

UNIVERSAL
LIBRARY

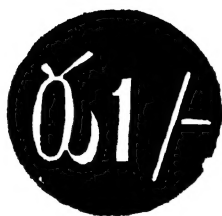
OU_204311

UNIVERSAL
LIBRARY

అన్నీ తగాదాలే

భ మి డి పా డి కా మే శ్వ ర రా వు

తెలుగు-వ్యాకరణం; పచ్చు-రాగం; వద్దం-అర్థం; వేషం;
తుక్కు-ముక్కల హుక్కు చిక్కు

వల్లిపర్తి : అడ్వేట్, అండ్ సో
నరస్వతీ పబ్లికేషన్స్
రాజమహేంద్రవరము

అన్ని స్వామ్యాలూ
గ్రంథకర్తవి

మొదటి ముద్రణం, నవంబరు 1946

Saraswathi Power Press, Rajahmundry
Printed and Published by
A. Lakshmanaswamy Naidu
For Addepally & Co., Educational Publishers
No. 4210/1946

హెచ్చరిక

కేవల వినోదం నిమిత్తమై వాసనీ, లేక సొమ్ము వసూలు చేసు
కునే నిమిత్తమై వాసనీ, ఈ ప్రగల్భనాలలో ఎవైనా సభవవట
ఆడబడిచిన సెటి సరిఘం వారున్నా, ముందుగానే, గ్రంథ
కర్తకి వ్రాసి విఖితానుమతి పొందక పోవడం కాఫీలైట్ చట్ట
ప్రకారం ఒక నేరం గనక, ఆనంగని గమనించి విఖితానుమతి
పొంది తరువాతనే ఆడుకోవాలి.

భనుడిసాటి కామేశ్వరరావు
రాజమండ్రి

ఈ పోడ్డ త ము

ఇది నాలుగు తగాదాల గురించిన వానోపవాదములు గలది. 2-9-24 తేదీన, మెట్రాఫ్ వసతిగృహ వార్షికోత్సవ సందర్భంగా మ. రా. శ్రీ పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహ రావుపరమహంసగారి అధ్యక్షతక్రింద రాజమండ్రి ఆస్పత్రి కాలేజీలో జరిగిన సమావేశంలో, ఇది ప్రదర్శించడం అయింది.

ఇందులో, పాలగుమ్మ వీరభద్రేశ్వరరావుగారు, బోడపాటి రాజగోపాలరావుగారు, రావూరి చిట్టెసుబ్రహ్మణ్యంగారు, దొడ్డి పట్ల కామేశ్వరరావుగారు, సెక్రటరీ గవరరాజుగారు, మరి కొందరూ పాల్గొన్నారు.

అన్నీ త గా దా తే

తెలుగు - వ్యాకరణం

(రత్నశాస్త్రి యిల్లు. ఒక ప్రక్క కృష్ణాజినం, రాగిచెంబు వగైరా. మరొక వేపున తాళపత్రసంధాలు. ఒక గ్రంథం చవవడం అప్పుడే ముగించి, శాస్త్రిగారు ఆలోచనలో పడితాడు.)

శాస్త్రి-(తనలో) ఏముందీ! వెనకటికాలంకాదు, వెనకటి కథ కాదు. రోగాలకి మాత్రాలు లేవు ఇప్పుడు. గజ్జికురు పేసివా సరే, ప్రతివాడూ నీనా చీటీ పుచ్చుకుని బయల్దేరుతాడు. తగాదాలు వైసూ, చేసుకునే వాళ్ళు లేరు; ప్రతివాడూ వకాస్త్రీ, దావా, డామేనీ అనేవాడే గాని చదువుల్లో అనురం వల్లెవేసే చవట ఎప్పుడూ కనపడ్డు, ప్రతివాడూ బి.ఎ.డి., యస్.ఎ.డి. అంటూ యింగిలీషు. పోనీ పాఠాల పుస్తకాలు చూద్దాం అంటే, “మంగలి తలగొరుగుచు” అంటూ మొరట్టోనే కుర్రాడికి వప నక్రియ బోధిస్తాయి. శరీరానికి బలంగాని, మనస్సుకి వికాసంగాని, ఆత్మకీ శక్తిగాని వెనకటికి మల్లే లేవు. కూరలూ అవీ వెనకే బాగుండేవి. గాభుఘులు వెనకేసినవే గొప్పవి. అప్పటి వర్షాలే వర్షాలు. పూర్వపు దీపావళి పండుగలాంటిది ఇటీవల ఒక్కటి రాలేదు. వెనక చెడుగుడి ఎల్లా ఆడేవాచూ! వెనక ఒక్కక్కడికి ఎన్నెన్ని తెలివితేట లుండేవి! వెనకటి వాళ్ళు తిన్నట్టు ఇప్పు

టి రకాలు తినలేరు. వాళ్ళకి మల్లే నడవలేరు, కష్టపడలేరు, ఆ మాటకొస్తే ఏమీకూడా చెయ్యలేరు. ఆ తిండి ఆ తిప్పలూ వెళ్ళాయి, ఆ తెలవీ ఆ తేటా నడిచాయి, ఆ నీతి ఆ జాతీ చచ్చాయి! యుగధర్మం! ఒకర్ననవలసిన వనేమిటి! అంతా యిల్లా పాడైపోతుందని పురాణాల్లో స్పష్టంగా వివరంగా రాసేశారు. ఆ రాతప్రకారం జరక్కుండా బ్రహ్మరుద్రులు చేయగలరా? అయ్యో! అడ్డమైన గడ్డి కరిచి, సకలమైన అనుభవములున్నూ అయిన మీదట తాము గ్రహించగలిగిన జీవిత విజ్ఞానాంతరాలయొక్క రహస్యాలు ఇమిడిఉన్న జ్ఞానవిజ్ఞానాల్ని, అజ్ఞానమైన ఇప్పటివారికి శాశ్వతంగా ఆ దేవభాషలో పూర్వము ఇచ్చిపోలేదూ! వాళ్ళకావ్యాలు ఇప్పటివారు చూడరుగదా! చదవరుగదా! చడవలేరుగదా! వినరుగదా! నలేరుగదా! తప్పనిసరిగా వీళ్ళచేత చదివించే విద్యావిధానమేరా లేదుగదా! ఆ నాగరవాక్యగరం చాలావరకు, నాటకాలంకారాలూ, గణితతర్కాలూ, నిఘంటు వైద్యాలూ కూడా, పద్యమయం గదా! అందు విస్తరింపబడని జ్ఞానభాగమున్నూ ముచ్చటించబడని విషయమున్నూ ఉండబోవుగదా! వల్లనూ లినన్ని శాస్త్రాలూ విద్యలూ చెరుకుపానకంవంటి ఆ సంస్కృతంలో చిరస్థాయిగా ఆకారం దాల్చి ఉంటుండగా, ఏదో తెలుగంటూ దేవుళ్ళాడతారు కొందరూ! తెలుగులో ఏముంది? మృత్తిక! తెలుగు వొత్తిపిప్పి, తేలిక- సంస్కృతంయొక్క బరువులో నాలుగోవంతునా ఉండదు. అందుకనే నేను తెలుగు

పుస్తకం అనేది ఇల్లా చూడలేదు, ఎన్నడూ చూడను. ఇందు లో “బాగున్నా” యంటూన్న గ్రంథాలు, పూర్ణంగా తల్లిభాషలోని శాస్త్రనాటకాలంకారాలు జిహ్వగ్రమం దున్నవారివే. తెలుగులో ఉన్న జీవం అంతా ఆ సంస్కృతాండే! తెలుగు రచనలో హాయిగా ఉండే పట్టులని జనం మెచ్చుకొని రొట్టాని వేస్తూండే ఘట్టాలన్నీ, ఆ సంస్కృత సమాసాలు జటిలంగా ఉన్నవే. కాని, ఆరోజుకారోజు అన్నిటితోపాటు భాషకూడా తగు లడి పోతోంది. ప్రతీవాడూ భాషతో కలగచేసుకోడమే. ఈ అచ్చరావడం మరీ పుట్టిముసక అయిపోయింది! ప్రతీవాడూ కవే! పాండిత్యం లేదు, వీశ్యతలకాయాలేదు! పాండిత్యం అంటే సంస్కృతంలో అన్నమాట, కడంవి పాండిత్యాలే కావు! ఒక పత్రిక తాలూకు స్వకీయ విలేఖరి ఒక ఆయన్ని ఎవర్నైనా పట్టుకొని పత్రికలో “పండితుడు” అని అచ్చు కొట్టిస్తే, ఆయన ఆక్షణాన్నించి పండితుడుగా మారిపోనా! “తెలుగు పండితుడు” అంటూంటారు, వారు నిజంగా, ఏ కొంతవరకో, సంస్కృత పండితులే. తెలుగులో—అసలు తెలుగేదీ పాండిత్యానికీ! ఆప శంకా, ఏదోరాశాం అంటూండడం, మైనరమజ్జా అని అచ్చుపడుతుండడం! అచ్చుకి ఎంపేటప్పుడు, రచన, కాకితానికి ఒక వేపునే వాయాలట. కాని, కొందరు పత్రికలు నడిపేవారు, ఒక వేపునరాసి ఉన్నదై తే చాలు, ఏమిటైనాసరే, అచ్చుకొటి పారేస్తారు! ఇక నెన్నిచిత్రాలు! కవిత్వం లేకుండానాటకాలుట, సంగీతంలేకుండా పద్యంట, పద్యంభంవన్నూ లేకుండా కవిత్వంట,

అద్దం తెలియకుండా కవిత్వం! అయ్యయ్యా! ఏంజెప్పను! కా
 ల్చుగు తనేస్తున్నాడు, వీళ్ళ మొహం తీర్థాన కెళ్ళా! తెలుగువాణ్ణి
 యంట, దానికి కొన్ని కొత్తగానా అలంకారాలుట. అందు
 లో నవలట—చెవలన్నట్టు! ఇప్పుడు చక్కని కల్పనలుంటా
 యిట, నేటివేడిని ఇప్పుటి కారువాళ్ళు, వీళ్ళు ఏం సిద్ధించి ఏ
 డవగలు వీళ్ళ పిండాకడ నా శిశుగార్యమూనా! ఇదివరకే
 సర్వమూ వ్రాయడం చక్కగా సుసన్నతంలో ఉంటుంది
 ఇహేముది వ్రాయడాకే! మళ్ళీ విచ్చినదో తాత్పర్యం ఉండే
 ఎందుకో నాకు బోధపడలేదు. కొందరు ఆ దివ్యభాషలోంచి
 తర్జుమా చేశాం అంటూంటారు, సామాన్యంగా ఉద్యం, వచనానికి
 వచనం, పుస్తానికి పుస్తాని! ఇంకా చెప్పలేను. ఆ సార
 స్వం చచ్చిపోతున్నారా దాదు. తెలుగు ముక్కలు పూరిస్తే,
 సంస్కృత లోఉండే మజాకా అంతా పూర్తి కా దిగదుట, అం
 దుచేత. కొందరు అసలులో సామానాలు అట్లానే ఉంచి దు,
 మా, ను, లు లాంటివి చిన్నాకి తొడిగి తెలుగు పాఠాన్ని
 అది పక్కం కాకుండా వచనం కాకుండా, తెలుగు కాకుండా
 సంస్కృతం కాకుండా పలుకుతున్నారాగ మరణిస్తుంటుంది.
 పోనీ సజాగా కొత్తనై తీరేయకపోవచ్చు—కొన్ని కొత్తవి లాం
 టివి గోకేవాళ్ళున్నా, వ్యాఖ్యం చూట్టం తేమ వీళ్ళ మొహం
 యిచ్చా! ఆ సన్నయా, అధర్వణుమా, వాళ్ళూ, ఆ తెలుగువ్యా
 కరణాన్ని సుబ్బరంగా నాగరంలో వ్రాసిపోలే, తెలుగులో రా
 న్నే ఆట్టే విలపించదనీ! సంస్కృతపాఠ్యతాలకూ, వేదాధ్య

యనాదులకూ ఖనియై ఒప్పినటువంటి ఆయొక్క నన్నయ్య భట్టు ఆవిసి వ్రాసిన చింతామణి మింగిన్నీ, మరయిపోయిందని గ్రోలిన్నీ, వైడిపాటి, అడిగి, కస్తూరి, గణపవరపు నారల ని ఘంటువులు తీనేసిన్న కాపాడే, తెలుగులో అసల 'కవి' అనేవాడు జరించి ఉంటునా? (కుడి పక్కకి చూచి) ఎవరో చస్తున్నాడు !

(సభాపతి నవ్వుతూ)

సభాపతిలా ఊహిస్తాను, సభాపతిలా ఏమిటి? సభాపతి! నీ, గడం పెంచడమైంది, పెనవికింద కొంత ఉంచడమైంది, దొరవేషమైంది, ఇప్పుడు మళ్ళీ ఇదొహనేషన్‌గాకి వచ్చింది! ఇతర హిందూవుల్లో నీ క్షేమా వీడు అరస, వీడు పంజాబీ, వీడు బంగాలీగాబు. అసలు ఆనవాలు పెట్టద్దును కాని, వాని తెలుగు ఆసామిని చూచి బాబుడానికి కొంతబుద్ధి వస్తేగాని లాభంలేదు. తెలుగులో నూరికొట్టబైతే కొన్నింటిని అవతరాలి. ఒకడు బియ్యంనుండేటే అంతా ఆనుకోకుండా పంజాబీలుకారు వేస్తే, అంతా ఆ కావే; ఒకడు ని నూరేస్తే, అంతా అదే. గండకారణ్యానికి దగ్గరవడంచేత గాంధీసైన్యం నెలకొనడం ప్రమించి ఉంటుంది. ఈనూత్రం ఆంధ్రం చలించి, ఏనునా, అంటే ప్రతిదానికి “ఎంగుకూ? ఎంగుకూ?” అంటూ కనిపించగా కారణం లడుగుతారు. అయినా గాని, నాకెందుకులే, నీవేమం జోలి! నీ కా బ్యాపు తిక్క వదిలిస్తే నువ్వే తిన్న పడితావు! వేమాని కేమీ అనలేదు. కాని, భాష పాడుచెయ్యడానికి

బయలు దేరావు టేమిటి నువ్వుకూడాను !

స - మీ “ట” కారప్రయోగాన్ని బట్టి, మీరు ఏదో మోస్తరుగా విన్నారని తెలియబడుతోంది. ఈ భాషావ్యవహారం స్థిరపరచడానికి రాసి ఉన్నదాల్లో లేశమైనా మీ రెరుగరు. ఎరిగిఉంటే, పాడుచెయ్యడం పుణ్యం ఎవరు కట్టుకున్నారో గ్రహించి మరీ మాట్లాడి ఉందురు !

శా - సరిపోయింది ? ధ్వంసం చెయ్యడం మొదలెట్టింది నువ్వు! ఆ మాట నిన్ను అని పోతారని, ఇతరులమీద ఆ అక్షతలు ముందే వేస్తున్నాన్ ? అయితేనూ, పండితుల్ని పట్టుకొని దూకుతున్నావు టేమిటి, మొహంఎదటే, ఏమీ అట్టే పెట్ట కుండాను !

స - అందుకనే మీరు సత్యంచూడకుండా అభిప్రాయా లిస్తున్నారని చెప్పింది ! అసలు ముందు “పండితుడు” అంటే ఏమిటో నిర్వచించి, ఆశీరవాద మరేమన్నా కాసిండి. పండి తుడికి నేను దాసోహం చేస్తాను.

శా - ఓసోహోహో ! మతిగానీ పోతోందాఏమిటి నీకు, సభాపతి ! ప్రతీదానికీ నిర్వచనం అంటూ కూచుంటే ఎల్లా ఏడుస్తుందీ ? పదాలయొక్క నిర్వచనాలు ఆయాశాస్త్ర సంబంధ ర్యాల్లో బట్టి ఉంటాయి, పరిరాయస్తాయి. గోరంతలు కొండంతలు చెయ్యరాదు. మా మూలుగా “పండితులు” అని మనం ఎవరిని అంటామో నీకు తెలియనే తెలియదూ ? అధమం సంస్కృతంలో పంచ.....

స - తెలుగులో మాట నే అడుగుతూన్నది !

శా - తెలుగులో మాటే నే చెబుతూన్నది ! ముందు, సంస్కృతంలో పంచ.....

స - అక్కడికి ఆ పంచశిఖిలూ ఎవరోనా తెలుగులో ధరిస్తే చాలదూ, ఆ ఒకరినీ తెలుగు పండితుడు అనడానికి ?

శా - ఎడిసి నట్టేఉంది, ఏడుపు. ముందు దేవభాషలో కావ్యాలు చదివి, కాస్తైనా వ్యాకరణం, అలంకారం గొణిగి, నాటకాంతం చూచి, అప్పుడు తెలుగులో పంచ.....

స - మీరు చెప్పే సంస్కృతాభ్యాసానికి. పైగా, అన్నింటికీ శిఖరప్రాయంగా ఆ నాటకాలు ఉద్భవించడం చేత నన్నూ, ఆనాటకాలు గాసింపాళ్లు తర్కవ్యాకరణాలంకారాదులలో మునిగి తేలి ఉన్నవాళ్ళవడం చేతనన్నూ, చదివే వాడుకూడా ఆక్రమంన్నే చదువుకోవాలి. కాని, తెలుగులో నాటకాంతం అన్నా నాటకప్రారంభం అన్నా విశేషంలేడా ఉండదు. మనం మాట్లాడేది ఆ చదువుకోడం ప్రశంసకాదుగా !

శా - బాగానేవచ్చింది, ఓకోటి కుతర్కం ! నీతో మాట్లాడ భయం, ఎంటువడ భయం. నీకు ప్రతీదీ తప్పే ! అల్లాయిలే పంచ ..

స - ఉండవల్యూ, పంచాలేదు, ఉత్తరీయంలేదూ ! అదా ! తప్పులు కనపరచడమూ నీకు కోపంవస్తా ! ఉన్నఉన్నట్టు చెప్పడమేనా, నువ్వెంతాకా తిట్టడమన్నావ్ ! తప్పు అనేమాట నిర్దించించు. భాషలో తప్పు ఒప్పు నిర్ధారించగలవాడెవడు ?

“ఇతరులంతా తప్పులువట్టుకునేవాళ్ళేను” అనుకునే వాళ్ళా పండితులు !

నా - అలాకాదు ! ఇట్లా చెక్కచెట్టి చూట్టాలో తప్పులు పడి గుచ్చు పట్టకంలో నీ అభిప్రాయం ఏమిటి ? ఎన్నివేల ఎవరికి ఉండవు ? ఆ యెన్నిక ఏమి అక్కరకు వచ్చేది ? “ఏకోహిందోః శో గుణసన్నిపాతే” అంటేనూ ! “ప్రబంధము నా జుర్రాళి, దాని లోకాల గల నెరుగునీ గడుతులై, అపారమునా మణులుల్లి, కట్టిగల” అనినానూ ! “కాళిదాస మయూరాలి కివులకై న గలవు తప్పిల్లులందు, సస్యలకులేనె !” అంటేనూ అప్పకవి ?

నా - అదా ! నేను పండితుణ్ణికాదు, విద్యార్థిని పదస్వరూపం, పదప్రయోగం, కారకం ముఖ్యంగాగలవి సూత్రానుసారంగా సిద్ధపొందేటట్లు చూడటం అంద్రవాజ్మయి నలుగురేసి వెతికి చూస్తున్నాడు. ఇంకొకటి ఎప్పుడూ గొరకలేకు. అనుసరిస్తాం అన్నది అనుసరించకపోవడంవల్ల చాలాకి పరస్పరం లోకుప్పులు కప్పులుగా తిప్పులు అవి పోయేడంవల్ల జేతులున్న నేమిటంటే, పండితుల పైకినితం ప్రయోగం ఎడలనీ, ప్రయోగ కపిత్వం చేసి, కవిత్వాని పాండిత్యానికీ దూరమనీనూ ! ఇప్పటి గ్రంథకర్తల్లో ఉన్నారే ఒకటిరెండు ఖమ్మరాగ్నించి కృషి చేస్తూన్నాడు. అప్పుతనాలు ‘ఏకోహిందోః శో’ అయితే ఇంకేం నిశ్చయంలాగ ఎట్లానో అట్లా ఏమిద్దం, వేరవేరుగా ఉన్నాయి కర్మం. నాటితో మహామహాగ్రంథాలు, మాకు ఆదర్శంగా రాసిపారేశారు. ఆ తప్పులన్నీ వాళ్ళు దిద్దుకోడం ఎప్పుడు ? అని

రాసికండా వాయుగ్రంథాలు రచించడం ఎప్పుడు? ఇంకా ఇన్నేళ్ళొద్దీ చదువుకోక మున్ను కొట్టుకోనా, అన్నట్టు! మనల్ని ఒకరు అభాతంలో దింపుతూంటే, అమాట అనుకోడం తప్ప! వాఙ్మయంలో పర్వతాలంటాయి, అభాతాలూ ఉంటాయి. పర్వతాలమీదకెళ్ళి అనందించడం గురించి పానము లు చెప్పడం నిశుర్భుచేనాడినని ఎల్లొకో, అల్లొగే అభాతాల్లో వాళ్ళు పడిపోకుండా కాపుపెట్టడంకూడా వాడివనే. తిప్పిస్తే తే నేం? పెద్దవాళ్ళవ్వలు గణ్యతలోకి వచ్చి ఉత్తి నహిస్తా... వాటిని తప్పులుకావోతే, పోనీ, విశేషాలుంటాయి. కనక, ఈ గ్రంథకర్తల నైమిషే ఇన్ని ఎగుడు దురులు ఉండే గు తున్నాయి కాబట్టి, అంతాకూడా, సన్నయ్య నన్నేళ్ళకూడా రాసిన వ్యాకరణం అవశ్యలెట్టి, ఉపయోగపూర్వక భాష పురుగుతున్న కొద్దీ గ్రంథస్థం చేస్తే చక్కగా ఉంటుంది.

శా - (తలగోక్కుని చెయ్యి కంపిస్తున్న, ఆచమనంచేసి) ఆయ్యయ్య, కర్మనూ! కలియుగాదిని నన్నయ్య ప్రసంగింపి కాదంటున్నావు, కళ్ళోతా గయ్య!

న - ఏమీ పోవు! సన్నయ్యే ఇప్పుడుంటే వెనక తిరిగి రాసింది కట్టిపెట్టి మరోదస్త్రం తీసి ఉండేవాడు. అంచేత ఇప్పుడు నన్నయ్యవద్దు, మరి చిన్నయ్యవద్దు!

శా - వ్యాకరణం అక్కణ్ణేపోతే ఎల్లాగయ్యా ఏడ.డం ప్రతి వ్యాకరణం రాని చవటాగూడా, వ్యాకరణం నదిపైకి రాళా నంటూ బయదోరుతాడు, వచ్చి మానేసికట్టగా!

స - బయల్దేరితే ఏం ? మీకెందుకు కోపం ? జీవభాషంటే మీకంత ఆగ్రహం యెందుకూ ? ఎంతమందినైనా రానున్నాడి!

శా - మూల మాడిగ అప్రదశవర్ణాలవాళ్ళనా ?

స - ఆ!

శా - ఆ రాతలన్నీ నేను చదవనా ?

స - ఎవరన్నారు ? అవి చదివే వాళ్ళు నాల్గికి ఉంటారు. రాయనద్దని ఆ డానికి మీ రెవరు ?

శా - నేనా ? పండితుణ్ణి ! నోటికొద్దినట్టు గానే నాడికి వాతెట్టిస్తా. ఆ రాత నాశనం చేయిస్తా!

స - రాతల్లో దేశానికి కావలసినవి :లుస్తాయి, అలాగా మనుష్యులకి. “దేశమున ముచ్చికాగోను, దేశముట మనుష్యు లోను!” అని కవి అన్నాడు. మనుష్యునికి అక్కగలేనివి నశిస్తాయి. కాబట్టి, మారే బాధన చూడేకర్మం పట్టుకుని పట్టు లేదు. అంకర్ని ప్రయత్నించనీంకి. ముత్తానికేం ? ముత్తై మాటగొచ్చి, జన్మానికి శివరాత్రిలాగ చివరకి ఒక్కచూపైనా సరే ఎవో ఒక సంవత్సరంనో నేనా ‘ఆహా!’ అని అనుకోగలిగి ఉన్నవ్యక్తి అయిఉంటేచాలు ! రాయచ్చు ! అల్లాచేస్తే, క్రమేవీ, ఈ అపారవాఙ్మయంలో విశేషపరిచయం పదాలతో గలిగిన ఆతడు ఒకడు యులుదేరి, కవిశబ్దం సార్థకం అయి పోయినవారి సచనల్లోఉండే నిత్య ప్రయోగాలు చూసుకుని, వాటి ఆధారంతో లక్షణంగా వ్యాకరణం రాస్తాడు.

శా - అప్పుడెందుకు ఏడవనూ, ప్రతీ పనికిమాలినవాడూ

హద్దులేకుండా పుస్తకాలు రాసి తగులడ్డాక ! అని రాయడం పూర్తి అయేటప్పటికి మళ్ళీ కొంత మార్పు మాట్టాడే మాటల్లో కలిగితే- కాకులలెళ్ళులోలాగ- ఆ వ్యాకరణాన్ని బట్టి చ్రాసింది కృతకభాష అయిపోదుమనీ ! చావొచ్చి పడిందయ్యా, వ్యాకరణం కాదుగాని ! అందుకే దివ్యంత సంభూతులైన ఆచారినీ, పతంజలీ.....సరేకాని, వ్యాకరణం ఎందుకంటావ్, అసలూ !

స - వ్యాకరణం ఎందుకంటే, సజీవమైన భాషాస్వరూపాన్ని సమర్థించి, సకారణంగా సోదాహరణంగా నిర్ణయించడానికి; పదాలచరిత్రలో ఉండే మార్పు గ్రహించి, వాటి దారి సూచించడానికి; వెనక ఓడం ఎల్లా ఉండేదో గ్రహించుకోడానికి; అనగా, పూర్వం యెలా ఉన్నదో చదువుకోడం వీలుగా ఉండడానికి; అశ్వభాషవాసు ఈభాష నేర్చుకోడానికి;

శా - అల్లాయి తే, వైయాకరణి తినకాలంతో ప్రచురమై ఉన్న అడ్డమైన చెత్తా చదవానా నీమాట ? బాగుంది. జనసామాన్యం మూర్ఖులుగనక, వాడు శాసించి చేసిన వ్యాకరణప్రకారం వీళ్ళు మాట్టాడడం నేర్చుకోవద్దూ !

స - ఇల్లా అసంధర్భంగా భీష్మించుగుని కూచునేవాళ్ళు భాషని తాము పెంచాలేరు. ఇంకోర్ని పెంచావియ్యరు.

శా - యెవైనా సరాయేమిటి, బలుపో వాపో చూసుకోవద్దూ !

స - సజీవమైన ఉండో లేదో చూసుకుంటే సరి.....

పెంచలేరు సరిగదా, పండితనామం తమరే జాబ్బుకోవాలని వాండోహా. అందుకనే, అందరినీ రాయనియ్యద్దంటారు. నూటికి చదవురానివాళ్లు తొంభైపైగా ఉన్నారు. ఇంకమా త్రాసకే, ప్రతీవాడూ చదువేనా అనికొందరు గోలెత్తుతున్నారు. ఇల్లా గోలెత్తేవాళ్లు ఇతరభాషల్లో లేకపోవడంవల్లే అవి పెరిగి కొమ్మిక్కాయి.

శా - సగేలస్తూ ! నాక తెలియదూ ఈనూత్రం ! మూలసూత్రాలు వాదిలి లేకపోని పరుగులెత్తమంటావ్ ? ఏమీ వ్యాకరణం లేకుండా ప్రతీవాడూ రాయనచ్చుననా, నీ వుచదే శం. అసోహో ! నూనాయన్న ! మానాయన్న ! అప్పుడు ఒహాడి మాట ఒహాడికి బోధపడ్డంఎలాగ ?

స - అక్కడే ఉంది మీబోట్లస్రీ ! వ్యాకరణాలు ఈరోజున చింపిపాశేస్తే, మరకందరికీ, భాస, బోధపడడం మానేస్తుంది ? పంచాంగాలుండకపోతే గ్రహణం పట్టడం ఆటంకం పడిపోతుందా ? భాషాభివృద్ధి సహజం ప్రపంచంలో చెవులెట్టుకుని విన్నప్రయోగాలతో, తెలుగు భాషాగ్రంథాలు కళ్ళెట్టుకుని విన్నప్రయోగాలతో, ముందు తనకేమన్నా విశేషభాషం ఉండి, అది నాప్రజకి అందస్తాను అనుకునేవాణ్ణి ప్రతీవాణ్ణి రాయనీండి మీకొక్క రైకపోతే ఊరుకోండి. ఒకరచన ఊళ్ళో వాళ్ళకి ఎవళ్ళకో తెలియడంలేదేమో అంటూ మీరుపూసుకుని రాకండి, వాళ్ళగుండెలన్నీ మీరుదూరి చూసినట్టు !

శా ! అల్లాఅయితే, మనిషికోవ్యాకరణమా ?

స - ఎవడేనా అఖియ్యడై, వాడిచిలోచన జనానికి అపసర మైందయితే, వాడిభావజలం నేర్చుకోవలసిన వనోచ్చి, వాడి నిమిత్తం ఓక్కాకరణం లేవదీయవలసివస్తుంది. అల్లా ప్రత్యేకవ్యక్తులకోసం పుట్టిన వ్యాకరణాలు ఇతరభాషల్లో ఉన్నాయి.

శా - ఎన్నటచెప్ప. ఉచ్చయ్యాస్తే రావచ్చు! ఎవరేం జేస్తారు వస్తుంటేమా? “ప్రయాదో” అన్నారు పెద్దలు. అంతమాత్రాన్ని ఆదర్శం ఎల్లాపోతుంది?

స - ఆదర్శం అంటే, ప్రపంచంలో లేదా? ప్రకృతసంభవాలకి ఆదర్శం ఏమిటి? ఆదర్శం ఉపర్యమూను!

శా - మున్నెనానరేగా, నూట్టామతూన్నట్టు శంటే మానవులు వింటారు లేకపోవే దేవతలు ఆలకిస్తారు, తీరుబడిచూసుకుని.

శా - మానవులు పసిపిలచుగోక పోయినానరే, అవ్యాకణం శంటే కువ్యాకరణం నయం.

స - మరి సెలవ్, ఒకేమాటకి వాసించేవారు వేర్వేరుగా నిర్వచనం చెప్పేటప్పుడున్నా, లే పోసిచోట్లకూడా ఆదర్శాలు అంటూ మొదలెట్టబడ్డాయిన్నా, అహంభావత్యాలు బయలుదేరనప్పుడున్నా, వాదనలుకూడగు.

శా - అల్లా...యితే సుప్తరాయవోయ్, వ్యాకరణం! నువ్వు శాసించు!

స - అబ్బ! అల్లాను వ్యాకరణం అంటే అనిచెప్పలేదా! పోసిలెండి. దీనికి అంతేమిటి తెలిసేను? సభలు సాయంత్రం, ఆనందం సంగీతరావూ రావూ వస్తూ మూడు కూడారా.

వాదం అనేది మనతోనే ఉంటోంది ఎంచేతోకాని !

(అని కుడివేపుకి వెళ్ళిపోతాడు)

శా - చూద్దాం ! (నిష్క్రమిస్తాడు)

ప ద్యం - రా గం

[ఇంట్లో వీధిసావిడిలో బల్లదగ్గర కూచుని భావరాజు కాగితాలు చూసుకుంటూ ఉంటాడు. ఇంకా కుర్చీలు ఉంటాయి. ఎడమవేపునుంచి వస్తూ, సంగీతరావు—]

సంగీత—ఏమండోయ్ !

భావ—(అటుచూసి) ఎవరదీ ! సంగీతరావ్

సంగీత—ఏయ్ !

భావ—రా, శా, రా, ! (కుర్చీచూపించి) కూచో ! మంచి తీర్థం కావాలా ?

సంగీత—అక్కర్లేదు.

భావ—కాఫీ అయిందా ? ఊ, విశేషాలు ? ఇంకా నీకు ప్రమాణాలు ఏమన్నా దొరికాయా ? పద్యం అన్నా, రాగం అన్నా ఒకటేననీ !

సంగీత—ఓ! కోటీ !

భావ—ప్రస్తుతం ఓటి చెప్పు !

సంగీత—ఆ మాటకొస్తే ప్రమాణాల ప్రాలుద్ధం నీకూ ! నాకేం ? జనవాక్యాన్ని అనుసరించిపోయే వాడికి ప్రమాణం

అదే గానరసం పశువులుకుడా తాగుతాయి. కాని గానార్థం మానవునికి తెలియదు. అంచేత జనం నాపక్షమే. ఆచారం ఊరికే ఏర్పడుతుందా ? రాగంతోకలిపి పద్యం యథాక్తిగా పాడకపోతే పద్యం చప్పుగా చచ్చి ఊరుకుంటుంది.

భావ—నువ్వు చెప్పే పద్యం అసలు అదివరకే చచ్చిపోయి ఉన్న బాపతేమో ?

సంగీత—కాదులేమరి ! నాకూ ప్రమాణం లున్నాయిలే !

భావ—ఓటి చెప్పు !

సంగీత—కుశలవులు వాల్మీకిరామాయణం—

భావ—అవును. అందులో తెలుగు పద్యాలూ ఉంటా ?

సంగీత—భరతశాస్త్రంలోటా, మరీ !

భావ—స్లోకంలో ఉండే అక్షరం ఒక్కంటికి ఒకస్వరం చొప్పున నిర్ణయించేసి, వేదంలోలాగ ఉదాత్త,

సంగీత—అట్టెట్టె ! ఆగు. అంటే పాడమనేగా !

భావ—కాదు. అందులో స్వరం పాటవ్యాపారం కాదు; అర్థం పరిష్కరించడానికీనూ, అక్షరచ్యుతి నివారించడానికీనూ !

సంగీత—అట్లాయితే నాకింకా మంచిప్రమాణం ఉంది.

భావ—చెప్పు !

సంగీత—నాగొంతిక బాగుండదు.

భావ—ఛ! బొంగురూ, కీచూవగైరా లేదే! నిక్షేపం లా ఉంది. అయినా నీగొంతిక బాగుపడడానికి మనం ప్రస్తుతం ఏంకేదాం ?

సంగీతి—అదికాదోయ్! నాకు పాటరాదు. వైగా తగనిసిగ్గు!

భావ—సీకు బోతెను రావచ్చు, రానివచ్చు. అందులో పాటకూడా ఉండవచ్చు. సీ పాటగొడవ ఎందుకొక్కడా? పోసీ, అ ఉన్నప్పుడు గిరినటట్టి జనానికి సుస్తీచేసేదాకా పాడెయ్య, నీకళ్లు చల్లగా ఉంటాయి!

సంగీతి—పాడను. నా కనుకూలించే ఒక మంచిప్రమాణం పద్యరూపంలో ఉండిపోడం నాకు మూడేళ్లు చిక్కొచ్చింది. మంచి గాత్రంవాడొచ్చి అది పాడితే అప్పు ఆ పద్యానికి పూర్ణ జీవం వచ్చేటందు. ప్రజ్యలించకపోతే ఏం అంటే, నావాదన క్కడెమో అని భయం.

భావ—సరిగాని, పద్యం అంటే నీ అర్థం ఏమట?

సంగీతి—చాస్తేస్తూ! నువ్వే సంజ్ఞాపాత్ర సల్లు గీర్వాణం కబుర్లు చెప్పకు, ఎవడైనా నెప్పిపోగల్గు! నీలర్థం?

భావ—పాదాలుకలిగింది అని.

సంగీతి—ఎందుకు?

భావ—నడక వీలుకోసం.

సంగీతి—ఎందుకు?

భావ—నడకెందుకు! నడవడానికే!

సంగీతి—ఎచనంమాత్రం నడవదూ?

భావ—పద్యం నియమప్రకారం నడిస్తుంది, పద్యానికి తాళం పడుతుంది.

సంగీత—అదిగానమే పోవోయ్ !

భావ—రాగం కాదుగా ! పోనీ, నీ అర్థంమిటి పద్యం అంటే? నువ్వు వాడినచూటేగా, దానిఅర్థం నీకు తెలియదూ! పద్యశాస్త్రం యానస్తూచూసి పద్యకోటికి జీవం లేదని కనిపెట్టిన జ్ఞానివి !

సంగీత—ఓ! సద్యాలుకూడా కడ్డాను.

భావ—ఎల్లాంటివి ? వాటిల్లోజీవం లేదని కనిపెట్టి మళ్ళీ అల్లాంటివే తయారుచేస్తావా ?

సంగీత—“సూర్యు డొకడు మీద సురరాజు లిద్దరు—
దనకరద్వయంబు తేటగీతి” (అని పాడి) హేం, రాదనే?

భావ—ఈపద్యం వేరు ?

సంగీత—క్షణంగానే ఉంటుంది. నీబోటిగాడికోసమే ఆపద్యం వేరు అందులోనే రానిచ్చాను కవి!

భావ—? సీచక్షణ గొప్పది. ఇంకా?

సంగీత—“కంఠము తిశుగణంబుల--న దముగా” (అని పాడతాడు)

భావ—అంటే ?

సంగీత—‘అంశములు’ అంటే ‘చక్కగా’.

భావ—భేష్ ! ఇంకా అన్వయించావు ‘గా’!! ఇక్కడి బోటి ౨౬ ఛందాల ప్రస్తారం అయిపోయింది. అల్లానే నువ్వుతీసిన రాగంతోటి ౨౨ స్వరాల ప్రస్తారం అయి పోయింది. అప్పుడవ్ గనక, నువ్వు రాగాలు సంజ

కుంటూ పద్యంలోఉండే పదార్థం లగాయించు! నవ్వు ఒక్కడవ్ ఉన్నప్పుడు! అప్పుడేనా కాస్తంత తలుపులు బిడాయించి ఉండేట్టుగా చూసుకుని, పద్యాన్ని నీరాగంతో నీచిత్తప్రకారం సాకంపట్టుకో! నద్దన్నవాణ్ణి మాటని పిల్చి మరీకొట్టు. కాని నాకుగాని, మరోడికిగాని పద్యం వినిపించవలసినచ్చినప్పుడు ఎల్లా వినిపిస్తే అది అందుతుందో అల్లా వినిపించు. పోనీ, పా.మ. అనుభవిస్తాను.

సంగీత—నేను పాడనేపాడను. ఆ అనుంగం పొందడానికి నవ్వు నోచుకోలేదు. ఆసలు నాపద్యాలు వందలూ వేలూ అవడంకోసం అవి జీవించనిమిశ్రం నేనే వాటిని పాడితీరుతాను. అందుకు నారాగం చాలకపోతే రససిద్ధి కలిగించే కంఠంగల వాణ్ణిగాని నా పద్యం ముట్టుకోనివ్వను. అల్లాంటివాడొచ్చి పాడి నప్పుటికీ నాపద్యం 'ఓమోస్తగుగాఉంది' అని జనం చప్పలించి పారేస్తే, ఆ ఓమోస్తగుగా ఉండడం ఆ పాడుపాఠకుడిది గాని నాపద్యాంగి కాదంటాను. నాపద్యంలో లక్షనకుకు ఉందనిన్నీ, నేను అది పైకి అని చూపించలేననిన్నీ, దానికి శ్లాఘ ఏమూ త్రం ఎవడు ఏంజేసితెప్పించినా అది నాపద్యాదే అనిన్నీ వాదిస్తాను. ఇంకా మంచికంతం వాడొచ్చి ఇంకాబాగాపాడేసిఉంటే నాపద్యరశ్మం ఇంకాబాగా ఉండిపోను, ఆ ఇంకాబాగుండడానికి నిమిత్తమాత్రుడుగా ఉన్న మంచికంతంవాడు పెట్టేరాగం నాపద్యంలోంచే బయల్దేరిందిగనక దానిమెప్పుకి మొదటి వారసత్వం నాదే అని దెబ్బలాడి లాక్కుంటాను. గొప్పకవులందరికీ

గానంకూడా రానాలి, నాకు బోలెడువచ్చును, అయితే నాకు మంచికింతం భగవంతుడు ప్రసాదించకపోడంవల్ల నేను తగ్గిపోతున్నాను, నాతప్పులేదు అంటాను. మంచిపాట రానివాణ్ణి రాగరహితంగా నాపద్యం కాదు, ఎవడి పద్యంకుడా పఠించనివ్వను. ఎవడేనా పఠిస్తూంటే కూచోను, కూచున్నా వినను, విన్నాశ్రద్ధమొగ్గంగా ఉండికదా అనుకుంటూవింటాను, ఆప్యాయంగా వికే ఇహుల్ని చూసి కళ్ళ నీళ్ళెట్టుగుంటాను. పాములికి పాట ఇవ్వంట, నీకు లేదే! గానంలో ఎంత మాధుర్యం ఉంది? ఎంత రసం ఉంది?

భావ—ఒకేయి! ఇప్పుడు నువ్వు రసం అన్నావుగదా! ఆ రసంయొక్క స్వభావం ఏమిటో చెప్పు! అది కవితారసమా, గానరసమా, గానకవితాల మిశ్రయింపురసమా?

సంగీత—నిమ్మకాయరసంరా! లేకపోతే ఏమిటి నీ కుతర్కం! నేను 'రసం' అనే ఆ ముసలిమాటంటే ఆట్టే ఖాతరీచెయ్యను. గొప్పగొప్పవాళ్ళ ఊహ—అందులో ముఖ్యంగా నాఊహ— ఏమిటంటే, పద్యంలో రాగం సజావ్గా మిశ్రావ్ చెయ్యవచ్చునని. అనగా, కవితాకన్య పట్నీకుగా వెళ్లి గానరాజు బిళ్ళోపడి “నన్నేలుకోరా నాకోడిరాజా!” అని నిత్యమూ గోలపెడుతూ ఉంటుందని. గానంలో ఉండే హుమర్, మజా లాంటివి నీకు తట్టినట్టు లేదే! నీకు గానపరిచయం ఏమాత్రం ఉన్నా గానం వద్దంటావా?

భావ—నేను అనటంలేదు. గానం గొప్పదని అంతా ఒప్పు

గుంటూరు. “ఎవరిగానం?” అంటే చూత్రం అన్నీ తగాదాలే. గానం అంగతీ, సంకతులూ ఎక్కువైతే మరీ తెలిసి ఉండచ్చు. కాని, నేనేనో సిన్న బుర్రంత పెట్టిస్తే, బాగుండినని నువ్వు బాధపడ్డట్టూ సరించి నువ్వు అడ్డంపడి నీగానంచూత్రం మరి రామీద ప్రయోగించకు! నీ ద్యరాగసంపుటీ నాకు అక్కలేదు. ఆ రుఖావ్ నువ్వు ఎల్లా చెయ్యగలవో చూద్దాం అని నాకు కుతూహలం లేదు. నివర్గి ఉన్నది మూటలైతే, ఆమాటలు వినిపించు.

సంగీతం—మూమూ మూమూ కాపురా !

భావ—కాకపోతే మరీ జాగ్రత్తగా, మరీ స్ఫుటంగా వినిపించు.

సంగీత—ఆ బోడిమాటలు ! బోడిగానా?

భావ—అవును.

సంగీత—ఒ రేయ్! అలా గారాలూ, ఆధగణాలూ ఉంటే ఆసందం ఎక్కువవుతుంది నీ నేనంటే, అంతా బోడిచగుటా వేం రా? ఆ బోడిని బోడిలా ఉంచ గుంటాన?

భావ—ఛగనస్సుగొయ్యక్క బోడిశివంగురించి నీఅంత ఎవ్వరూ గ్రహించలేదు. తేలుగుచిద్యులముదాయం మూరవ్వు అ నాథస్థిలో ఉండని గ్రహించి, దాన్ని పులిస్త్రీని చెయ్యడానికి నవరంలాంటి రాగం దానికి పెట్టి డాసు చేయించి నువ్వుగనక బాధపడుతున్నావు! నీ పరోపకారబుద్ధి మెచ్చతగ్గదే! కాని, నువ్వుచేసేవని మోసం గనక నేరంకిందికి వస్తుందేమో!

సంగీత—ఎక్కడేనా, ఉద్ధరించి బాగుచేయ్యడం నేరమా?

భావ—ఈ కథలలో బాగుచేస్తున్నానని నువ్వు అనుకో
డం మంచిది కాదు. ఎంతోమంది, అసలు అది పాడుగా
ఉంటుందని నువ్వు అంతకుముందే అనుకుని ఉన్న పాడవు గనక.
అట్లా అనుకుని, అయిన పద్యానికి కానిపద్యానికి, అయిన రా
గమూ కాని రాగమూ అయిన కాడికి శగిలించి, కళాయిపెట్టి,
అట్లా చెప్పుకపోతే ద్రోహం జరుగుతుందనుకుని అట్లా చేసి
ద్రోహంచేస్తూ, పద్యామొక్క స్వప్నం తప్పారా చ.పి వా
ల్లకి నహజుగా ఉండి నాదసౌఖ్యం వగైరా పైకి రాకుండా
చేసి, పైపెన్ను నువ్వు చచ్చితే చ.పి చేసింది నువ్వోపకారం
అనుకుంటున్నావే!

సంగీత—నువ్వు అనువసరపు పదీరా! పద్యం పాడకపోతే
అందులో ఇమా నేం ఉంటుందరా నా బాండా! అసలు పద్యం
అనేది లేకపోయినా శగాదానేడు కానీ, ఉండడం పాడకపోడం
ఏమిటి? ఎవరో పాడకపోతే కాని గళాలు ఆహూత అనాలి
గాని, హాయిగా హిందూస్తానీ సంగతులు గుప్పగలిగి, గవ్వల
గుత్తికిముట్టే గళగలలాజే శారీరం ఉండి, పావురాయికిముట్టే
పల్లీలు వాగుతూ, 'జా' మని శ్రుతిమోగుతూ, మట్టి పాటకచే
రీ అంత రాగం వచ్చినావరే పాడక ఉచితమైతే రాగం తీస్తూ
తగుమాత్రంగా ఆలపిస్తే, అప్పుడు పద్యమొక్కశోభ ఉంటుం
దోరీ? ఏం చెప్పను!

భావ—ఏపద్యం పాడకపోయినా ఏడిసికట్టే ఉంటుందా?

సంగీత—ఆ అక్షరాలా! ఏడుస్తూకూడా ఉంటుంది, మొహమేనా తుడుచుకోనట్టు!

భావ—తెలుగు సాంస్కృతికంలో ఏపద్యమైనా అంతేనా?

సంగీత—తెలుగే కాదు, ఏ భాషైనా అభిప్రాయం అంతే!

భావ—నిజమే! ఇతరభాషలు మనికి తెలియవు, వద్దు. మన భాషలో ఒక్కొక్క పద్యంలో గణాలతాలూకు శాస్త్రం మాత్రం మనికి లభిస్తుంది గానీ, కవిత్వకళ కాగడావేసినా కనపడదు. అట్లాంటి పద్యం ఏమవుగొట్టుపద్యం అన్నమాట. అందుచేత, అసలుపద్యం ఏమవుగొట్టుపద్యం అయినా, చెప్పడపు రీతిఏమవుగొట్టుగా ఉన్నా, ఉభయత్రా ఫలితం ఏడిసిపట్టే ఉంటుంది. ఒకవేళ, ఎదేనా పద్యం చెప్పినప్పుడు ఏడిసిపట్టు రాగం కలపగానే బాగుంటుంది అంటావా, ఆ బాగుండడం రాగానికే. అయితే, పద్యం గురించి మనవిషయంకదా, రాగం యొక్క బాగోగులు ఇప్పుడెందుకూ?

సంగీత—సరే లేవోయ్ ! నువ్వుప్రతిదీ ఇంగ్లీషుగొడ్డకొహో పేట్లేస్తే ఎల్లాగా? నువ్వు ఎల్లాగైతే మన పాటకూటికోసం ఇంగ్లీషు చదువుకున్నావ్ గదా అని, అందులోనన్నీ తెలుగులోకి దింపుతే ఎల్లా ఏమస్తుందీ! శాస్త్రం, కళ అంటూ ప్రారంభించా వేమిటి? ఆంధ్రులికి అన్నీ ఒకటే. 'సర్వం జగన్నాథం'. మమేకం. పైగా నువ్వుమన తెలుగుభాషకుండే ప్రత్యేక అఖండత్వం కని పెట్టినట్టు కనపడవే! ప్రపంచంలో ఏ ఇతరభాషా ఇంత మధురంగా ఉండదు. అందుకని ఇది పాడుకోడానికి పెట్టింది పేరు.

అరవల్ని చూడు.

భావ—అవును, నీవాదన అల్లాంటిదే ! కాని, ప్రకటన అవు
తూన్న భావం జీవితానికి అవసరం అయినప్పుడు, ఏ భాషలో
ఆ భావం ఉందీ, సామాన్య భాష కాకుండా మరో భాషలో లేదుకదా
అని కనుక్కోడంగాని శంకించడంగాని తెలివితక్కువ మంచిము
క్క ఏ భాషలో ఉన్నా ముచ్చించవలసిందే ! నీకు అనుకూలించి
నచోట ఒక ఇంగ్లీషున్న మాటేమిటి ఏ ఎంగిలి భాషైనా సరే
ఒప్పుకుంటావు. ప్రతికూలించేచోట ఇంగ్లీషు అరివం, అది వేరూ
ఇదివేరూ అంటూ ఆరాటు తీస్తావు. కొందరు ఏదేనాసరే సంస్కృ
తంలో ఉంటే గాని ప్రమాణంగా స్వీకరించరు. కాని, వాళ్లు
మెచ్చే సంస్కృతంలోనే ఒక స్లోకం ఎవరిచేతో రాయించి మనం
వాళ్లదగ్గరికి పట్టగడిపే, అది ప్రమాణంగా వాళ్లే ఒప్పుకోరు.
ఇష్టాయిష్టాల్నిబట్టి ఉంటుంది. ఎల్లా ఉన్నా—మొంతు, బుద్ధి,
శరవాత భాషా ! నేను మన్ని గురించి కొన్ని విషయాలు నిన్న
దుగుతూంటే, నే నేవో ఇంగ్లీషు ప్రమాణాలు తెలుక్కి సంధించా
సంటావేమిటి ? శాస్త్రం, కళ అనేవి ఇంగ్లీషులోనేనా ఉంటా?
వాటిని నిర్వచించి అవి మనికి లేవు అని మనం సరిష్కారం
చెయ్యగలమా ? ఆ భావాలు మనికి ఉండిఉండకపోతే మన
భాషలో ఆపదాలు ఎందుకు ఉద్భవించాయి ? పోనీ, మన
భాషకి అఖండత్వం ఉండన్నావే ! అది తప్పకుండా ఇతరు
లనేమాట. వాళ్లకేం ? డబ్బుఖచ్చుకాకుండా ఉండిటప్పుడు
మెప్పుకొరిచినడం మానవులకి స్వభావం. మనకూడా అట్లాకే

అనికోడం ఏం గొప్ప! తనబంధువుగాని, తమ్ములుగాని కాకండా తెలుగుకోడల్ని అపూర్వగ్రంథాలు వందలనూ, యూ పోయినా? చెప్పి. అల్లాటిని ఉన్నమీనది భాషని ఇంకా పెంచడానికి చేసుకునే భాషాశ్రీరణం గౌరవనీయం. లేట్టిని కక్కుర్తి. నేటి వరకు కక్కుర్తి తమ్ముల మా మానిందా మనభాష! ఇన్స్పెక్షన్ ప్రచురించు బుచ్చుదేవి, కావ్యధులు ఉన్నవించడం ఎన్ని శతాబ్దాలకి! వేసున్నది ఇంగ్లీషులోకి పట్టి గెల్లాను. 'ననువృత్త' సంస్కృతంలోకి తమ్ములచేతా వాకాయన అని జాప్తులుగాన చెబుతుంటారు. 'కన్యాశుల్కం' 'రాజశేఖర చరిత్ర' కూడా అరబిక్ లోకి సూర్యునిన్నారట. ఇలాంటి విమోచనాలు, భావంతగా తెలుగువాడే అన్యభాషల్లోకి సంపద వచనం ఏదీని పట్టి, తెలుగుమాతృభాషల్లో తెలుగు గ్రంథాన్ని దేన్నేనా ఇంకోభాషనాను పట్టిగెప్పి తనవాళ్లకి చెప్పుకుంటున్నాడా? అసేగాన నీ నాలోని తెలుగులో ఏద జాలి సమర్థిగా పోవడంలేదుగా సత్యమూ ఇంగ్లీషులులు టుకంపెట్టి మాట్లాడ్తా! ఇలా, తెలుగుమొక్క అఖ్యత్యం ఏమిటి? అన్నది, భాష మధురం అన్నావ్! నీ దమయంతి ఎవరి భాష వాళ్లకి సుమారు ఉంటుంది. వ్యామత్యం ఉండాలి. పోనీ, అన్యభాషలు వాళ్లకినూడా తెలుగుభాష మధురంగా వినిపించుకో బిచ్చుకున్నా. అటుంటిప్పుడు, భాషే మధురం అయినప్పుడు అతిమధురం, మహామధురం, అనిపించడానికా సత్వంలో రాగం సంప్రదించేయ్యడం? ఎదేనా కలిసినప్పుడల్లా

పులకంమీద వచ్చి అని మనం అనుకోవలసింది. ఒక్కొక్కప్పుడు శూన్యం కలవచ్చు, తిగుచు ఋణం కలగరావచ్చు. అందుచేత తెలుగు కవిత్వంయొక్క సహజమనం గమనించుకుంటే, నాడుకోడం అనేది తెలుగుయొక్క ప్రత్యేకపత్రేకం అనుకోడంకంటే తెలుగుయొక్క ప్రత్యేకనార్యాన్ని అనుమించడం మంచిది.

సంగీత—ఇదేమిటోయ్, మననాస్తానా!

భావ—అదుగో మళ్ళీ వెనక్కెడిలావే?

సంగీత—అబ్బ! ఉడవోయ్! నువ్వు వెళ్ళు! మన శాస్త్రాలకి శూన్యంపెట్టి మాట్టాడుకున్నావే! రిత్మ శాస్త్రం బోలెడు స్థోళాలు చదివాడరా మరి! అది గాన అభిరుచి తెలుగులోకుడా నలుచుత్రోగో ఓ అనిష్టాయి కాంభోజిలో ఏడిచి దని ఉంటున్నా! అందుకే నువ్వున్న పాడితీరావో, ఏడిచి తీరావో!

భావ—అలాగా ప్రతి తెలుగువాడూ ముందు కాంభోజి నేర్చుకుని, తర్వాతేగానా, ఏడిచకాడ దని పెట్టానంటే చాలావో! ఏడిచి త్రే ఉంటారా! అది బతి అన్నాయి ఏడుపు గురించి కవిభావన. అందుచేత తెలుగుపద్యాలన్నీ పాడాలని ఆ పద్యంలో ఎక్కడండి? 'కాంభోజి' అనే పదం ఆపద్యంలో ఉండటం వల్లగావున, అదిన్నే హైనరగజ్జా అని కొందరు కాంభోజిలో ఎత్తుకుంటూంటారు!

సంగీత—అల్లాయిలే, ప్యూ ఎందుకోయ్, చాడడాను

కాకపోతేనూ !

భావ—అనుకోడానికి, మనసంచేసుకోడానికి, చెప్పుకోడానికి, స్వంతానికి ఎదేనాసరే చేసుకోడానికి, ఇతరులతో మాత్రం చెప్పడానికి !

సంగీత—చెప్పిఉండుకోడం కర్మమేమిటి ?

భావ—అక్కడ ఏ రాగంకుడా కవిచేత నిర్ణీతం కాలేదు గనక !

సంగీత—ఓరి వెట్టి ! అదే నీ అజ్ఞానం, కవి ఆ స్వేచ్ఛ పాడుకునేవాడి కిచ్చాడు.

భావ—పదాల్ని గణాలనే సంకెళ్ళల్లో వేసి, రాగంలో స్వేచ్ఛ ఇవ్వడం అంటే ఏమిటి ? ఎంతవరకు ?

సంగీత—ఉచితమైనంతవరకు.

భావ—ఎవరికి ?

సంగీత—సభవారికి.

భావ—ఏ సభమాట నువ్వనేది ?

సంగీత—పండితపామరు లుండేది. పండితులకి ఎల్లానూ తెలుస్తుంది. పామరులకి తెలియకపోయినా చెవికి ఇంపుగానేనా ఉంటుంది.

భావ—తెలిసి హాయిఇచ్చేది కవిత్వం. రాగసంపుటీవల్ల అర్థం ఎక్కువకాకపోవడం అటుంచి, ఉన్న అర్థమేనా జీవించి వైకొస్తుందనేనా నీ ఊహ ?

సంగీత—రాకపోతే, ఎమోరా ! ఊరికే తద్దినపు మాత్రం

లాగా చెప్పడమా ?

భావ—అబ్బే ! వివాహమంత్రంలాగ దరువేసి పాడు.

సంగీత—కాదురా ! ఊరికే ఉన్నదున్నట్టా !

“ఉప్పు కప్పుంబు నొక్కపోలిక నుండు

చూడ చూడ రుచుల జాడ వేరు” అంటూను !

భావ—కాక, ఉన్నది లేనట్టా !

“హువ్వు కప్పుర్చీ హొక్కి ఫోల్కివైతొ

సూడసూడ రుస్సుల్ ఝాడాయేరు” అంటూను !

సంగీత—సంస్కృతంలో స్లోకాలు పాడతారు.

భావ—రాగం కానటువంటి ఫణితితో చదువుతారు.

సంగీత—నీది కుతర్కంరా. రసానికి అనుగుణంగా రాగాలున్నాయిట. తెలుగుపద్యాలు పాడవలసిందే !

భావ—నాదం బ్రహ్మం. గానం అనంతం. తెలుగు గానం అంతే. అల్లాంటిగానలో ఉండగల రాగానికి పట్టిరాసిన అనంతం డెవడూ ? గానశాస్త్రాలన్నీ తిణిఖచెయ్యి. ఉచిత మైనచోట ఉచితరాగం పని ఉంటుంది ఎక్కడ వెతికినా ! రసానుగుణరాగవిషయంలో ఏ షర్దరి అభిప్రాయాలూ ఏకీ భవించవనికూడా ఉంటుంది. కొంగరు వీరం, శృంగారం, కరుణ, హాస్యం—వీట్లకి సంపూర్ణరాగాలనీ, వీరానికి పాడవాలనీ, శోకభయానకాలకి బెడవాలనీ అంటారు, మరికొందరు...

సంగీత—ఏమిటి నువ్విప్పుడు మాట్లాడేది ?

భావ—నువ్వే చెప్పిన ‘రసానికి అనుగుణంగా రాగాలు’

అనేచాక్కాకి అర్థం.

సంగీత—అబ్బా! ఏమటోయ్! ప్రతీదానికీ ఏనో తిప్పు కొస్తావు? భూపాలరాగం కోపం చూపించమటోయ్!

భావ—భూపాలరాగం శాంతరసంలో పాడమని మీ శాస్త్రంలో ఉంది. కొందరు శోకానికి వాడి చూపెట్టారు.

సంగీత—ఎన్నట చెప్పు! ప్రతివోటా రాగం ఉండచ్చు!

భావ—ప్రతీఅస్పిడూ మధ్యమానాది పెసికొస్తుందిట. అదీ గాక, కోహళుడు రాగాల్లోకూడా అడమగ వివక్షత గురించిన్నీ, సంగీత—అబ్బా! చాలా!

భావ—ఒకాయన రాగాల రంగాలను గురించిన్నీ, ఒకాయన వాల్ల రూపాలను గురించిన్నీ.

సంగీత—అబ్బ! ఉండవోయ్ సాదా! నీడు తా కాకి ఉంటే పరీక్షలా ఉండే! ఎక్కడోగానీ! నువ్వు చెప్పందాన్ని ఒకటి మరో ప్రమాదం వస్తుంది. పద్యాన్ని ఉత్తనచనంలా చెప్పి పారెయ్య మంటున్నావుకదా, అల్లాయి తే సగ్యం ఎందుకు? మూలన్ని తీసిగెల్చి కష్టపడి అతుగులెట్టి మార్చి భావపడ్డం ఎందుకు? లేనిచోని నీమాలు పెట్టుకుని రాస్తే వచ్చిన గొప్పమిటికి 'నే నెంతకష్టపడి ఈమాటల్ని గణనాపంలో పడేసి మేకులు కొట్టానో చూశారండీ' అనడానికా? గణాలు తెలుసు గనక కవిసని వేరుపెట్టుకోడానికా? వచనమేరాస్తే పేచీలు వదుల్తాయి. నచనంలో మాత్రం కవిత్వం ఉండకూడదూ? యతీ ప్రాసా మిషమిది మంచిభావాన్ని పాడుచెయ్యడం

ఎందుకు ?

భావ—: నాస్థాని గిరియను గణాలవల్ల జనించే నడక
లుంటాయి. గణాల్ని నిమిషంలో చూసేయ్యచ్చు గాని,
వాల్కి నడిపించడం వేరు. మోటారు కేకి చూసీ చూడడం
తోటే నడిపించడం చేశాడు. శాశ్వతత్వంపొందిన ప్రపంచ
కవిత్వం పద్యరూపంలోనే నిల్చిఉంది. నడక అనేది వేదపురుషు
డిక చాదాయి అని అందుకే అంటారు. సమాద్రంలాంటి
ప్రాంతికానుభవం పైకి ఛేద్యకోగలకవికి నడక ఈతలాంటిది.
కవియైనవాడు వాడినపదాలకీ సుదీర్ఘ అనుకూలదాంపత్యం
ఉంటుంది. అట్లాంటి సవాల్నించి ఆనడవి వేసుచేస్తే సగాలూ,
నడకా యిదా జీవం నాగొట్టుకుంటామా అనిపిస్తుంది. యితీ,
ప్రాసా పగై రాలు నీ నాగొట్టక చిక్కు, గండం,
మృత్యువు. ఒకొక్కదా పచ్చమీకాదు, గద్యలియినా సరే,
నిరికి కాడ్డరాసినాసరే నిగొట్టక అతుగుతుంటాడు.
నిశానికూడా పాడుచేసేవాడు ఉండిచ్చు. నిన్నిప్పుడు పద్యం,
రాగం అనేవి ఏమిటో చూడండి నే పద్యం రాగంతియ్యవలి
సిందే అంటున్నావు. అట్లానే కొందరు గణాలునేసి పద్యాలు
కట్టి నిలిచివున్నా కొట్టాచి నా చేతం పట్లండచ్చు. కాలప్రమాన్ని
వాళ్లు వొట్టి గణాద్యాదగా ఉండిపోతున్నారని నీవులుగా
మారును. నీకు లాగునాడు ఈనకి నామం అంటూ ఒకటి ఉంటే,
అది మారిన సుపలలో అనకొందిది తరవాత ఆపవాలే
పద్యంలో సరిపోయివున్న సానిగొట్టి పద్యం. ఒకొక్క కవి

అనక్కినిట్టి పద్యరూపం వాడికి స్వాభావికం అయి పోతుంది. “కవిత్వంబులు నాకు చెందనివి యేమోయంటివా నాదుజిహ్వకు నైనగ్గిరికృత్య మింతి-మనుచి” అనిధూర్జటి కాళహస్తి శ్వరుడితో అంటాడు. అల్లాంటివాళ్లు పద్యం చెప్పిస్తాడు అది వాళ్ళకి మామూలుగానే ఉంటుంది. మనం తెలుగుతప్ప మరేదో నేర్చుకుని తెలుగుకూడ తీర్పుచెప్పడం అధర్మం. తెలుగులో ఉన్న పద్య భాగం అంతా చూస్తే నడక ఎందుకో తెలుస్తుంది. ఇంక మంచిభావం పాడుచెప్పుడం అన్నావ్. ఆలోచన పైకి రావాలంటే సాధన ఉండాలి. ఆ సాధననగుదాయమే ఆ భావానికి భావ. ఆ సాధనమున్నూ, చిత్తవృత్తిన్నీ మేళవించిన మీదట ఆ భావం పుడుతుంది. భావం పుట్టేటప్పుడే భావలో పుడుతుంది. ఆ భావలోనే ఆ భావం ప్రకటనఅయి జీవిస్తుంది. ఆ భావ పదం, స్వరం, రంగు, రాయి వగైరా ఎదేనా కావచ్చు. పదరూపంలో ఉన్న భావాన్ని ప్రకటించడానికి స్వరరూపంలో ఉన్న రాగం ఎందుకు పత్రావడం? ఒకపద్యంలో ఉండేభావం ఆపద్యమే చెబుతుంటుంది.

సంగీత—మాచెడ్డ చిక్కుగా ఉందే నీ-హో! సమర్థుణ్ణి నీవు కవిత్వం పద్యరూపంలో చెప్పనిచ్చినట్టుగానే సమర్థుడై సవాణ్ణి పద్యం పాడనీ.

భావ—మహారాజులాగా! పద్యాన్ని పాటకి అనుకూలంగా చేసి చూపెట్టేవాడు కవిత్వ గానాల రహస్యాలు తెలిసినవాడు అయిఉంటాడు.

స గీత—ఏమిటోయ్, ఆ చిదంబర రహస్యాలు !

భావ—అవి అల్లాటివే నిజంగా. అవి ఎవడి మట్టుకు వాడే గ్రహించుకోవాలి. పైకి అవి అందరికీ తెలిసిపట్టే ఉంటాయి. కనిపి కవిత్వారహస్యం, గాయకుడికి గానరహస్యం తెలుస్తాయి. గానకవికి రెండూ తెలియడమే కాదు, గానకవిత్వాలు ఏకముఖి గాండిచే స్థలాలుకూడా కనిపించి అనుభవంలోకి వస్తాయి. ఆశువుగా స్వంతమదాబూ, స్వంతస్వరాలు కూర్చి పాడే వాగ్గేళు కారకులు ఈమధ్యకుండే ఉభయకళాప్రావీణ్యం నల్ల ప్రజ్ఞతో కలిగి ఉంటారు.

సంగీత—అల్లాయిలే, రత్నశాస్త్రులు నాతో ముగోమోస్తరుగా చెప్పాడేం ? సంగీతం సాహిత్యం ఒక్కటేను, ఎవరెంత మొత్తుకున్నా ఆ రెండూ విశవ్, అది నించీ అల్లానే వస్తోంది, కాబట్టి కంతం బాగున్నవాడే పాడితేగాని కవిత్వాలూ జీవించవన్నాడేం ? బిల్వణీయం నా నారాయణభట్టు అల్లానే పట్టడతాట్టగా ! శాస్త్రులు ఎవో ప్రమాణాలు రాసిచ్చాడ్రా ! కాకితం ఎక్కడో పెట్టానూ ! (జేబు వెతికి) అః అః ఇదిగో !

భావ—రెండు సామాన్యంగా రెండే ! ఒకటి అవడం చివరకి ! “ఒకటి యక్షరవిలాసోల్లాసమున మించ, నొకటి తాళ ప్రాధి నల్ల సిల్ల” అని కాదామూర్తికవి ప్రారంభిస్తాడూ ! ఏమిటాముక్కూ ! అను.

సంగీత—ఊ... (అని శ్రుతి చూచుకుంటాను)

భావ—అందులో రాగం ఉందా ఏమిటోయ్, గొంతిగ

సాఫీచేస్తున్నావ్ !

సంగీత—మరి లేకపోతే 'మ' అని ముందే ఎదుకు తగలే శాడోయ్ ? (అని వా ఖం చిట్టిస్తాడు.)

భావ—ఓహ, అహోయ్ ! 'మ' అని ఉంటే నవ్వు 'మామ' అనకుంటున్నానా ? బాగానే ఉంది. నిన్నవలసిన పనిలేదు. అది తెలుగుకవులు అనాలోచితంగా పాటిస్తూన్న ఆచారం. ఏ యితరభాషలోనూ ఈ ఆచారం ఉన్నట్టు కనపడదు. ఫండో జ్ఞానంలో కవులకుండే ప్రజ్ఞ ఎప్పటికప్పుడు ప్రత్యేకంగా ఇతరులకే తెలియాలని గావును! అట్లాంటి చిహ్నాలు ఫండస్సు తెలిసిన వాళ్ళకి అవసరం, తెలియనివాళ్ళకి విప్రీయమానం. పైగా అటుంటిచిహ్నం కనపడడంతోనే నీబోటిగాడు తనదగ్గర ఎంతగానో ఉంటే అంతా తీసుకెళ్ళి దానిమీదకి 'ఉస్మా' కొలపడం, పాడుకోడానికి అని వేశాగని వాదించడం. పద్యం పేరేమిటో తెలిపే అక్షరాలు మొదట్లో వెళ్ళుంటే పద్యాలు ఇక పద్య ప్రకటిస్తారని మనం నమ్ముదాం. మహామీద పేరుగాని సుసమీప పరిచయికిచ్చే అదీనూ! తెలుగు చదువర్లలో చాలామందికి పద్యస్వరూపం అంటే ఆనవాలు తెలియదు గదా అని సాక్ష్యంకొన్నానికి అవిడిన్నాయి! 'భైరవీ' అని చెబుతూ భైరవి పాడే శ్రీ!!

సంగీత—అల్లాయితే నన్ను పాడొంటానా ఏమిటి?

భావ—ఆ ఆలోచన మాటల్లో ఉన్నట్టుంది. ఆమాటలు చెప్పవోయ్ !

సంగీత—నే పాడకమాన్సియ్ ఏ కూనురాగమో పెట్టి.
నువ్వు ఈకూటాని చూసి చెప్పు మహా ఆ చెప్పడం ఏమిటో
విందాం.

భావ—(కాగితం చూసి) ఇదా! 'సకలామోహక
తాళపృథ్విగతులన్ సంగీత సాహిత్యనామక విద్యాయుగళంబు
పల్కుచెలిగన్ సాశిండ్లజోడై' (అని చెబుతాడు.)

సంగీత—ఒస్ ! ఇదా చెప్పడం! దీనికి స్వరం ఉంది. ఇది
ఈ రాగమే !

భావ—నాదం లేదని ఎవ్వడూ అనడు. కాని, నియమిత
స్వరాలూ అధమం అయిదుంటేనే గాని తెలుగులో రాగం
అనేది జరించదని గానశాస్త్రం తెలిసినవాళ్ళంటారు.

సంగీత—జనించకపోతే ఏడిసినట్టుంటే.

భావ—ఏమిటి ?

సంగీత—ద్యం.

భావ—అల్లాయి తే ఆనంగతి రామరాజ భూషణుడికి
'వైర్ లెస్' కొట్టు, అంగాగకుడుగో ఉంటాడేమో, అగ్రహం
ఇటీవల నిక్కిరిస్తే సమీపంలోకి వచ్చిందిట, భూమికి.

సంగీత—ద్యం అంటే నీ చదవడం అన్నమాట.

భావ—ఏవిషయం ? అర్థమా, భావమా, అస్పృహమా,
సడకా, ఊపా, విరుపా, ఊతగా, యాసా, నొక్కా, బారుపా,
ఏమిటి పాడుగా ఉంటా ?

సంగీత—అన్నీ బాగున్నాయికాని, నా కది పద్యం అని

తెలియడంలేదు.

భావ—అదా! అందుకని ఎవర్ని ఏడవమన్నావ్! నువ్వు నర్వజ్ఞుడవనిన్నీ, అల్లాటినీకుకూడా అది బోధపడడం లేదనిన్నీ, నీ ఊహ అయిఉంటుంది. నీకు ఇది తెలియకపోవచ్చు, ఛండస్సు చూసేశానన్నావ్! “ఏరాగం విన్నా నాకు ఒకేమోస్తరుగా ఉంటుంది” నని కొంద రుటారు. వాళ్ళమాటపట్టుకుని రాగాల్లో తేడాలే లేవని నువ్వు సిద్ధాంతం చేస్తావా?

సంగీత—అబ్బ! చెయ్యనోయ్! నువ్వు ఇందాకా చెప్పిన వన్నీ ఉంచి, చిన్నం ఎత్తయినానరే రాగంగాడా రంగరించవోయ్!

భావ—ఏరాగం? ఈ మాటలకిగల అర్థభావరసాలకి నరిపోయేది చెప్పు.

సంగీత—ఏడిసిపట్టే ఉంి. ఏదై తేం? ఏదోవోటి.

భావ—అయినా, లేనిరాగం తెచ్చి దీనికి తగిలించి, ఉన్న తాళం నూనెయ్యనా?

సంగీత—అబ్బ!

భావ—పోనీ తాళంకుడా వెయ్యమన్నావా? అక్కడికి కీర్తన అవుతుంది!

సంగీత—చంపుకుంటున్నావురా, బాబూ! ఏ ఆనంద భైరవో విదిపి నదునుగా ఆ ముక్కలు కలపమంటేనూ!

భావ—ఎల్లా కలపడం? ఈ పద్యం మత్తేభం! మత్తేభంనడక కవులు చెవికోసుకునే ఒకానొక నడక! ఆనందభైరవిరాగపు న్న రా ల న డ క మ రో టి! వా టి న డ క ల కి

తాదాత్మ్యం లేదు. అయినా సరే వాటిని కలవమంటే, ఒక దాన్ని చెడగొట్టి రెండోదాన్ని కాపాడి కలవవచ్చు, — ఎవరట కలవనీ—నువ్వు తాళంకూడా గమించవు గనక. దేన్ని ఉంచ మన్నావ్, దేన్ని చంపమన్నావ్ ? సాధారణంగా రొండూ చస్తాయి !

సంగీత—ను త్రేభంనడక ఎల్లాఉంటుంది ?

భావ—‘సననానినిన నాననాని నననా నానిని నానాననా’ అంటూ స్వరాలపొడుగుతోనే సంబంధించి ఉంటుంది.

సంగీత—ఆనందభైరవి ?

భావ—(అరోహణ అసరోహణలు చూపించి, ఆనందభైరవి పాడి) ఈరీతిగా స్వరాల స్థాయులతోకూడా సంబంధించి ఇది ఉంటుంది

సంగీత—ఆరి, నీతస్సలమందూ ! పాడ్తావురా ! కంతం ఎత్తలేవుగావును, అసలు, అందుకని నీకులేని విద్య విద్యేశాదని ఋజువుచేసి సమిత్తం ఏదో మడతపేచీవేసి, వదైనావాదం ఓటి లేవదీశావేమో అనుకున్నాను—రిసర్చ్‌వాళ్ళు ఒక్కొక్కప్పుడు తనుకే గొప్పరావాలని లేవదీసిట్టు !

భావ—అనుకో ! ఒకడు అనుకోకుండా కుడా ఇంకోడు ఎల్లా జాగరపడగల్గూ ? సంగీత ఇది. ఇంకోలక్ష ఉంది.

సంగీత—నువ్వుచెప్పేది కొంత నచ్చింది కాని, కొద్దిగా, ఏమాత్రమేనా, ఒక్కపిసర రాగం ఉంటేగాని పద్యం విన్నేంరా ఒకవేళ రాగం శూన్యంచేసి ఎవడేనా చదివినప్పుడు వినడపు

(ప్రాణధనం పడితే, సచేలస్నానం చెయ్యాలి. పోనీ ఒగ్గీ! నాటకాల్లో : ద్వారానా జేసే యిది నెట్టి పాత్ర ?

భావ—‘నాటకం’ అనేది చాలా అన్నావ్ అంటే కొంప తన్నావ్ అన్నమాట ! అస్పృశ్యారోపణ ప్రత్యక్షంగా చూపించవలసిన నాటకరంగంమీద స్వత్వస్థాపన చేసే గానం అభినయక్రియకి సుముఖంగా, విముఖంగా అనేక సమస్య. ఆ దెబ్బతోటి మనం ‘నాటక పద్ధత్యార్చన’ అని చుగో స్రవాహంలో పోవాలి. అదో గ్రంథం !

సంగీత—ఏమైనా సరేగాని, నాకు నచ్చలేదు పూర్తిగా.

భావ—సచ్చింతంపడే ఆయిరి పోనీ ! నీమనస్సుని ముహమాటబెట్టి నచ్చగొట్టకు, నీకు పుణ్యం ఉంటుంది. కొంప మునిగిం దేముంటే ! ఆలోచించు ! అంతవరకు మన తెలుగు పద్య కవిత్వానికి ఉచ్చారణలో ప్రత్యేక జంక్ సిద్ధించదు.

సంగీత—ఎమోరా, అబ్బాయి, ఇదొక అభిరుచి కనాటికి. లోకం విధవిధాలు. కవనానికి గానం అంగకారం అన్నాగా !

భావ—ఎవరి కవనానికి ఎలా గానంమాట నున్న కేసరినితా లాశ్మితీ గానానింశ్మితీ కూడా చూసి, సిద్ధాంతం చెయ్యవలసిందని నిన్ను మళ్ళీ కోరుతున్నాను. ఉభయతారాం చెప్పాచుచి బయల్దేరి ఉభయభ్రష్టత్వం చెయ్యకూడదుగా !

సంగీత—సరేలే. దయంచు. మళ్ళీ కలద్దాం.

(వెళ్ళిపోతారు)

ప ద్యం - అ ర్థం

[అంతః, శేషా, ఒకబల్లకి ఎడమెడ కుర్చీమీద ఉంటారు]

ఆ—నువ్వు ఒక్క మాటని తిడుతున్నావుట!

శే—ఎవర్ని? ఎవ డాఅన్నవాడు?

ఆ—కవిత్వాల విమర్శిస్తున్నావుట!

శే—అంటే తిట్టడంతా! పోనీ. అయితే నీ కేం?

ఆ—నా కవిత్వం ఎవో నువ్వు చప్పరిస్తున్నావుటగా!

శే—నువ్వు కవిత్వం చేశావా?

ఆ—నీకు తెలియనట్టే అక్కడికి. నా పద్యాలు ఉపహరించావుట.

శే—నీపద్యాలు నేను ఉగాహరించినమాట నిజం. కాని అవి కవిత్వంకింగకి వస్తాయని నేను అనుకోలేదు.

ఆ—అయినానశే, చాటివిగూరించి మాట్లాడడానికి నువ్వు ఎడవ? నీ కేం డిచ్చావు హక్కు?

శే—'ను' గాయనున్నవాడే!

ఆ—పో, అల్లాంటి హక్కు ఉన్నప్పుడు కాస్త సాటితెలుగువాణ్ణి పొగిడి పెద్దవాణ్ణి చేసి కీర్తి తెప్పించుకొని నిరసింపు గుంటారా ఎక్కడేనా?

శే—నేను నీ పద్యాల్ని గూరించి ప్రసంగించాను గాని నిన్ను గూరించి కాదు. అచవనరంగా నువ్వు పూనుగురావడం ఎందుకు?

ఆ—బిడ్డకి అన్యాయం జరుగుతూంటే చూసి చూసి ఉరు

కోలేక!

శ్రీ—ఏమిటి ఆ అన్యాయం? ఫలానా అనిపించుకుని జీవించే దిక్కులేని బిడ్డల్ని మెడట్టుగుని గెంటి జనమధ్యంలోకి తోయ్యడం ఎందుకూ? వెనకాలే బయల్పడం ఎందుకూ?

అ—ఆ పద్యాల్ని కలిపి వొత్తి 'భావకవిత్వం' కిం కి వస్తాయని టాకు వేస్తున్నావుట నవ్వు?

శ్రీ—రామరామ! వొత్తి! వొత్తిదీ ఉత్తదీనూ! ఆపద్యాల్ని 'కవిత్వం' అని టాకు వేస్తూన్నది నవ్వు. వాటి 'భావం' గానక ఏమిటో నాకు బోధపడితే తక్షణం ఆ టాకు నేను ప్రారంభిస్తాను.

అ—సాసరి ఇదోటా! నీకు ఇంతా చేసి ఆ పద్యాలు తెలియనేలే దన్నమాట!

శ్రీ—ఛస్తే! (అని తల కదిపి చెయ్యి ఊపుతాడు.)

అ—(కొంచెం చిరునవ్వుతో) అల్లాంటప్పుడు నవ్వు నోరు మూసుకోడం ప్రశస్త మేమో, మిస్టో మనమాట! అజ్ఞానంలో ఉండి అల్లా ఉన్నట్టు తెలిసింతరవాళికుడా, తన అజ్ఞానం గురించి అల్లరిచేసుకునేవాడుంటాడా, సినిమాలో "చెప్పి!" లాగ?

శ్రీ—ఎన్ని మాసిగలేనాసరి పడి, ఎంత అసౌతిష్టకేనాసరే దోసిడట్టి, ని మాటల్లో ఉన్న సంగతి గ్రహించి తద్వారా తరించవచ్చని!

అ—అయితే ఆక్షేపణ ఎందుకూ?

శ్రీ—తెలియలేదని చెప్పడం ఆక్షేపణకాదు.

ఆ కోట్లాది జనంలో నువ్వు ఒకడవ్. నీకు ఒక్కడికే తెలియలేదని నే నేడవనా?

శే—పోనీ వద్దులే!

ఆ—అసలు నా కవిత్వం బంగారం.

శే—కాకి చెప్పాలి, నీదో దాందో!

ఆ - గుర్రంలా నడంతో క్కేరకం, నా పద్యం.

శే—నీకే తెలియాలి గుర్రమో మరోటో! నాకు తలారో కా తెలియలేదు.

ఆ—అయితే, ఓపిస చెయ్యాలి, చేస్తాను, నాసామ్మ ఎంత మంది నీన్నోరుకానూ!

శే—మొరట్లో! తన వాత నువ్వు వాళ్లనే తినేశావేమో! ఇప్పుడు సామ్మనంగతి ఎందుకు? ఇదా అర్థం?

ఆ—ఓ సమంటువు కొని నీకు దానంచేసుకుంటే నీకు అర్థం తెలుస్తుందేమో అని.

శే—ఎక్కడి కక్కడికే! పోనీ ఇల్లావారెయ్ సమంటువు, దక్షిణ అగ్నిగ్లేకుండా దానం పట్టేస్తాను!

ఆ—నీకు సరిగ్గా చూసుకోడం తెలియదేమో?

శే—నే నేదో తంటాలుపడతానులేస్తూ.

ఆ—అమ్మా! ఎంతానీ! ఇదా ఎత్తూ!

శే—ఇదా ఎత్తూ, గాటుగుపోడానికి! గంటనేపు ఇతరపళ్లు కట్టిపెట్టి ఈపద్యాలు పుచ్చుకుని కూర్చున్నాను. నీదయవల్ల మాటలు తెలిశాయి. తెలియక ఏంజేస్తాయి? “పరిపరి వీలు క

ర్బుర పుర డణనుడు” “స్వంతస్వ స్థిత బిహజ్” వగైరాలగురించి కంటే నీ పద్యాలలో చూటూ ఎక్కువ సమయములు కోరవు. కాని వీళ్లు భావం వూటో తెలియకాదు. ‘దీనిభావమేమి తిరుమలేశ’ అనే పాడుపూర్ణ పద్యాలైనా పెంద్రాఫే తేలాయి కాని, ఇవి తాడూ పెమీ పేలకుండా వచ్చాయి. సతీదీ ‘గొట్టెయూమేకయా!’ అన్నట్టుంది.

ఆ—అసలు ఈ పద్యాలలో చూడవలసినది భావమే, అర్థం కాదు. నేను రస కవిని.

శే—ఏ పద్యాలలోనూ అంతే. చూటూకి అర్థాలద్వారా భావం కలుగాలి. “అర్థవశంబున సమయము భావంబు” అనేది సమ్మత్? ‘భావనంతి గమనమే రసము’.

ఆ—అవును. అయితే? నిప్పు, ‘తెలియకాడను’ అని కూచున్నావు! నీ గ్రహచారం, ఏ గ్రహం నీ నెంజె య్యు? నీకు ఊహ నే నొక్కటి తెచ్చిపెట్టనూ! అరకాహ నకి అర్హత ఏడవాలి. కనిపించునూ సందేహములు తెలియాలి.

శే—తెలుసును.

ఆ—ఇష్టం ఉండాలి. రసకన్య ఉండాలి. అయినా కూడ గు. ఇన్ని సరిగ్గా ఉన్నా భావం తెలియకపోతే, ఈ విత్వానికి ఇన్నినీళ్లు పడుతావో.

శే—తిలోదకమా? అబ్బే! అప్పిడే? ఉండు. వెంకటాచలం దూ అలోచించనీమో! నువ్వనే బాగానే ఉంది. నాకు భావం

అన్నాదిచేశా క్తి లేనినకాదూ? కానిన్నిను నీకక్షియదు.
నాభానయితేశ్చితితితితి కావచ్చును!

అ—కావచ్చును, చూడ! నువ్వు ఇంకా కొన్నేళ్లు తం
టా...డితేగాని ఈకవిత్వపు అంతస్తుకి ఎగ్జెక్ట్. అల్లా ఎగ్జి.
తేగాని నీకిది తెలియదు.

శే—గాని, నీలో రెడడిటిమిమిమి ఉండి ఉండవచ్చు.
నీ ఆలోచనలోనూ, నీ రచనలోనూ...

అ—గ్రహంపులేదని తెగేసి ఒప్పుకుంటూ, పైపెచ్చు
తప్పునకూడా ఎంచకుచురి! నాలాటివాడి అభిలాషలోచనకి
తప్పునకూడా ఉండడమూనూ నీలాటివాడు ఎంచడమూనూ?
దిశ, గతి!

శే—నీ ఆలోచన స్పష్టం కా ఉండ దేమో!

అ—ఉండకే!

శే—సక్రమం నూ సంశయంగా ఉండదేమో!

అ—ఉండకే!

శే—సమస్య కాదేమో!

అ—కాకేం?

శే—అన్నీ సరిగ్గా ఉంటే, ఎవడో ఓడితేనా. ఎవడో...
దు బోధపడితేరాల్సి వచ్చినానండే శేష, నీ ఆలోచనని పూర్తి
గా బయటపెట్టేరచన కాదేమో నువ్వు ప్రపంచానికి పాఠేస్తూ
న్నది?

అ—నీకు ఎంటసే బోధ. డి.తేగాని ఒకరచనలో సరియైన

అలోచనే లేదన్నమాటా?

శే—ఎ.త నెల్లినూట ఆడావ్?

ఆ—నీకు చేత కాదా? నేర్చుకోవాలా?

శే—ఎల్లా గ్రహించావ్?

ఆ—ఈవిత్వాన్ని నువ్వు 'భావకవిత్వం', 'అభావకవిత్వం', 'ముభావకవిత్వం' అన్నేదూ! ఇంకా తేలిగ్గా 'భావకవిత్వం' అనికూడా అన్నావుట! అక్కకి భావ ఏమవుతాడో చెబునా?

శే—అన్నికి నాన్నలాగే అవుతాడు! అన్నీ నువ్వే అనుకుంటున్నావు. ఏ.నచ్చే వార్తల్లోఉండే అసంస్కరాలు చూసుకోడమే కష్టంగదా, పైగా నువ్వువెళ్ళి సంగతులు కనుక్కుని అసందర్భాలు పెంచుకోడం ఎందుకు? నాకు తెలియంది ప్రతీదీ కవిత్వం కాదు అనుకునే మూర్ఖత్వంలో నేను ఇంకా పడలేదు. నాకు తెలియకపోతే, ప్రాజ్ఞలు, దోషజ్ఞలు, అనుభవజ్ఞలు, రసజ్ఞలు ఉన్నారుగా! నిఘంటువులు ఉన్నాయిగా! ఎలు ముఖాలా చూసి ఎక్కడా సాకుం దొరక్కపోతే ఏమవుతుందోగాని ఈలోపల తొందరపడి ప్రతీదీ కొట్టివారెయ్యను. కవిత్వకళకి ఉన్న ప్రత్యేకలక్షణం ఒకటి గమనించాలి. మనకి దాని సారస్యం గ్రహించేసాటి తాఖతు లేకపోయినా అందులో మాటలకి అర్థాలంటూ తగులడికంటాయిగనక, సాహిత్యంలో మాటలకి లోకంలో సిద్ధించిన అర్థాలు నిల్చిఉంటాయిగనక, ఎల్లానో అవి సంపాదించి, మనం కూడా, కవియొక్క హృదయగర్భంలో ప్రవేశించలేక పోతే అదేపోయె, అధమం

సముఖానికేనా వెళ్ళిపడచ్చు. ఇట్లా వెళ్ళిపడడం గానంలోనూ చిత్ర రచనలోనూ శిల్పంలోనూ అంతగా వీల్లేదు. ఒక వేళ ఒకరిని రచించి, పద్యంయొక్క జీవసారస్వాలు గ్రహించినవాళ్లు భూగోళంమీద లే రనుకుందాం. పోనీ కవి ఉంటాడు. అతనికేనా తన కవిత్వపుమర్యాదలు కొంతవరకేనా తెలిసి ఉండవ్? ఇప్పుడు నేను నీన్న మొహమాటపెడితే నీ పద్యానికి నువ్వు అర్థం చెప్పవ్ ?

ఆ—అనలు అర్థాలు చెబుతూకూచోడం నేను ఒప్పును. కవిత్వం ఆనంది. చాలామే ఏకలాటూగా ఆనందించాలిగాని, దాన్ని ముక్కముక్కలు చేస్తే దాని సొగసే పోతుంది. కవిత్వాన్ని చెక్కలు చేసేవాడు, దానిని రక్షించి పదిలేసే ఏచనమో పట్టు గుంటే మంచి దనుకుంటాను.

శే—నేను ఆస్వాదనలో ప్రథమవశగుంచి మాట్లాడుతున్నాను, నువ్వు చరమవశగుంచి చెబుతున్నావ్! ఆస్వాదన కూడా తెలిసినవాడవు ను వ్యాఖ్యడనేనా ?

ఆ—నా వయస్సు చిన్నదైనా నా హృదయం అఘోశం.

శే—అందరికీ అంతే.

ఆ—నా హృదయం మరీనూ. ఒక్కొక్కప్పుడు మిక్కిలి పరవశంగా, ఒకవిధమైన ఆనందంగా, చెప్ప వీల్లేని ఒకానొక మోస్తరుగా, నా మనస్సు అయిపోతుంది. అప్పుడు అమాంతం గా ఈ ప్రకృతిలో సశరీరంగా లీనంఅయిపోవాలని నాకుఉంటుంది. మళ్ళీ పద్యం పూర్తిచెయ్యడంగోల ఉండబట్టి ఆగిపోతాంటాను.

శే—ఒక వేళ నీకు ఎదేనా ను స్త్రీయేమో వివరంతా? వ్యాధి
యకటనై ఆగిపోకూడదూ ?

ఆ—నా ప్రాణములు అల్లాశేషకవిహీన శ్రీకాన్ని నిగ్రహిస్తారు.
కావుననే అట్టి సమయాల్లో మెల్లీ, కీట్సు లాగ అయిపోతాను.

శే—వాల్లెవరు ?

ఆ—నాకుమల్లేనే చిన్నతనంలో...

శే—వాల్లెకిమల్లే నువ్వు ఆరుకుంటున్నావా? నీకుమల్లే వాళ్లు
వెనుక అనుకునేవారా ?

ఆ—సంగ్గా నాకుమల్లేనే వాళ్లు అనుకునేవారు పూర్వం !

శే—వాళ్లతో ఆస్తి ఆస్తి సావధ్యం తెచ్చుకోడం నీకు
శ్రేయస్కరం కాదు. ను వ్యవేచనాన్ని పెట్టి, చిన్నతనపు లక్షణం
ఉంటేసరా కవిత్వరచనకి ?

ఆ—నీవోటిగాను కాకుండా ఉంటేసరి! అప్పుడు నా మనస్సు
లో జరిగే సరికొత్తాలు అనలు మాటల్లో అనడానికి ఏలే
ఉండదు.

శే—పోనీ నువ్వు ఉరుకున్నావుగనకనా! ఉరుకుతోడానికి
వీలుండదుగావును !

ఆ—అంత బ్రహ్మాండదా మకమైన ఆ నా చిత్తవృత్తిని నే
నొక్కణ్ణే అనుభవి. చి ఉరుకుని పైకి అ. కుండా ఉండడం అనేది
చాలా బ్రతుక్కుగా ఉంటుంది. మో అని భయం. అంచేత
యథాశక్తిగా మాటల్లో అది చెబుతుంటాను. నీఅంత తెలి
యనివాడికి అది బోధించడం అసాధ్యం.

శే—నువ్విది రాసింది తెలిసినవాడిగా? నువ్వు పండితకవివా? పోనీ నాచన సోముడవే, గణపమపు వేంకటకవివే! ఏ పండితుడికీ ఇది తెలియదే! కొరుకుపడదే! ఇది బోధపడితేనే పండితుగావును నీ ఉద్దేశ్యాలో! లేకపోతే పండితుడు కాడంటావు తీరిపోతుంది ! నీ హృదయం సమీపించడానికి ఎంత పండితుడై జెల్లాలోకదా! నువ్విచ్చే పదాలు ఛేదించి అర్థంచూసుకుంటుంటే సంపుటిచేసుకో గలవాడికి భావం పుట్టాలా అక్కర్లేనా, నీకు ముందు పుట్టి ఉండడం : జమేలయితే? స్పష్టభావం ఏదీ ఇతరులకు నీమాటల నల్ల పుట్టకూడదు అని రాసిఉండవుద !

ఆ—నే చెప్పకలిచింది ఆ యిక్కడల్లోనే చెప్పేశాను ! అవి స్పష్టంగానే ఉన్నాయి.

శే—నువ్వు చెప్పదలిచిందానికి చెప్పగలిగిందానికి తేడా ఉందేమో? చెప్పినాల్లో లోట్లూ సమస్యలూమాత్రం స్పష్టంగా ఉన్నాయి.

ఆ—మెచ్చుకోవలసినాస్తు, దేమో అని భయపడే వాళ్ల మాట అల్లానే ఉంటుంది.

శే—నీమాటలు జవాన్ని దగ్గరికి లాక్కోవాలి.

ఆ—అసత్యవాళ్లు నావటి హృదయంగలవాళ్లు అవాలి.

శే—అచ్చంగా నీ పుటి హృదయం నీకే ఉంటుంది. దేశ కాలాలకి ఆక్రమణ గమనాలు ఉండడం చేత ప్రకృతిలో, నాటకపు సంగీతానికిలాగ “వన్సుమోర్” ఉండవ్!! నీ మాటలు బతికున్న మనుష్యుణ్ణి రాము. అందుకని ముందు మానవహృదయం

ఏమిటో చూడు.

ఆ—మానవులవంగతి నాశ్చింతముకు ? నా ఆనందంకోసం నేను రానుకున్నాను, రానుకుంటాను. కోకిల ఆనందం కోకిల పాడుకుంటుంది.

శ్రీ—కాకి ఆనందం కాకి కూనుకుంటుంది. కాని ఎవరికేనా చెవిగాని పడితే 'హూమ్' అంటారు. నీయివ్వం వచ్చింది రాసి అట్టేపట్టుకోక, అది నువ్వు ప్రచురించా వెందుకూ, ఇతరమానవులకోసం కాకపోతే ?

ఆ—నాయివ్వం; సకాలీనుల్లో ఎవరేనా మెచ్చుకోగలరే మో చూద్దాం పోనీ అని.

శ్రీ—'పోనీ' అంటే ?

ఆ—అంటేనా? "ఏ గతి రచియించిరేని సమకాలము వారలు మెచ్చరేకదా" అని ఎరుగుదును.

శ్రీ—మంచి కవిత్వంకూడా సమకాలంవాళ్లు మెచ్చకపోవచ్చు. అందుచేత విలోమంగా, సమకాలం వాళ్లు మెచ్చుకోడానికిగాని, మరోటి చెయ్యడానికిగాని ఏమి లేని స్థితిలో ఉండేదల్లా మంచికవిత్వం అనానీ సిద్ధాంతం? మెప్పుండిదని తెలిసి అచ్చెందుకు వేశావ్? అచ్చు ఏడిదల్లా శాశ్వతం అవుతుందని గావును నీడోహ. మానవహృదయాల్ని పట్టుకుని నిలవాలిగాని ఎదేనా, కాగితాన్నీ తాటాకునీ పట్టుకుకాదు. వేదం అదినించీ ప్రెస్సులోంచా వస్తా? ప్రపంచంలో కసిగల జనం ఉంటారు. దేనికేనా రచనకి నిలవండి అని వాళ్లని ఆకర్షిస్తే, వాళ్లు

కంతకాతంచేసి దాన్ని నిలబెడతారు.

ఆ—అర్థం తెలియకపోయినా వేదంకంతతా పట్టడంలేదూ కొందరూ, అల్లానే నా కవిత్వం పడతారు.

శే—తమచికి అర్థం తెలియకపోయినా అర్థం తెలిసినవాళ్లు మానవరూపంలోకూడా కనిపిస్తూండడంవల్లా, అటు దానికీ అర్థంఅంటూ ఒకటి ఉండితీరడంవల్లా, తమ అల్పప్రజ్ఞలో ఆ అర్థం అవగాహన చేసుకోడానికి జీవితాలు చాలవేమో అనేభయం వల్లా, కొందరు కంతతానేనా చెబుతున్నారు.

ఆ—ఎవరో గట్టివాళ్లుండి నా కవిత్వం అంతే చేస్తారు.. “విపులా చ పృథ్వీ” అన్నాడు భవభూతి.

శే—భవభూతి అన్నమాట ప్రతీకపాఠభూతీకూడా అనడం మొదలెడితే, సువ్వుచూత్రం ఒప్పుగుంటావా? అతడు ఎందుకూ, వనందర్శనలో, ఏరీతిగా అన్నాడూ?

ఆ—నీది మొండివాదనగాని, నువ్వనేమా టేమిటీ?

శే—సువ్వురానేది తెలిసేటట్టు, తెలియడానికి, తెలుసుగుని మరీరాస్తే బాగుంటుంది.

ఆ—య్యో మూఘడా! తెలిసేటట్టు ప్రతీ పనికిమాలిన తెలుగువాడూ రాకుండు. వెయ్యేళ్ళనించి తెలుగులో ఎంత మంది తెలిసేటట్టు గాయడంలేదుగనకా! నే వచ్చేదాకా ఒక్క పీనుక్కేనా ఇలారాయడం చేతయిందీ? కవిత్వంఅంటే అనేక రకాలది ఉంటుంది. కవిత్వం అనేమాటకి అర్థం పిరియిస్తూ ఉంటుంది. ఈకవిత్వంలో సంగతి, వస్తువు, పదార్థం ఫలానాఅని

ఇదనుకూ అది కవికే తెలియదు, కాని గొప్పభావం లోపల ఉంటుంది. “ఏమిటేమిటి?” అంటూ చొప్పునంటు ప్రశ్నలు ఈ కవిశ్వులలోనూ వెయ్యకూడదు, గానంలోనూ వెయ్యకూడదు.

శే—అందులో ఒకగొప్పభావం ఉంటుందా? లేక, ఉంది అని మనం ముందే అనుకోవాలా? అల్లా అనుకుంటే, భావం లేంది ఏదీ? అభావమా?

ఆ—ఇటు అటుగుడానూ! ఇక నే తెలుసు గోడం గురించా? నేను రచననమయంలో సమాధిలో ఉంటాను.

శే—ఇప్పుడు స్వప్నార్థం ఇస్తున్నాయి నీ మాటలు! ఏమిటేమిటా ఉంటూ సమాధికర్ణం ఏమిటి నీకు?

ఆ—“ఏకాగ్రత” అన్నమాట. అప్పుడు నేను తన్నుకొత్తం చెంది ఉంటాను. గొప్పగొప్ప రహస్యద్రామాలు అంతా అంతే. నా కిప్పుడు మానవులు జ్ఞప్తికి రారు. ఏం పదాలు పడ్డాయో, పడలేదో నాకూ తెలియదు. ఏమోపర్యం చక్కావస్తుంది. రచించి పాశేస్తాను; బస్.

శే—అల్లాఅయితే, నీ అపూర్వోద్దేశంతో కూడిన నీ ఉత్కృష్టభావం చల్లారి, నీ అఖండాలోచనతో మిళితిమై, నీ అమృతతన్మయత్వంలాంటిది ఇశరులకి కలిగించడానికి వీలైన సక్రమభావపరంపర జనించి, ఉచితభావంలో గడ్డకట్టి వెలిసే పరకూ ఆగకుండానే నీ రచన సారంభిస్తావా ఏమిటి?

ఆ—ఓ. తక్షణం. అప్పుడే కవిత్వం వేడివేడిగా ఉండడం.

అసలు నా కవిత్వం శ్రీదేశికపురుషుడ, రసధార. అందుకని దాన్ని వేరే తెలుగుమాటల్లో పెట్టలేం. ఇంకో భాషలోకి దాన్ని తర్జుమాచేయ్యడం అసాధ్యం.

శ్రీ—బాగానే ఉంది. అప్పుడై అహోరిస్తేగా శబ్దమూ తద్దినం ! స్వభాషవాళ్ళల్లో పెద్దాకిగనక ఇది అభేద్యంగా ఉంటే, తర్జుమా తవాయి కలియుగంలో రాకపోవచ్చు.

ఆ—ఎమో, నచ్చినానరే, మారినానరే. రాయడం అవతల గిరవటే మృదం నా పని. అర్థజ్ఞానం లేని నాళ్లు దాన్ని హేళనచేస్తారు నాకు లెక్కలేదు.

శ్రీ—అందుకనేనా ఇతరుల్ని అంత కనుక్కుని, సన్నిత అడిగావు ?

ఆ—అందుకు కారు మనుషులికి మాతృర్యాలు ఎంతవర కుంటాయో చూద్దాం అది. హేళనకి హద్దుండాలి. నా కవిత్వం విని, కిక్కురుమనకుండా నోరెత్తకుండా ఆగిపోవలసిరావడంచేత, కొందరు జనానికి అోపల ఎంతోంత దుద్ధ. వాళ్ళే అడ్డదిడ్డపు ప్రశ్నలు దీన్ని గురించి. పొగుషం ఉంటే తమరుకుడా ఇల్లాంటిది రాసుకోగూడదా ? నువ్వు చెప్పగలిగితే ఇల్లాంటికవిత్వం చెప్పి చూస్తానూ !

శ్రీ—నేనా? శాస్త్రం చెప్పనట్టుంది. నా తరమా! నూటికో వెయ్యికో నీబోటివాడు ఉండచ్చు.

ఆ—అంత అపరూపమైంది నేను చెప్పకూడదనా, నీ వాదం?

శ్రీ—రామరామ ! అపరూపం కానిదికుడా చెప్పమనే!

తెలిసింతరవాతగాని అది అపరూపమో సామాన్యమో తెలియదు! ప్రతీ ఘంటా తొక్కిచూడ వలసిందే. అదోపుంత!

ఆ—నేను భాషకి నేవచెయ్యడం నీకు అయిష్టము

శే—భాష ఏ ఒక్కడిసామ్మూ కాదు. ప్రతీ మనిషీ భాష వాడతాడు. మామూలుగా మాట్లాడడంలోనే కొందరు 'అహా!' అనేటట్టు మాట్లాడతారు. అది భాషానేవ కాదా? ఎదేనా కాగితంమీద రాసింతరవాతా ఏమిటి కివిత్వం అవడం? పత్రికకి రాసినవాళ్ళు మాత్రమేనా భాషానేవ చేస్తూన్నది? రాయక్కణ్ణేగు. భాష ఆడడం వాడడం అనలైన భాషానేవ. అది జనం అంతా చేస్తున్నారు. వాళ్ళు కిష్టపడి ఆర్జించింది నొల్లుకుని కవి తందే అంటున్నాడు. భాష సముద్రం లాంటిది. సముద్రంలో అట్టకుగున పడిపోకుండా పైపైకి తేలగలిగిన అగ్రకూర్మంలాంటిగాన్ని ఆధారంగా చేసుకుని సంగతి సంగ ర్థాల్ని కన్వంగా చేసుకుని నాలికిలనే తాళ్ళతో, జనం అంతా కలిసి మథనంచెయ్యగా చెయ్యగా బయల్దేరే హాలాహలాన్ని లయకర్తకి వదిలేసి అమృతాన్ని మాత్రం తనకి చేతయినంత పట్టి నిలిపేవాణ్ణి కవిఅంటారు. కవి తనజీవితం అంతా ప్రజలు ఆడేమాటలు విని, తన ఆలోచన అంతా ఆ పదాలల్లో చేస్తే, తన భావాన్ని జనహృదయాలకి వీలైనంత తక్కువశ్రమతో పాకించవచ్చు. కవి ప్రతిభగలవాడుగనక, ప్రజలభాష నిమిషంలో సట్టగలడు. కాని, కవి వాడినభాష యావత్తూ ప్రజల కందరికీ అట్టడంఅనేది ఓపట్టాన్ని ఉండదు. ఒకవేళ ఆ కవి

అఖండుడై తే అబ్బవచ్చు. అప్పుడేనా విశేషకాలం పడుతుంది. అందుకని భాషా సేవగురించి ప్రసంగంలో ఒకవ్యక్తి చెయ్య గలిగినపని మాత్రమే చెప్పడం అవసరం! అందులో, నీ భాష వింతభాషకూడానూ !

ఆ—నాకు మామూలు సందర్భాలు తగుల్తూంటే నేను మామూలు భాషలో రాసేసి ఉండేవాణ్ణి. నాకు తారసిల్లేవన్నీ వింతసందర్భాలూ కొత్తసంఘటనలూనూ ! వీటకీ కవిసమయాలూ భాషాకడా వింతగా ఉండాలి మరి, నే నెం చెయ్యను?

శే—సందర్భాలూ సంఘటనలూ ఎంత వింత రకంవేనా కావచ్చు. అవి, పైకి చెప్పుకోగలిగిన, వ్యక్తి వ్యక్తికి వేరు వేరుగాకుడా ఉండచ్చు. కాని ఎల్లాంటి పరిస్థితుల్లోనైనా సరే, ఎవడైనా ఒకమానవుడు, అనగా శిలావిగ్రహంకానివాడు, తన భాష వాడు, ఎట్లా ఎట్లా ఆలోచించిఉండేవాడో అట్లా ఆలోచించి అప్పటి చిత్తవృత్తిని మాటల్లో బంధించేవాడే కవి. అందుచేతే, ఎప్పుడో పూర్వం ఒక్కొక్కకవి రాయుగా నిల్చి మనదాకా వచ్చిన పదాలవల్ల మనకి జనించేభావం మన మనస్సులోకుడా అనాదినించీ వాసంచేసిఉంటూ, అప్పుడు కవిచేత నిడ్డట్లాంచి లేవకొట్టబడ్డట్టు కనిపిస్తుంది. నీకు వింత భాష బయల్దేరడానికి కారణం నీ స్వంతపైత్యం అయి ఉంటుంది. స్వంతపైత్యం స్వంతానికి ఖర్చుపెట్టుకోడం మంచిది గాని, దేశంమీద రుద్దడం ధర్మమా ?

ఆ—ఏమిటి నీమాటలూ ? కుమలిపోయిన హృదయంతో

మానవజీవితంయొక్క పునాదుల్లోంచి పైకంటా ఉండే ప్రణయాది రహస్యాలు పెల్లగించి...

శే—బస్సుగున్నాం !

ఆ—నా సున్నిశ్మైన మనస్సులో వాని భావచలక...

శే—కావచ్చు !!

ఆ—మనస్సు విప్పి...

శే—విప్పి చెప్పాలనుకుని, భాషతో దాన్ని తాళం వేసేస్తున్నావ్. “ప్రకటయు గూఢయునునగు సరస్వతి” అన్న వాల్మీకిగారికూడా ఏమంటావో తెలియదు. నీ తరం దాటింతరవాత ఎవళ్ళైనా ఎదేనాభావం తమరిదని ప్రకటిస్తే అదికూడా నీ పచాల గర్భంలో ఉందని సేచీకుడా పెడతావేమో !

ఆ—అన్నట్టు జ్ఞాపకం వచ్చింది. నేను ముందు ముందు శతాబ్దాల జనకోసమే రాస్తూంటా !

శే—ఈమాట బాగుంది. వ్యాకరణాలూ నిఘంటులూ ఎదురుగుండా పెట్టుకుని కొందరు కవిత్వం చెబుతారు. వాళ్లు రాసేది గతించినవాళ్లకోసం. నువ్వు ముందుముందువాళ్లకోసం రాయ్. “మనం మాట్లాడుకునేది ఓ తాటాకుగ్రంథంమీద రాసి పారేశామంటే ఓరెండువందల యేళ్లయేసరికి ఓ బాబా కోపనిషత్ అవుతుంద” అన్నగిరిశం మాటలు నీకు శరణ్యం గావును! బతికున్న కవులు కొందరైనా అట్లు వెనకాముందూ చూడగలవాళ్ళున్నారు నయమే. కాని, బతికున్నవాళ్ళ కోసం గుడా రాయడం ధర్మం. ఒకరోజులో ప్రపంచం బోలెడు

సాగిపోతోంది. నిన్నటిదే ఈవేళ అక్కర్లేదు. ముందుముందు వాళ్ళకి మనమాటలు దిగదుడుపుకేనా పనికిరాకపోవచ్చు. బతికున్నవాళ్ళల్లో కొందరేనా హర్షిస్తే వాకు, సఫలం అనుకోడంలో ద్రోహం లేదు.

ఆ—ఇంత మీ మాంసలో పడితే నువ్వు దమ్మిడీ యెత్తు రాయలేకుండాపోతావు చివరికి, బాగ్రత్త! నా కవిత్వం ప్రకృతిని అనుసరించి ఉంటుంది.

శే—అంటే !

ఆ—ప్రకృతికి అర్థం ఏమిటి ? ప్రపంచానికి అర్థం ఏమిటి ? జీవితానికి అర్థం ఏమిటి ? ఏదో ఉంటుంది, ఉండితీరాలి, మనం చెప్పలేం ! అల్లానే నా కవిత్వంకూడానూ ! ఇదీ, ఒక మిథ్య. పురుషుడికిమల్లే ఇదీ అవాఙ్మననగోచరం !

శే—అగమ్యగోచరం ! అల్లానేకానీ. ఎవరిఇష్టం వారిది. నీ యందుండే మమకారంకొద్దీ ఇంత అనవలిసాచ్చింది.

ఆ—అర్థం అయో కాకో, తిట్టడానికో దీనించడానికో, ఎందుకై తేం నువ్వుకొంత నేపు నా మాటలుపుచ్చుకు కూచో డమే నాజన్మకి సార్థకం ! నీవంటివాళ్ళు మరినలుగురు నామాటల్లో అర్థంలేదని గోలచేసిన కొద్దీ నాకు సమం. ఎల్లాఅయి తేం, నా మాటలకి ఒకవిధమైన వ్యక్తిత్వం ఏర్పడుతుంది. అంతేగా ఎవరు కోరుకున్నా !

శే—నిందాస్తుతులు నీకున మంగనక నమస్కారం. అయినా, నీ మాటలున్న కాగితం పట్టుకుని ప్రతీవాడూ నీ దగ్గిరికి

రాడుకదా!

ఆ—వచ్చినా లాభంలేదు.

శే—మరిమిమనిషిగ్గిరికీ నవ్వు వెళ్ళలేవుకదా !

—ఆ—వెళ్ళరు!—నా కేంపనీ !

శే—ఈ మాటలఅర్థం ఏమిటి అని నిన్ను, కూడదని తెలిస్తే, అడిగాను. ఒక వేళనవ్వు చెప్పగలిగిఉన్నా అది ఒప్పుకోకపోయే వాణ్ణి. ఎచేతంలే, చెప్పడలచింది ఆముక్కలు చెప్పాలిగాని నవ్వుకాదు. నువ్వై తే, అందులో లేనిపదాలు కొన్ని నర్తకం, ఈ పదాలుచూసినప్పుడు పండితుడైనవాడికికూడా స్ఫురించని కమామీషులు కొన్ని జోచడం లాంటి గారడీలుచేసి ఏదో అర్థంతియ్యచ్చు.

ఆ—అసలునేను పద్యం పాడేసరికి నన్ను ఆర్థమే అడగరు.

శే—క్షమించు. పద్యంలో ఉండాల కవిత్వానికి, అగమ్య త్వం, మొదటిపూత ! రాగాలుతియ్యడం రొండోపూత !! సగం వినపడి కడంసగం వినపించకుండా మింగేయ్యడం మూడో పూత !!! | పూత మెరుగులు కవిత్వంకిందకి రావు. ఎల్లానో జనాన్ని ఆకర్షించడంకాదు నీ పని; ఆకర్షణ సక్రమంగానూ, సవ్యంగానూ ఉండాలి. పాఠప్రతిష్ఠచేసి ఆకర్షించు. మొదటే నవ్వు అతీతుడవని బయల్దేరకు.

ఆ—జనం అంతా మూర్ఖులు. నే నేంజెయ్యను?

శే—మూర్ఖుల్ని ప్రేమించు. వాళ్ళని హడలగొట్టకు. ఎవరిని ఉద్దేశించి రాస్తావో వాళ్ళ సంగతి గమనించు. వాళ్ళ భా

వవాడు. వాళ్ల అంతస్తులో చేరు.

ఆ—పోదూ! నేను కవిని. కవిత్వం చెబుతాను.

శే—నువ్వు మాటలు చెప్పు. అవి వెళ్ళి జనాన్ని అర్థించేటట్టు చూడు. అప్పుడు అవి కవిత్వం అని జనం అంటే, నువ్వు కూడా అనుకో. కాలమే కవిత్వాన్ని నిర్ణయిస్తుంది.

ఆ—నున తెలివి అవతలవాడికి ఏమీ తెలియదు అండం లోనే ఉంటోంది.

శే—ఎక్కడున్నా సరే, అసలుంటేను పోతాను.

(అని నిష్క్రమిస్తాడు. తెర.)

వేషం తగాదా

[సభనిమిత్తం సరంజాం అయి ఉంటుంది. వేదిక. దానిమీద అగ్యక్షులనానికి ఒక కుర్చీ. బల్ల. దానిమీద నల్లగుడ్డ. రెండు దీపపు స్టాండులు. ఎడట చాపలూ, తివాసీలూ, బెంచీలూ, కర్రకుర్చీలూ వగైరా. జనం కూర్చునిఉంటారు. కొందరు వస్తూంటారు. శేషు, ఆనందం, సభాపతి, భావరాజు, రత్న శాస్త్రి వగైరాలు వారిలో నామకులు. ఉపన్యాసకుడైన బల వంశీరావు వస్తాడు. కార్యదర్శి ఆయన్ను, నమస్కరించి, ఒక కుర్చీ చూపెట్టి గౌరవిస్తాడు. సంగీతీరావు దర్జాగా వస్తాడు.]

ఆనం : రావోయ్, రా. (అని తనపక్క భాళీచేస్తాడు).

సంగీ : (వెళ్ళి అక్కడ కూచుంటాడు).

శాస్త్రీ : కార్యదర్శిగారూ! అధ్యక్షులు, బసలోంచి బయల్దేరినట్టేరా?

కార్య : చిత్తం ఏం అల్లా అడిగారు? అని తెలియడం కంటే వారే యిందొస్తారు.

శాస్త్రీ : ఏమీ లేదు, వచ్చింతరవాత జరగవలసిన లాంఛనాలూ దానాదీనా సభ ప్రారంభించే సరికి ఆలస్యం అయిపోతుందేమోనని.

సంగీ : కాదు

శాస్త్రీ : ఏడిసిపట్టే ఉంది. ఈ సభకి ఈ రోజున ఫలానా వారు అధ్యక్షత వహించాలని ఉపవాదించడం వగైరాలు జరక్కుండానే అధ్యక్షుడు వెళ్లి కుర్చీలో కూచుంటాడా?

సంగీ : సర్వమూ యిందే స్థిరపడిపోయి సవరనరావుగారు అధ్యక్షుడు అని అంగడికీ తెలిసే ఉన్నప్పుడు ఆయన ఇల్లా వస్తూనే ఇల్లా వెళ్లి కుర్చీలో కూర్చోవచ్చులెండి. తమకు ఊరుకోండి. తమకు “నట్టికెట్టు” తెలియదు.

శాస్త్రీ : ఎమో! ఆ వెధవటిక్కెట్టు నాకు తెలియదు.

[గారు చప్పుడు వినబడుతుంది. కాకు అంగిట్టవుతుంది. అధ్యక్షుడైన సవరనరావుగారు వస్తూంటే కార్యదర్శి వగైరాలు ఎదురుకోలు ఇస్తారు. ఆయన చిరుసవ్వతో వెళ్లి గబగబా వేదిక ఎక్కి అగ్రాసనాధిపత్యం వహిస్తారు. కార్యదర్శి ఆయన మెల్లో దండవెయ్యగానే ఆయన దాన్ని ముళ్ళకంచే తీసేసినట్టు తీసి బల్లమీద పెడతాడు. అందరూ చప్పట్లుకొడతారు.

నవరసరావుగారు ఒకసోడా తీసుకుంటారు. తరవాత ఆయన తనఎదట బల్లమీద పెట్టిఉన్న కాగితపుముక్క తీసి, సులోచ నాలు తుడిచి, పెట్టుకుని, చూసి, సకిలించి, లేచి]

నచ : కార్యక్రమములో, అనగా ఈ ప్రణాళికలో, మొదటి అంశము దైవప్రార్థన.

[అని చెప్పి కూర్చుంటారు. కార్యదర్శి సంగీతరావు కేసి. చూసి తల ఎగరేస్తాడు. సంగీతరావు వేదక సరసకి వెళ్ళి నిలబడి, కిళ్ళు మూసుకుని, చేతులు జోడించి, గొంతిక సద్దుకుంటాడు.]

శాస్త్రి; అంతా లేచి నిలబడడం ధర్మం మరి.

[ఎవడో ఒకడు అల్లా పైకి అనేసినతరవాత బాగుండనని చెప్పేసి కొందరు లేచి, కొందరు సగంలేచి, చాటువాళ్ళు కూర్చుని, కొందరు సక్కవాళ్ళు పెట్టుకువేళ్ళాడీ ఎల్లానో ఇవ్వుతారు.]

సంగీ: “నిటలాక్షుం డిపు డెత్తివచ్చినను రానీ...”

[అనేది పూరికల్యాణిలో పాడబోగా నలుగురూ పకాలు మంటారు.]

శాస్త్రి : (సంగీతరావుదగ్గర కళ్ళి అశడిచెవులో, తెలుగుని ప్రార్థనేమిటి నీమొహం ? దేవుడికి తెలుగురాదు. సంస్కృతాన్ని కానీ !

సంగీ: (కొంచెం కోపం నటించి) “వృత్తాగ్రవాసీ...న చ పక్షిరాజీ...”

[అనేది ప్రారంభించినా అందరూ గోలగానే వర్తిస్తారు. సంగీతరావుకి చాలా కోపంవస్తుంది.]

సవ : (కొంగ చేసుకోకపోతే బాగుండదని) కార్యదర్శిగారూ! ఇదంతయు మున్నుందే నిష్కర్ష చేసి యుండవలసిందే!

ఆనం : 'జనగణమన' పాడవోయ్!

శేషు ; అందులో "ఆంధ్ర" అనేమాటగాని, కృష్ణా గోదా వరీల స్మరణగాని లేదు, గనక వద్దు.

భావ : 'పంచమాతరం' పాడండి.

శాస్త్రి : దేవుణ్ణి పరించి అయితే 'పంచమాతరం' పాడాలి

భా : 'పితరం' అంటే మాత్రలు చెడతాయి.

శాస్త్రి : 'మాతరం' అంటే గోత్రాలు విడతాయి.

సవ : (కొంచెం తీవ్రంగా) అయ్యూ! ఇదే నా శాసన! సంగీతరావుగారూ! తమరు తమచిత్తమునకు వచ్చిన దైవప్రార్థన మాకు చేసి పెట్టుడు.

సంగీ : చిత్తం. కాని, శృతి లేకు గనక నేను పాడక పాడను, క్షమించాలి.

కార్య : పోనీ నువ్వు రావోయ్! ఆనందం!

శేషు : చచ్చాం! ఆనందం వస్తే అతని పదసంఘటికి అర్థం బోధపడదు.

శాస్త్రి : దేవుణ్ణి గానంతోపాటు అవీ బోధపడి తీరుతుంది.

సవ : ఆయ్యలారా! ఇట్టి పరిస్థితులలో నేను ఏదైనా చర్య తీసికొనవలయు.

భా.: (గబగబావచ్చి) “జయ జయ జగన్నాథ! జగజ్జనన
స్థితిసంహారకర! ననాశ! శాశ్వత! విశ్వతోముఖ! నిర్వికల్ప!
సిరాకార!” అదిగ్దేశకాలవ్యవచ్చేసీయ! ఆదిబుద్ధ్యాంతకూన్య!
అన్యాయ! అనాప్తనకలకామ్య! అనంత! అద్వితీయ! సరస్వతమ
స్తోతాధిక సచ్చిదానందస్వరూప! నమస్తే నమస్తే నమః”.

[అని లయలేకుండా పాడతాడు, అంతా కూచుంటారు.]

నవ : లేచి కాగితం చూస్తూ) తరువాత విషయము అధ్య
క్షుని ప్రారంభోపన్యాసము.

[అని చదివి, కొంచెం మొగమాటం అభినయించి, చిరున
వ్వు నవ్వి, బల్లబూది పైండు కొంచెం జరిపి మళ్ళీ అసలుచోట
పెట్టి దండలు కట్టుకుని]

నవ : సభ్యులారా! ప్రస్తుతపరిస్థితులలో నేటిదినము ఈపుర
మున మీ సంఘముతరపున ఈ సభ ఇంత జయప్రదముగ
జరుగుట విశిష్ట గొప్పసంగతి.

శాస్త్రీ : అన్నదే!

నవ : ఈ సంఘకార్యదర్శి నన్నిచ్చటకు ఆహ్వాన మొసర్చు
టలో నాయెడ చూపిన ఆదరణయు, నాకు చేసిన మర్యాద
యు (జేబుల్లో చేతులు) ఎంతయు శ్లాఘాపాత్రములు. యువకు
లింతపట్టుదల చూపుచుండ వెనుకంజవేయుట పిటికితనమని
నేను నా అధిపత్యమునకు పట్లె యంటినిగాని వేటొందుకాదు.
(సులోచనాలు తీసి కుడిచేత్తో పట్టుకుని) ఇదివరలో ఈ కుర్చీ
అలంకరించు చుండెడివారు అపార ప్రజ్ఞావంతులు, అగణిత శే

ముషీ ధురఁధరులు. వారి మేధకును నా మేధకును హస్తముశ
కాంతరము కలదు. ఆ కారణమును బురస్కరించుకొని సిరాశ
చెందుట మానవ ధర్మ విరుద్ధమని యోజించి, ఉన్నతకరముల
తో కరములతో, కార్యసానుకూలము చేయవచ్చునుగా య
ని నచ్చితిని. చాలమంది అన్యతులు తమ ప్రారభోపన్యాస
ము అంత్యమున చేయుదురు; అనగా వారు మొదట సేమి
యు చెప్పక, అంతియును చివరకు దాచి యిచ్చెను. అని
వాదానము చేయుదురు. అట్లు చేయుటవలన రెండులాభములు
గలవు.

సంగీ: (శాస్త్రితో మెల్లిగా) అట్లు చేయడంవల్ల ఒకలాభం
తినెయ్యడం. రెండో దేమిటి?

నవ: అయ్యా! “ఎట్టికెట్టు” లేనిదే, నేను చెప్పజాలను.

శాస్త్రి—(సంగీతరావుతో) అయిందా! నీకుమాత్రం
ఎక్కడేడిసింది ఆ టిక్కెట్టు?

నవ—మొదటి దేది యన, ప్రస్తుతవిషయములో లోగడ
తనకు ఏవిధమైన తయారీ లేకపోయినను, అప్పట్లో ఇతర
ప్రసంగములు వినుచుండుట తటస్థించును కాబట్టి కొండొకచో
అవి తెలిసినచో వానిలోకి ఘాటుభావములకు విరుగుడు
పెట్టియు, క్రూరభావములను దుష్ప్రము, ఖండిభావములను
పూరించియు, సమధాతు విమర్శ చేయవచ్చు. రెండవ దేది
యన ఒక వేళ ఇతరులమాటలు జాగ్రత్తగ వినినను అవగాహన
కానిపక్షమున, తనఅభిప్రాయము వారియభిప్రాయముతో నేకీ

భవించే సనియు, ఆ అభిప్రాయము గుణగ్రహణ పారీక్షలగు సభ్యులకు తెల్లమే కగా నుండును, దానిని నారల ఏకరపు పెట్టట చర్చితచర్చణ మునకు బానిసెచి సభ చాలింప వచ్చును.

శేషం—అవును. ఆంగ్లమునానిచ్చ భావోన్యాయాలు తెలియవ ?

సన—అట్టికారణములను నెఱుంగుకొనును కాకపోయి నను మీతోండురచేతి నైన నను, నీటి ఉ న్నానములగు బలవంత రావుగారి పలువగలవాక్యములను విలువనుబడి మీమనముల దళుకొత్తుచున్న కౌతూహలములను నెఱుంగు, నుజి యితర కారణములవలన నై నను, నెఱుంగుకొని ప్రార్థనము విరమించి, మీ చి, బలవంతరావుగారి 'వేషం' అనగి నిషయమును గురించి, తమఉన్యాయము ప్రాధాన్యమునుబడిగా కోరు చున్నాడ.

[అస నమనరావుగారు పల్లెటూ కూచుని, మిలోచనాటు నిడుటిమీద పెట్టెకోస, నీటి పుంజునుబడియున్నది. ఆయన పోడా తాగుతాడు. బలవంతరావు వేషమున క వస్తాడు.]

బల—మిస్టర్ ప్రెజిడెంట్.

కొందరు—బెలుగు, బెలుగు క్లబ్, బెలుగు క్లబ్.

శాస్త్రీ—శాంస్కృతిక, సాంస్కృతిక.

ఆనం—పారా హుమర్ !

బల—లేడీస్ ? అంక, టె—

నవ—(లేచి ఉపన్యాసకునితో) ఆగు డాగుడు. ఏమయ్యా కార్యదర్శిగారూ ?

కార్య—(వస్తూ) చిత్తం.

నవ—ముందు వారితో ఉపన్యాసం బాంధంబుననే యని వీర్పాటుగ చెప్పిపోతిరా?

కార్య—చెప్పినాండి. చెప్తే వారు అప్పుడప్పుడు మాత్రం ఆంగ్లపదాలూ, ఆంగ్లఇడియాలూ ఆంగ్లసంప్రదాయాలూ అప్రయత్నంగా దొర్లుతాయేమో గాని, ఆంధ్రాన్నే ప్రసంగిస్తా నన్నారు. దానికేమండి, ఆమాత్రం అడ్డమైనవాళ్లకీ దొర్లు తున్నాయి అనేశాను. కాని వారు తోడుతూ మజ్జిగపోసు గున్నట్టు మొదట్లోంచి ఇల్లా చేస్తారని నేను అనుకోలేదు.

నభా—అల్లాయిలే ఈ సంగతి వోటుకి పెట్టండి.

నవ—మీ నిక్కడకు వచ్చి అదేటిదో తీర్మానపూర్వ కముగా మున్నుండు శ్రుతపరపుడు.

నభా—ఇవేమన్నా కోర్టు కెక్కుతాయనా మీధయం ? పోనీ అల్లానే చేస్తాను.

“బలవంతరావుగారు ‘వేషం’ అనే విషయం గురించి తెలుగులో ఉపన్యసించాలని ఈ సభవారి పార్థన.”

నే—ఈ సభవారి పార్థన నేను బలపరుస్తున్నాను.

—ఎవరికొకటి ఆ పార్థన ఉన్నదా ? లేక ఈ మాట లిట్టా మునిచి ఓటుపెట్టం బట్టనగునా !

సంగీ—కొద్దిగా సవరణ అవసరమాడి. ‘తెలుగులో’ అనే

మాటకి పూర్వం- 'అర్థ భావ గనములు జారనీయ కుండా ఉచిత మైన సంగీతము కలుగుతూ' అనే ముక్కలు చేర్చాలో.

శాస్త్రి—మరోసవరణ మిక్కిలి ఆవసరం. 'తెలుగులో' అనేపదానికి వామభాగముందు "గ్రామ్య తెలుగు కానట్టి" అనేమాటలు పెంపాలి.

శేషు—“అగమ్య, అస్పష్ట, అర్థ పదాల నిండియుం డని” అనే పరతు “తెలుగులో” అనే మాటమీద పెట్టాలి.

భావ—అయ్యో! అందరికీ నమస్కారాలు. కొత్త సందర్భం మనకి ఘటిల్లినప్పుడు దాన్ని అవగాహన చేసుకోడం మన ధర్మం. మనస్ఫూర్తి ప్రత్యేక విశేషాభిరుచులకి కొత్త సందర్భం ఆనకూలమా ప్రతికూలమా అని మొదట్లోనే బెదిరి బేజార్చై పోవడం అజ్ఞానం. ఒకవిషయంలో మనకి ఉండ గల కాస్తజ్ఞానమూ పట్టిగెల్చి మనకి సంబంధం లేని ప్రతీకొత్త సందర్భంలోనూ మనకి తొమ్మడంగాని, తత్ప్రకారమే ఆ కొత్తసందర్భంయూవత్తూ నడవాలని పట్టట్టడంగానిచూడ న్తం. ఎవరో ఉపన్యసించ రమ్మనడ మేమిటి, ఓట్లేమిటి! ప్రతీదానికి ఓటే సాధనమా? ఒకానొకసభ ఒకరోజున జరపడమా, ఆపడమా అనేది ఓటుకి పెట్టారు, బాగుంది. ఒకానొక తనకి అప్పట్లో ఆకలి అప్పుడేదా లేదా అనే విషయం కడంవాళ్లు ఓటుకి పెట్టాలని కూచున్నాడు. ఒక పండితుడు ఒకానొకదినం బుధవారమా గురువారమా ఓటుకి పెడితేగాని ఆగ్రహాలు వస్తాయన్నాడు. వ్యాపారం అల్లా రాసీయక మీకు ఇష్టం

అయితే ఆయన చెప్పే మాటలు వినుడి లేకపోతే ప్రయోజనంలేని చోటమాడా కనిపిడినాత్రాలు సంధించటం ఎందుకు కలసి, పిల్లల కన్నీటిని జనాన్ని సంతోషించి.

కార్య—(కన్నీటి బుట్ట తెచ్చి కట్టిలు కట్టాడు.)

సవ—మీరు చెప్పినమాటలు బాగుగనే చెన్నది అబ్బా! ఇప్పుడు పెట్టెలోనూ ఈ పేజీ? కన్నీటిల్లా! తృటికాల మూలకాని పాత్ర! ఈ నానానా నానానానా మూలకాని పాత్ర! రెలుగుతున్నా?

కార్య—ఎలా అయినా ఇప్పుడుగిరిదేవత! మిగిలిపోతే ఇంకా ఎటువంటి కోరిక?

సవ—సూర్యుడు. అటులే కానిండు. ఏదైనా ఇంచుకంత యెండు "ప్రకాశనావాహన" చెప్పిన గడకాన్నిమీన నేటివాని మనలేదు.

[అని కూచుంటాడు. సోడా తాగుతాడు.]

కార్య—భార్యయ్యా, సమయంగా! మీరు నాభాషగురించి తగాదా పడకండి. మీకాత్మగర్వంగాను ఇన్ని ఉహ్వించుట ఇంగ్లీషులోనే జరిగినది. నేను తెలుగులోనే అంగీకరించాను. ఆయన అప్పుడు భారతదేశం ఇచ్చటి ప్రపంచం అంగ్లలో నేమో అని భ్రమించాను. బుకెట్ గువాడు నాటితెలుగు వాడికి తనభాషం ఇంగ్లీషులో చెప్పబడినానడం తెలుగువాళ్ళ అవ్యవస్థగాని తెలుగుభాష బెన్నత్యంగాని కాదు. తమభాష అమరేవాడక ప్రపంచభాషల్లోకల్లా తెలుగుభాషేమిక్కిలి

గొప్పదని, ఇతరులు - అలాగా తెలుగు తెలియవలసిన అవసరం లేనివాళ్లు - అందువల్ల, తమను ఇంగ్లీషులో నూత్రోపించడం తక్కిన తెలుగువాళ్ళు గుండవలసివచ్చడం కాదు! నాకు అప్పుడు నాటి ముచ్చటిభావాలే తమిళానా నా తెలుగులోనే నేను చెప్పగలను. చెబుతున్నాను.

భావ—నిన్నును పిలుచు.

శాస్త్రి—నీకాని, ఇలా 'వేషం' మీర ఉన్నారా? నోటికి ఎచ్చిందల్లా పోషడమా?

బల—అయ్యో శాస్త్రిగారా నీకు భావం ఏమి అన్నాను. భాష అనేది భాషం దానిని అనుకుంటే నా 'వేషం' అక్కడ పాఠ్యం కాబట్టి... భావం ఆ శిష్యుడు, వేషం ప్రత్యక్షం! ప్రకృతి భావం 'వేషం'. కాని, 'వేషం' అనేది మనం సాధారణంగా మనస్సుల మధ్యనూ, మనస్సుల అలా కారాలూ, మనస్సుల ఆధారాలూ రెండు వాటితో గాని ప్రకృతిలోని స్వభావాలకు అనుగుణంగా ఉంటుంది.

సంగీ—చాలా కష్టపడిగా ఉంది.

శాస్త్రి—వేషం అంటూ పట్టి పట్టవేషం అంటూ పట్టాడు.

బల—వేషం అనే పదానికి నాడకం విధిగా ఉంది. 'విడివేషాలు నాగ్గిగా?', 'అట్టి నెట్టి నెట్టి నేమానయ్యకు చిత్తక పోడిచేను' 'వేషం మట్టికి దర్జాగా ఉంది' -లాంటివాటిల్లో. వీటిల్లో 'వేషం' అనే మాట అలంకారం, అక్కడ నా లాంటి అర్థాలు సుభద్రతాయి. అయితే 'వేషవేషాలు' అనేమాట కూడా ఉంది.

శాస్త్రి—ఎంత ప్రాబుల్లం వచ్చిందీరా దేవుడా ! అన్నీ అప
చిత్రపు కూతలేనూ.

సభా—ఇంకా సంస్కృతంగా ఉంటేగాని ఆయనికి నచ్చదండీ.

నవ—అయ్యా ! ఈచూటు అసభ్యముగను, అటంకముగను
వర్తించేడివారిని పంపివై చెద.

(అని కూచుని సోడా తాగుతాడు)

బల—గాని 'దొంగ వేషాలు' అనే మాటకూడా ఉంది. అంత
మాత్రాన్ని వేషం దొంగతనం ఒక్కటే అని మనం నమ్మకూ
డదు. ఎంతంటే దొంగాడు వేషం వేసుకోకపోవచ్చు, వేషం
వేసుకున్న వాడు దొంగాడు కానక్కర్లేదు. వేషం అంటే అంద
రూ ఎరుగున్న దొంగతనం.

"పగలెల్ల నాటల బ్రమయించుచును, సందుగొందులెల్ల నెఱిం
గిజొనుచు, రేలు కన్న గాండ్రుచు పగల్లు పువేళించి..."

అని సూరన్న చెప్పినాల్లోకూడా ఆ తేడా కనపడుతోంది
ఎటొచ్చీ అల్లాంటి దొంగతనాలు రాత్రెళ్లే అటాడు సూరన్న
నేటికాలలో కూడా "ఈజోజున పగటివేళే వేషంలో వచ్చి
అన్యథలాగ మీకు కనిపిస్తాను నన్ను పోల్చండి" అని ముందే
జనానికి నోటిసిచ్చి, అల్లా వచ్చి, ఎవరు ఎంత కల్లెట్టుకుని పగటి
వేళ ప్రచుత్తించినాకూడా గుర్తింపబడక, వర్తించిన
సున్నం వీరయ్యగారిని మనం ఎరుగుదుం. అయితే సూరన్న...

ఆనం—అయ్యా ! అధ్యక్షులవారు ఊహించాలి. ఒక చిన్న
మనవి.

(బలవంతరావు కేసి తిరిగి) సూరన్న ఏమంటాడో పేరన్న ఏమన బోలాడో మాకక్కలేదండీ! మీరేమంటారో అదే కాసింది. వారూ మీరూ చెప్పేసినదాంతో రచనలు కొట్టిపారేసినట్టు మీ ఉపన్యాసం దంచకండి మరి ?

బల—ఎవ రామాట్టాడుతూన్నదీ ?

శేషు—అనందంగా రండి. ఈయన కవిత్వంచేసేటప్పుడు తప్ప కడంబప్పుడు భావం బోధపడేలాగే వ్యవహరిస్తారు.

ఆనం—మీరు శేషుగారండి. ఈయన రాసిందీ చేసిందీలేను గాని ఉండడమే జరిగితే తప్పకుండా బోధపడుతుంది.

నవ : (లేచి) క్షమించవలె. పానకములో పుడకలకై వడి అడ్డువచ్చువారిమీద చర్యతీసుకొనక మరి ఆగ లేను. (బలవంతరావు తో) కానిండు.

[అని కూచుని సోడా తాగుతాడు.]

బల—ప్రస్తుతవిషయానికి సంబంధించిన పూర్వరచనలు తెలుసుకోడం నేరంకాదు సరిగదా తెలుసుకోకపోడం ద్రోహం. ఏమి ఉండేసిందో తెలిసి నప్పుకుగాని మనుష్యులకి ఇక ఏం ఉండాలో తెలియదు. పూర్వుల అనుభవం దూరంగా తోసి స్వతంత్రయత్నంమీదే ఆధారపడేమానవుడు తనజీవితం అంతా తనబుద్ధిబలం వెచ్చించి వెయ్యేళ్లకిందట స్పష్టంగా గుర్తింపబడి రూపం తాల్చి ఉన్నసంగతే నేడు కని పెట్టడం దేవుడిచ్చిన బుద్ధిని సద్వినియోగం చెయ్యడంకిందికీరాదు. కాబట్టి క్షమించాలి. 'వేషం' అనేమాట ఇంకా ఇతరపద ప్రయోగాల

లలో ఉంది. పగలు వేయి, భానువేషం, పంతులపటాణివేషం, నాటక వేషం, వేషానికొక్కడం... అలా!! ఒకడు, అసలు ఎవడో ముందు మనకు తెలియక పనిచేశాడు. అర్థపూర్వకంగా ఇంకోడు లాగ ముక్కి కట్టించి, ఆ పని కోరిక నష్టం జనాన్ని - వీలై నంతమంది - అలగొట్టగలిగి తే ఆ ఒకడు వేషం నెయ్యగల తన్నమాట. ఇన్ని జీవాసుల్లోనూ ఒకరి వేషం ఇంకోరిది కాకపోడంవల్లే సేవభాగముక్క అనసరం కలిగింది. కాని, వట్టి బాహ్యవేషం వేసుకున్నంతమాత్రాన్ని అన్యత్వం సూచన కాదు.

శాస్త్రి—(అసలెంతో ఆనందం) సరే. నీకు నాటకాల బాంతుర్యం

నవ—(చీచి) ఎవరిది ?

శాస్త్రి—నీదే. మానాడిలో ఎవో చెప్పగున్నాను. తరవాత జ్ఞాపకంరాదేమో అని. ఇక పైవేటు.

నవ—రహస్యంబా! మీమును వింటిమే! సరి నిశ్శబ్దముగ మాత్రము ఉడుడు. (కేవలతరావుతో) మీరు కానియ్యడం.

(అని కూచుని సోడా తాగుతాడు).

బా—అంశర్యంలోకూడా అప్పుట్లో సాధించుకున్నప్పుడు గాని వేషభాగం. కి సాగకతలేను! తనమనస్సు తనస్వత్వం తాత్కాలికంగా చంపేసుకుని, అప్పుడైతే ఒకానొక కల్పితపాత్ర యొక్కమనస్సు, స్వత్వం, వేషం, భాష తెలుసుకుని అనుభవించి తెచ్చి తనమీద పెట్టుకుని, అంతటితో ఆగక, అప్పు

ట్లోఉండేశ్రోతల్ని ప్రేక్షకుల్ని - “మనం అనుభవించుతూన్నది మనం ఎరుగుండగా ఇక్కడఉన్న ఫలానావేషధారి అవస్థ, లేక కేవలకల్పితంఅయి ఉన్న ఉదాహరణలానాపాత్రయొక్క అవస్థ అనే మిథ్యలో దింపి జీవితంయొక్క మిథ్యాత్వం కొండరికే చిటిగెలో తగ్గుమాగా బోధించగలగడంలేదు మా. వజ్రం యొక్క సార్థకతమనోటి తగు. అలాగే సరించడం మహా కార్యం.

శాస్త్రి—నాటకాల్లో తరగడమా?

—వేషాలువేసేవాళ్ళు... పాడైపోయినవాళ్ళూ, పాడై పోయిన వేషాలేనే... ఇలాంటివి... ఇంక, ఎన్నో విధాలు తను పాడైనా ఎ.తి చచ్చుకుపోతుంటే నాన కనుపించితనం గలిగి ఉంటాడు. నుంచితనం మిథ్యలో ఉంటుంది. సరించడానికి మానవుడు నెళ్లనేనెళ్లడు. ఇటువంటి పాత్ర వాళ్ళు కొందరుంటే సతే తరులో చదు చేసేవళ్ళు... తి ఉన్నారు. కానీ, సా స్రసంగం వ్యక్తులగురించి కాదు. కొందరి సత్యునికి ఇంకా ఆంతర్యంనంగతి తెలియలేదు మహమ్మద్య అస్సలుగా మారిన అకులం తనస్వ త్యాన్నే స్థాపించి తనస్వక్తిత్వాన్నే సిద్ధాంశంచేసే గానాన్ని - (అదీ మళ్లీ పావలారకం) —చెప్పలేని సత్యం అన్నాను. ‘వేషం’ అనేపదానికి అర్థం కొందరి చమ్మకోటు దిగి వారిహృదయంలో ప్రవేశించలేదు. ఆంతర్యం మార్పుకోడానికి మానవుడి మనస్సు పెట్టిపుట్టింది. ఆంతర్యంలో మార్పులేకుండా ఊరికే బహిర్వేషం వెయ్యడం దొంగవేషం వెయ్యడం.

సభా—సభవారిమీద చాలా వేషాలు ప్రయోగిస్తున్నారు.

నవ—ఎవరది ?

శేషు—చారు సభాపతిగారు.

నవ—నిజమే ?

సభా—కాక పోడిం ఏమిటి ? నేనే సభాపతిని.

నవ—కార్యవర్తిగారూ ! ఇనియా మీ వేషము ? మీ కుట్రయను.

శాస్త్రి—అధ్యక్షుడుకూడా ' వేషం'లో పడ్డాడు.

నవ—మీరు అసలు సభాపతిని వేరే ఉంచుకొని నన్ను కుర్చీ మాత్రునిచేసి ఇక్కడ నియమించితిరా ? అట్టిచో నేనేగెద.
(అని వెళ్ళబోతాడు.)

చాలామంది : రామరామా ! అది ఆయన వేరండీ !

నవ—(ఆగి, నవ్వుతూ) అటులనా ? రూఢియే ?

శాస్త్రి—అవునో కాదో టిక్కెట్టు చూపెట్టమనండి.

సభా—లేకపోతే ఓటుకి పెట్టండి, తమదయ.

బల—ఆగ్రహిస్తే శార్యంలేదు. దయచెయ్యాలి.

శాస్త్రి—దయచెయ్యడంఅంటే ?

బల—(నవరసరావుతో) భుక్తం తమదేగా కూచోండి.

నవ—సరేత్వరగా తెముల్చుడు. ఇది ఇటులనే యేడ్చు చుండును.

[అని మళ్ళీ కుర్చీలంకరించి సోడా తాగుతాడు. అంతా చప్పట్లుకొడతారు.]

బల—జీవితంలో దిగంబరమత సిద్ధాంతాలు ఏకొందరో ఉన్నా, చాలామంది మానవులు ఏదో వేషం వేసుకునే ఉంటారు. ఆవేషం దేశకాలపాత్రల స్థితి గతి వైపరీత్య స్వభావ ఆనశ్శాలబట్టి ఉంటుంది. నాటకరంగంవూదికి పాత్ర ఏదో విశేష వేషంలో వెళ్ళాలా అక్కర్లేనా అనేది తంటా విషయమే. ఏదో కొత్తగా ఉండే వేషం భాషా అక్కర్లేననేనాను జ్ఞాని,—తస్యకార్యం న విద్యతే. కొంత అదనపు వేషంతో అక్కడ నిలబడితేగాని మామూలుగానేనా క్షేత్రకులకి అనిపించదనిన్నీ, జీవితంలో మామూలుగా ఉండే వేషంలోమాత్రమే రంగంవూద సిద్ధం అయితే, ఆ దృశ్యం, విశేషభావనాశక్తిలేని జనానికి పలువంగా ఉండి పట్టివ్వదనిన్నీ, అన్యత్వస్ఫురణకీ తరతమ భావస్వరూపానికి విశేష వేషం దోహదం అనిన్నీ, కొందరు జ్ఞానుల విశ్వాసం. అందువల్ల, పాత్రయొక్క వయస్సుని బట్టి (—బాల్యవృద్ధిలన్ని అనుసరించి), పాత్రయొక్క తాఖతును, బట్టి(—వర్ణ ఆశ్రమ ఉద్యోగధర్మాన్ని అనుసరించి), పాత్రయొక్క పరిస్థితుల్నిబట్టి (—ఆపాత్ర ఉన్నది గృహమా, ఆరామమా, దుర్గమా, ఆస్థానమా, అంతఃపురమా, ఆరణ్యమా, యుద్ధరంగమా, ఘంటాసభమా అనేదాన్ని అనుసరించి), పాత్రయొక్క కాలాన్నిబట్టి (—అదిభూతకాలం అయి ఫలానా అని తేల్చే ఆకాల భాగాన్ని గురించి వర్తమానకాలంలో జనానికి తెలిసినదాన్ని అనుసరించి), పాత్ర ఎవరిసమక్షంలో అభిన

యింపబడుతోందో ఆసథనారి విజ్ఞాన బౌద్ధత్వ అభిరుచుల్ని బట్టి, నాటకం ఆడి వేయారంటూ ఉంటే మా కృషిపరిశోధనలూ మా కళాభిలాషా నా సత్యస్థానాప్రతిమత్వమూ నారి పరిశోధనాబట్టి, నాకీతికడే కిగాయింటుల క్షణి సమాజం కాకపోవ్వొట్టి, ఉంటుంది, ఉండాలి. సైగా, ఆయా వేచిని వర్ణనాచాల ప్రాసకునికి స్ఫురింప చెల్లడమేమిటా? నాకీతికి, ఆనట్లుగా ఉన్న బాసానీ ఋణం తెచ్చిన బాసానీ డబ్బానీ ఆ అనలుక స్తుతిని కొనుక్కొచ్చి ఆనోడంబాదు! పరిశోధన నిస్తారం అవడంనల్ల నాటక వేచి పూణం తృప్తిరం గా ఉంటుంది. వృత్తింటున్న ఏమనీ కాన్పించేదు చాలా రాగం పూణంనాటకాలు. పూణంనాటకాలు చాలా చదివితో నను పామూలు కీకపోవేదు. నూతన పాత్రస్వప్తి అవసరంలేదు. “ఈ నాటక ముందు నచ్చుపాత్రలు” అని ధీర్విక పెట్టేసరికి కావలసినం నేనుంచి తినకేసపులుగి నాళ్ళుచీస్త ఆ పుస్తకం నో చూకవు తాయి. పస్తువులభింపనసరి నాతి వేరెట్టడం ప్రస చూసే నర. ఇక్కడ పేర్లుమాత్రం మొదటే దొరుకుతాయి, నాటకరపు పస్తువులు పుట్టనే పుట్టవు. కథాకల్పనా విజ్ఞ అనిపరంలేదు. బాగుండకపోతే, బాగడే అల్లాఉంది సన్నెంజేయ్యమన్నారు అనడాని వీరుంది. మన దేవుళ్ళు స్వయంగా నాటకరంగంమీదికి వెలిసి పావలాతో మనకి మోక్షం ఇచ్చేస్తారు. దొరికిన కాడికి అదిమనం ఇంటికి పట్టుగుపోడమే తరవాయి అనే నమ్మ

కంఠో నాటకానికి ఎగడే అంధజనాన్ని విరివిగా ఆకర్షించు
వచ్చు. నేటికాలము సంగతులతో నాటకం అయితే వీధింట
వెళ్ళే అడ్డమైనవాడూ దానియొక్క యోగ్యత యోగ్యతలు
తరిచి చూసి విలవకట్టేస్తామగానీ, వీలైనంత వనకటి కథ
లదీ, కాలఃపయలో అస్పష్టంగా ఉండేదీ, దేవుళ్ళు అడే
దీ అంటే అయితే ఎన్నో అసంభవాలు అందులో గుప్పడ్డ
'నాళ్ళు హిమాలయనాళ్ళు'దా, ఈ పూరితోటలోనే, నాకి
పాళ్ళు ఎందుకు ఉండి ఉండకూడదూ!' 'వాళ్ళు ఇచ్చావాళ్ళు
గదా, చూడడ్రేమ్మా ఎలెక్ట్రిక్ లైట్లు కొనకొకడానికి
పాళ్ళుమాత్రం ఎందుకు కొనుచేసి ఉండి ఉండకూడదూ!' 'మి. కే
ఇంగ్లీషు వచ్చినప్పుడు దేవేంద్రానందచౌదరి హిందూ హిందూ పాలు
రేలాంటి ఇంగ్లీషు ఎందుకు ఎరుకు వండలు ఉండి కూడదూ!' 'అంటే
సమస్యలో ఎల్లాంటివికైనా నిడ గొట్టే వచ్చు!
అదీగానీ, నేటిసందర్భాలు పట్టికెళ్ళి వాళ్ళకి ముడెట్టి అప్ప
ట్లో పాళ్ళకిమాత్రం ఈ సమస్యలు ఎందుకు ఉండిఉండకూడదూ
అనివాది చవచ్చు. ఘనమహానామూ స్వేశ్వరీన వాక్చేష్ట
లూగల మనుష్యులు పాత్రలుగా రంగంబూనికి వచ్చిపోయే
పురాణనాటకాల బయల్దేరింతరవాత ఆ పురాణపాత్రల వేషాల
చిక్కు. తటస్థించింది. చార్లెస్ క నాటకాల్లో శిల్పపాత్ర
పదరచనల సాహాయ్యంవల్ల వేషంయొక్క పరిణామ వర్ణన
పాలు జ్ఞానులు స్థిరపరుచుకోవచ్చు. సా. ఘోష నాటకాల్లో
మరీ స్పష్టంగా వేషనిర్ణయం జరగవచ్చు. పురాణపాత్రల వేషమే

తగాదా. వాళ్ళవేషాలు పురాణనాటకకారులు ఎరుగుమ రేమోకాని చెప్పరు. 'అంతట బ్రహ్మప్రవేశించును' అంటాడు అంతే. ఏ తిట్లకో సిద్ధమై నటులే ఏదో ఏడుస్తారు. పురాణపాత్రలు ఆంధ్రనాటకపాత్రలుగా మారిపోవడంలో నలిగి క్షుణ్ణంఅయిపోడం జరిగిందని తెలిసిన పండితులు కాధాడి చేతుంటారు. జనగంజకత్వం- ఒక్కొక్కప్పుడు అపసవ్యమైన రకం- మనస్సు లోపెట్టుకుని, నాటకకారుడో, నాటకంఆడించేవాడో నటుడో, మాట లందించేవాడో తెలిసో తెలియకో ఆ పుణ్యం కట్టుకుని ఉంటా డనుకుందాం. ఆ పాత్రలు సగపాలు దేవుళ్ళు, ఇమిటేషన్ దేవుళ్ళు, ఇప్పటి జపాన్ డినుసులాంటి చౌకబారు దేవుళ్ళు, దేవుళ్ళలాంటి మనుష్యులు, మనుష్యుల్లాంటి దేవుళ్ళు, శుద్ధ పచ్చి మనుష్య మాత్రులు - ఈరకం అయితే వాళ్ళపతనంగురించి ఎవరైనా దుఃఖించడం అనవసరం. ఆ మాత్రం కష్టాలు ఎవరికేనా వస్తాయి. ఋషుల్ని గురించైనా చింతిల్లడం అనవరమే - ఎటొచ్చి వాళ్ళకి కాస్త జనపనారగడ్డలూ నాటి కంపూతప్ప ఇతరబాధ లేదు. మరీపెద్దదేవుళ్ళకి మరీకష్టాలొచ్చాయి. ముఖ్యంగా బ్రహ్మ విష్ణు శివుడు, వీళ్ళ పార్శ్వలు, నాగదుడు. బ్రహ్మాదులు వరాలి వ్వడిపోపు ఇతరత్రా ఏమీ ఎరగని అమాయికులే. అయితేం, వీళ్ళు లాక్కొచ్చి నాటకకారులు వీళ్ళవేషం వేయించితీరతారు. సాటిమానవుడి హృదయంగాని, స్వంత హృదయంగాని మానవుడికి బోధపడదే, వీళ్ళహృదయం నాటకకారు

శ్రీ ఎల్లా తెలిసిందీ అంటే ఏమూ తెలిస్తే తెలియవచ్చు .

అదర్భంగా పెట్టుకుని ఆరాధించుకునేనియ్యింతం సామాన్య బుద్ధికి అతీతమైన సంకల్పాలతో ఉత్తమ లక్షణసమదాయాలకి మూర్ఖులుగా చేపుళ్ళని మానవులు భావనలో సృష్టించుకుంటారు. దైవసంపద గాని ఆమరసంపదగాని మానసిక లక్షణసన్ని వేశమేగాని స్థూలశరీర సంబంధికాదు .

శాస్త్రి—ఓరిబాబో ! పురాణనాటకాలు కూడవంటావా?

నవ—తమకు తరుణము ఇచ్చినప్పుడే తమరు మాట్లాడుదు.

సబా—వీరు తమకి తరుణము ఇచ్చి పుడుమాత్రంతప్ప కడం ప్రతిఅప్పుడూ మాట్లాడకుండా ఎంతమాత్రం ఉండలేరు.

నవ—అయినయెడ చర్యతీసుకొనుట యాధి .

శాస్త్రి—తమరు ఏం తీసుకున్నానరే. బద్ధుణ్ణి.

[నవరసరావుగారు సోడా తీసుకుంటాడు.]

బల—ఆయా చేపుళ్ళను గురించిన ఊహలు శిలాపూజంగాని దీత్రహాసంగాని ధరించి విగ్రహాలుగా గాని బొమ్మలుగాగాని మారి సంకుచితం అయినా అవి వాగ్రహితం అవడంచేత మానవుల మన్ననకి పాత్రం అవుతూనే ఉన్నాయి. కాని, ఒక మనిషి—వాడికి ఎన్ని రాగాలొచ్చినానరే — చేపుడిహాసంలో వచ్చానంటూ మాట్లాడ్డం మొదలెడితే నవ్వులాటే. అతిపవిత్ర విషయం ఆచరణలోకి దింపగా అతిఅపవిత్రంగా పరిణమించడం ఇదే. అసమర్థులైన నటులు దేవపాత్రధారణం చెయ్యగా చూసి మోసపడి నేను ఇట్లా అంటున్నానని తమరు

మోసపోవద్దు. వెయ్యవలసిన వేషం నువ్వే గొప్పదేవుడిది అయి, కొద్దీ అందుకమరీ నటేతరుడుగాని అసలు అంగీకరించడు. అందుకనే కొత్తవాళ్ళకీ, పాటారాక మాటా ఖణిగీబిణిగీ చెప్పలేకవాళ్ళకీ, ఏదోవేయ సరదావాళ్ళకీ, అసలువాళ్లు నగా డాక్టర్లుగా పూచీ గడిచేటంకుకు నచ్చేధర్మాత్ములకీ అవి నద్దతారు. ఆఖరికి దేవుళ్ళవేషానికికూడా నమ్మకాన్ని తేవలసినే. చచ్చే యెత్తునన్నందరి నాటకాలు పండించేవాళ్లు అటారు అయితే మహాశ్రమంగానూ ఆచరణీయంగానూ ఉన్న పురాణగాధ స్వజ్ఞాపకంకంటెయి పెంటి... గనక బాన్ని వినబ్బించుకో సక్కువేదు. ఎందుంటే కథ సృష్టించడం అంటే మజాకా కాదుగనకనున్నా, మరలసృష్టించేకథలు ఎల్లాఉంటాయో మనకిలేకను గనకనున్నా. కాని పేర్లుబ్రాత్రం సారాణంలోవి ఎత్తుకుని, వాటినిగురించి జనబాహుళ్యంగా ఎంతమాత్రమూ ప్రచారంలో లేని తిమిర... ఆవేర్సతో జతపరిచి సంకలం చెయ్యడం అధర్మం. మాంబులు అవసరమే. దేనికేనా ఓనారీ, ఓతెన్నూ, ఓపజబూ, ఓసంపర్శమూ, ఓక్రమమూ, ఓలిసుధనమూ, ఓనేర్పూ, ఓకూహూ, ఓపరివాడి తనమూ, ఓబోధనత్వమూ ఉండాలి.

పురాణప్రహ్లాదతుర్ముఖుడు, వారిజాసవడు, సృష్టికర్త, కేదమూర్తి... ఇల్లాగా భావంపబడ్డవాడు. నాటకప్రహ్లాద సాధారణంగా యంబ్రహ్మ. ఒక్కొక్కప్పుడు తలకాయలుమూత్రం నాలుగుంటాయి. ఒకసారి ఆ పెట్టుడు తలకాయలు వేష

ధారి చెవులు మూసెయ్యడంవల్ల అతడికి ప్రాప్టింగ్ అందక, ఆ బ్రహ్మబిక్క-మాటకూడా ఆడలేకపోయాడు - ఏడి వేదాలు బం గారంగానూ! ఒకసారి ఒక నాటకహిరణ్యకశిపుడు పెద్దవచనం చదివి బ్రహ్మని వరాలు కోరుకోగా, బ్రహ్మ కనుసంజ్ఞలు చేసిచేసి, “సరే ఇచ్చితిని” అని తన పార్శ్వ కాస్తాఅనక, డిచ్ లో వాళ్లకి విన పడేలాగు “నాకు పార్శ్వ రామ. నేను రైల్వో ఇప్పుడే వచ్చాను” అని హిరణ్యకశిపుడితో అన్నాడు. పురాణవిష్ణువు, లోకస్థి తికరుడు, సర్వవ్యాపి, అనతారధారి, శేషశయనుడు,... ఇల్లా గ్గా ఊహింపబడ్డవాడు. నాటకవిష్ణువు ఏ ఒకటి రెండు లక్షణాలో కలవాడై వచ్చి ఊరుకోక మామూలు మనుష్యులకంటే హీనం గా ప్రసంగిస్తాడు. ఎంత సంగీతం వచ్చిన నటుడైనా అదేరకం. పురాణకశిపుడు అర్ధనారీశ్వరుడు, అనిలాక్షుడు, మంగళకరుడు, లోకసహారి, తాండవమూర్తి... ఈలాగ సంకల్పించుకోబ డ్డవాడు. మనసావ్యదృష్టుడు అని మహాకవి అభిప్రాయం. నాట కకశిపుడు త్రిశూలం గాని చందమామ గాని పాముగాని, దొరి కిన పరికరాలతో డబ్బీపన్నాగ్ డ్డంతో తయారు. ‘శివశివా! నీ కెంత గతి పట్టిందిరా!’ అని ప్రేక్షకులూ శ్రోతలూ అనుకునే టట్టుగా నాటకకశిపుడు సంభాషణవగైరాలు చేసి, తాండవం వగైరాలులేకుండానే పారిపోతాడు. పురాణఇంద్రుడే అసలుఒక అనందర్భుస కల్పన. ఆయనమీద ఎప్పుడూ విశ్వాసరాహిత్య మే. ఆయనపదవికి ఎప్పుడూ శంకయే. ఆయనకెప్పుడూ ఉట్టా నీదాభయమే. ఇతరులపట్ల చెడగొట్టాలని ఆయన ఎప్పుడూ

స్త్రీలని చంపడమే. నాటకఇంద్రుడు ఎప్పుడూ నభాచెయ్యడమే. మామూలుసంగతులు ఎప్పుడూ ఇతరుల్ని అడగడమే. భాగ రాయుడుగనక వారికోర్టులో ఎప్పుడూ బోగంటటే. వీతై సంతపచ్చిగా ఆ మేళం జొనవడంనిమిత్తమే కొన్నినాటకాల్లో ఆ కోర్టు. నాటకఇంద్రుడు అయిదారు రాగాలు అనడం వచ్చిన వాడున్నాచమీ! వేషం—పువ్వులతోసహా—కళ్ళనిమిత్తం తొడుక్కున్నవాడున్నా అయితేసవ్వు తెప్పించడు. ఇంపు రాణనారదుడు. ఈయన ఒక గొప్పకల్పన. “అధ్యాత్మవేదియుం గృహశువునైన నారదుండు—పారదరుచి దేవళుడు—అతుల భాగ్యోదయం—అపార దయామతి—వివేక విశారదుండు—ప్రాచీన బర్హికి ఆత్మతత్త్వ ముపదేశించినవాడు—ఈశ్వరదత్త మై బ్రహ్మభివ్యంజకములైన స్వప్తస్వరంబులు తమయంతన మ్రోయుచున్న వీణాలాపనరతిం జేసి నాతాయణకథాగానంబు నేయువాడు—భగవంతుండగు నారదుండు” అని పోతన్న (—వ్యాసుడు) పొగిడిన భాగవతోత్తముడు, భక్తశిఖామణి. న కనారదుడు పరమ సాపిష్టి రక్షం. వాడివేషం—బొంబాయిబా పతుగావును—తలంతా బాగానున్నగా గవ్వమెరుగు వచ్చే లాగు డెక్కించుకొండడం, వెనక్కి నిగిడే పిలక ఉండడం—అది అచ్చంగా ముచిగి సళంగాఉన్న గంగాబొండం అనిపించడం! పాంకోళ్లు—వానించని చిడతలు —చేతులో తీగలులేనివీణ (—పోతన్న రాసినదాన్నిబట్టి నారదుడు. నారదుడుధరించే మహాచిదానంతట అదే విష్ణుకీర్తనలు మోగుతుంది గనక

కొందరునటులు ఆనంగతి గ్రహించి తమ కట్టెకి తీగలు తాగేసిఉంటారు), తీగలున్నా చేత్తో ముట్టుకోరు; ముట్టుకున్నా ఒకచేత్తోనే తీగకిందులా వాయింపు. నాటకనారదుడు 'అగ్గి పెట్టెగాడు'ట. అందుకనే మాటలు వినిపించుచుంటా పాడుతూ పాడుపన్ను చేస్తూంటాడు. పాడతాడని మనం క్షమించాలి. నాటకనారదుడు దేవుడూకాడు, ఋషీకాడు, మనుషీకాడు, మంచి రాక్షసుడూకాడు—ఒకటోరకమైన లుచ్చా. అటువంటి నాణ్ణి, పట్టుబడితే, మామూలుగా తవ్వి సాతరేస్తాను. విశ్వ ప్రపంచమూ సత్యాధారం అనిన్నీ, సత్యం తెలియడంవల్ల కలహాలు ఎక్కువే అనిన్నీ సూచించడానికి పురాణనారదుడు కల్పింపబడి ఉండవచ్చు. రాగాలు మనకి లంచంగా ఇవ్వలేని నారదుణ్ణి నాటకంలో చూస్తే ఆపాత్ర ఎంత అపాత్రం అయిపోయిందో తెలుస్తుంది. ఇక లోకమాతలుగా ఊహించుకోబడ్డ బిడ్డలు, సరస్వతి, పార్వతులు. ఎవరో మాతలు ఆ రూపాల పేర్లెట్టుకుని కనిపించినప్పుడు దేవత్యపుష్పగణ ప్రేక్షకులకి అవుతుంది అనుకోడం హాస్యాస్పదం.

ఆనం—లేకపోతే మగళ్ళా ఏమిటి ఆడవేషం వెయ్యడం? భ్రుకుంసుల్ని మీగు వెనకేసుగొస్తానురావులు !

బల—వెనకేసుకురాను. భయపడకండి. అయితే, కళలో శాసనంచెయ్యడం సాహసం అనిమాత్రం అటాను. ఎంచేతం పే వ్యర్థం. భ్రుకుంసులైనా శోకరసం ఒప్పించడంలో ప్రచారం లేని ఆ రోజుల్లోనే విశేషఖ్యాతి గాంచిన కీ. శే. జగ్గరాజుగార్ని

ఎరుగుదుం. నేడు శృ గారం ఒలికించుతూన్న సరసింహారావు గార్ని ఎరుగుదుం. ఆభుకుంసుల్ని మించిన టీమణులు రంగంమీద ఉన్నారేమో వెతగాలి.

మెట్టకీ, పురాణంలో ఉన్నంతవరకు అల్లాటి పాత్రలు జనయొక్క భావనలో ఉండేవారు తీరిగాయే. వాళ్లని నలుగురి ఎడటికీ మనిషివేషాల్లో ఈడ్చి వాళ్లచేత నిత్యోత్సాహ సంగతులు మాట్లాడించే సరికి, వెనుచాలా గొప్పవాడని పేరు మోగిపోడంచేత వాడి దర్శనభాషణలు జన్మతారకం అనుకుని వాణ్ణి ఆహ్వానించగా వాడు నోరు విప్పేసరికి “ఛేసె! ఏమట్రా” అనిపించేట్టు, సవ్వలాటగా తియారయింది. నాటక దేవుళ్లు పరిహాసానికి అనుకూలం అయిన సరుకుగా మారడం జరిగింది. ఇది మహోద్ధరణమా మోక్షప్రాప్తా ?

సం—అది భావనలేనివాళ్ళ దెబ్బలాట.

బల—ఇతరులు తమభావనతో అట్లా అనుకుని తీరాలి అని మీరు కోరినవడితే, మేం భయమేసి అట్లానే అనుకోవలసిన స్తుంధ. అది కాదు పనివాడితనం. అదే ఇతరులకి అట్లా అనిపించాలి.

సంగీ—పోదూ ! పాట తిన్నగా పాడితేసరి ! వేషంలో ఏ ముందీ! మాటల్లో ఏముంది, నటుడు సంగీతం తియ్యడంలో ఉంది.

బల—నాటకాలు గొప్పవై సప్పడుగాని గొప్ప నటులు పుట్టరు. ముందు నాటకకారుడూ, తరువాత నాటకాలూ, తరువాత నటులూ, అదీ క్రిమం! ఏమైనా, దేవతలు తమకు ఏయే వేషంలో ప్రత్యక్షం అయారో ఆయొక్క వయినం, ప్రబంధక పుల్లగా, నాటక

కారులు చెప్పడం నయం. మానవ పాత్రలన్న ప్రత్యక్షంలో సాధించడానికి వీలులేనంత అఖండం అయిన కార్యాలు నాటకకారుడి దృష్టిలో ఉండి దేవుళ్లని రంగంమీదికి 'సమను' చెయ్యడం అతనికి తప్పనిసరి అయితే, ఆ నాటకకారుడు, ఆయా దేవుణ్ణి ఒకలిస్తే కనపడమని తక్షణం అతడు అంతర్ధానం కావడానికి సెలవు ఇవ్వడమో, మాటలు పెట్టకుండా మొస్తులాగ కనపడేట్టు చేసి కాన్ఫ్లెక్ట్ తొలగించి ఊహకోసడమో, అశరీరుణ్ణిచేసి కంఠభంగిని పరోక్షంనంచి వినపడేట్టు చెయ్యడమో అవలంబిస్తే, కొంతనరకు సరిహాసం కట్టచ్చు.

శాస్త్రి—నాటకం అంటే సిలాసం, వినోదం. 'వేషం' అంటూ పెట్టి ఏమిటి ఈపాలుగామా?

నన—ఆగుడు. తమకు త్వరలో ముగింపుడు.

బల—నాటకం వినోదమే, నాటకంరాస్తే గొప్పి, చూస్తే తమాషాయే. కానివేస్తే నీచం అనికొందరి వాదన. అనవసరపు అల్పరాగప్రక్షణే పరమావధిగా పెట్టుకుని సాధారణ ఆంధ్రనటుడు ఎందుగా బొందనివాడు అయ్యాడు. నీచమైనా పెద్దవాళ్ళు వేషాలు వేశారుగదా! గాముడు వనంలోవేషం. నీత అగ్ని సాక్షి వేషం రాణుడు సన్నాసివేషం, పాండవులు విరాటాజుఇంటో వేషం. సతి పార్వతివేషం పార్వతిపెళ్ళికి అచ్చరలవేషం. విష్ణువు మత్స్యకూర్కాదివేషాలు. శృంగుడేవేషం. పైగా ఆ విష్ణుడి మాయవేషాలు అనంతం, అని వింటాం.

వేషంచూడ్డం విలాసంకావచ్చు, వినోదంకావచ్చు, వేషం

వెయ్యడం అంతకంటే ఎక్కువదే. ఒక్కొక్కవేషం సజీవంగా ముందు వ్రాసినవాడిచేతా, తరవాత వేసినవాడిచేతా ఒప్పించబడితే, అదినిజంగా మహోత్సవం. అట్టివేషం ఒక్కొక్కటి నూరుగురి మనుష్యుల స్వభావలేశాల్ని లోపల ఇముడ్చుకుని ఉంటుంది. ఆవేషంవంటివాడు ఏ ఒక్కడూ ప్రకృతిలో దొరక్కపోవచ్చుగాని, ప్రకృతిలోవంటి మానవుల లక్షణాలు ఆవేషంలో చాలాదొరుకుతాయి. అట్టివేషాలుగల ఒక్కనాటకంతో చాలామంది మనుష్యుల్ని మనం గ్రహిస్తాం. అట్లాంటి నాటకాలు చాలా చూస్తే మనకి సుపంచంలో మానవుల అనందాలూ ఊభలూ వేడుకగా బోధపడతాయి— ఎవటజరుగుతూన్నది అబద్ధం అండం చేత వేడుక, మన మనస్సుకి నాటడం వల్ల బోధ. అనగా ఒక్కజన్మలో అనేకజన్మల వృత్తాంతాలు మనికి తెలుస్తాయి. అట్టి నాటకాలు చాలా చూస్తే, మనస్సుమీద ఈజన్మలోనే అనేక ఇతరజన్మలు ఎత్తినట్టు. అట్టి నాటకాలు చాలా వేస్తే, మనస్సుతో నేకాకుండా శరీరతః కూడా అనేక ఇతరజన్మలు మనం ఎత్తవలసి రావడంవల్ల ఊరిజన్మసాఫల్యం. తనవేషం తనభాషా తనసర్వం వదలడంలో మమకారం విడిచి, తనేకనిపించకపోడంలో అహంకారం చంపేసుకుని, రాజా మంత్రీ బంటూ లాంటివేషం ఏదీ నానరే వేసి సర్వభూతసమన్వితం స్థాపించి, తనే ఒక నిర్వికల్పతాత్ర అవస్థగురించి ఏడిచి నవ్వి ఋతుగోడంలో ఆత్మవత్ సర్వభూతాని ఋజువుచేసి, తన నాశనంవల్ల ఏదోకల్పితపాత్రకి జీవం పొయ్యిగల త్యాగి నటుడే! అదే మూలవ జీవిత పరమావధి

ఈ రహస్యంలోనే మానవుల నాటకప్రీతికి కారణంకూడా ఉంది. హృద్దేశంలో వేంచేసి, చరాచరాల్లో నిండి, నాటకం ఆడిస్తున్నాడో ఆడుతున్నాడోగానీ, ఆ దివ్యనటుడు అందర్నిరక్షించునుగాక! సమస్కారం.

శాస్త్రి—అయితే ప్రతీనాటకపువాడూ ఇంతే?

బల—ఆ, సంగతి తెలిసిన ప్రతీవాడూ!

శాస్త్రి—అయ్యా! అధ్యక్షులవారు! రెండుముక్కలు నా డొక్కలో నున్నవి. అవిక్కడ కక్కెద. లెక్కకు మిక్కిలియై, బంగరక్కరములతో చెక్కుట కిక్కలై, పెక్కు టక్కుటిక్కులు గలిగి, మిక్కుటమైన మక్కువ గలిగి, చక్కని చక్కెరముక్కలును, అక్కడక్కడ ఉక్కుచెక్కులవంటియు ...

సవ—అయ్యా! చాలును. దిక్కులు పిక్కటిల్లుచున్నవి.

శాస్త్రి—వేరు దిక్కుల కొన్ని డొక్క వాలికలుచేయునవియు ...

భావ—నుహాశ్రభో! ఆగండి! మీ రనేమా టేమిటి?

శాస్త్రి—నాకల్లాంటి గొప్పప్రమాణాలు ఉన్నాయి. అయిన ఇప్పుడు చెప్పింది శుద్ధకోత.

సవ—మీరు అంతటితో ఆగుడీ! ఇకను మాటాడెడివారు న్నవారా? ఎవరును లేరని యనుకొనెద. తరువాతవిషయము—
'అగ్రాననాధికతి- అంత్యోపన్యాసము'

[కొంచెం దగ్గి, గొంతిక ఝూడించి సులోచనాలు ముక్కుమీదికి తీసి]

సభ్యులారా ; చాలా కాలాతీతమైనది. ప్రప్రథమమున మీకు నేను చేసియున్న వాదనము నుపసంహరము చేసివైచికోసకలసి వచ్చుచున్నది గదా యని బిట్టువగచెడ. జరిగినదాలోని సారస్యమును గ్రహించుకొంటుకై, యద్దానిని మీకే వీడెన. ఉపన్యాసకలు గోరంతలు కొండంతలు చేసినారు. అసలు ఇది తగాదాయేకాదు. గ్రహింపనలయునుగాని, ఏదియు తగాదా కాదు. ఉచితనాటకము చక్కగవ్రాసి, ఉచితనటులు రియ్యముగ నద్దానికొం జదివి, ఉచితవేషములు సుందరముగ ధోంచి, ఉచితరంగముపై లీలగ నెక్కి, ఉచితాభినయమును రమణీయముగ నెరపి, ఉచితరాగ మద్దానితో కోమలముగ మేళవించి, ఉచితరస ముప్పతిల్లచేయునెడ, ఉచితముగ నుండునని నా సముచితాభిప్రాయము. సభ ఇంతటితో నరి.

[అని కూచుని సోడా తాగుతాడు. అంతా చప్పట్లు కొడతారు.]

భావ—అప్పుడు మేం అంతా ఉచితంగా విని ఉచితంగా చూస్తాం

కార్య—ఆర్యులారా! నేటి కార్యక్రమం ఇంత జయప్రదంగా జరిపి, ఇంత ఉచితంగా ముగింపజేసిన శ్రీశ్రీ నవరసరావుగారికిన్నీ, నేడు ఉపన్వసించిన బలవంతరావుగారికిన్నీ శ్రమకోర్చి దయచేసిన సభ్యులకున్నూ, అనేక శతసహస్ర వందనాలు. నమస్కారం.

సమాప్తము.

తుక్కుముక్కల హక్కుచిక్కు

మా సవరసపురంజోకిల్లా మా సమాజం నమోనాజ్ఞానదీ పం. దీల్లో అల్లు లండరని తెలయడానికి దీన్ని అతీతాంధ్ర సమాజం అన్నారు. ఇందులో ప్రతీసభ్యుడూ విద్యలో అయితేను, లేక బేవిద్యలో అయితేను, ఉద్దండుజే. నిర్వాహకవ వర్గంగా పసివీలుకోసం తొమ్మండుగురునే ఉంచారు. విశ్లేంతా పిడుగులే. అధ్యక్షుడూ, ఉపాధ్యక్షుడూ, అతిజన, మహాజన, తర్జన. భర్జన, గోరోజన, నిరంజనులూ-అన్నట్టు నేనూనూ! తమదగ్గర అట్లం ఎందుకు, కార్యకర్తని నేనే! మృతిత్వం నాదే-చెప్పకపడతే! అయ్యా! మాతొమ్మండుగుర్ని సవ నిధులన్నా, సవగ్రహాలన్నాకుడా లోపమే గాని పాపంలేదు, ఏ మనుకన్నారో! విలాసం, వినోదం, కాలక్షేపం, ఆటలూ, ఆరగింపు, భోగమూ ఇనిమాత్రం విషయపూర్వకంగా సమాజాదర్శానిగా పెట్టుకుని, ఇవి సాధించుకోడంలో అవుతూండే ఖర్చుకి ఎంతమాత్రమూ నెనుతియ్యని యథాశక్తి స్వార్థత్యా గంచేస్తూ, చుట్టుపట్ల ఉండే ఆంధ్రమూర్ఖుల్ని (మా సమాజం లో సభ్యులు కానటువంటి ఏ కొన్ని రకాలోతప్ప తక్కిన అంద ర్ని అన్నమాట!) జ్ఞానవంతుల్నిగా చెయ్యడానికి అంతా కం కణం కడితేగాని లాభం ఉండదని ఉరమగలవాళ్ళచేత ఉపన్యాసా లిప్పించడంలో మా దేశనేవ ప్రకటించుకుంటూ, మేం తం టాలు పడుతూంటాము. గతించిన వార్షికోత్సవానికి సమావేశం

జరపడానికి మేంజేసిన ఆలోచనా, పడ్డపాట్లూ, అప్పుల్ని సమ్మానం చెయ్యడానికి (—ఇది సమ్మానయుగం అన్నారు పెద్దలు !) మేం వెచ్చించిన బుద్ధి 'జయప్రదం' గా (అనగా మరోళ్ళకీ ఇంకోళ్ళకీ జయం ప్రసాదించే రకంగా) సమావేశం జరిగిన వారై ప్రకటన చెయ్యడంలో మేం పడ్డ బాగర్తా అయినానరే చివరకీ మా కొచ్చిన నిష్కార్యమూ, ఈ సంగతులు కొంచెం మన విచేస్తాను ! గనునించి న్యాయం విచారించండి పుణ్యానికి పోతే పాపం ఎదురవడం అన్నా, డబ్బెట్టి తద్దినం కొనుక్కోడం అన్నా ఏడిచిపోతాడని అసర్వుడికి చేసిన సత్కరణం తస్కరణంగా పరిణమించడమన్నా, ఇదవునో కాదో చిత్తగించండి !

వార్షికోత్సవదినం వారంరోజు లుండనగా ప్రణాళికాలోచన గురించి వాహకలం సమావేశం అయినాం. తర్జనభర్జనలు తప్ప తక్కిన ఏమి గురూ హాజరయారు. అధ్యక్షుడే కుర్చీ 'తీసుకున్నాడు.' దీర్ఘచర్చ నడిచింది. ప్రతి తభినీలూ సమగ్రంగా తలపోశాం. శక్తి సామర్థ్యమూ కొంచు గున్నాం. వీలూ సాలూ గుర్తించు గున్నాం. అగిమ్యాలకీ అసాధ్యాలకీ నీళ్లు వొదులు కున్నాం.

అ—వార్షికోత్సవం వచ్చే ఆదివారం ఏలేమో !

గో—అసలు వచ్చే శుక్రవారం గావుచుగా, ఆ రోజే పెటండి.

నే—శుక్రవారం అయితే అంతా రారు - బహిరంగసభకి !

గో—అంతా ఎవరూ ? అసలు బహిరంగసభ ఎందుకూ

అని నాపశ్చ.

ఉ—సరిసరి. మన సంస్థ వెల్లడి నిమిత్తం సభ చేసుకోవద్దా!
ఘోషణ అనేది ఈ రోజుల్లో ఎంతైనా అనసరం. ఘోషణ
వల్లే పోషణజరగడం !

మ—మనకి ఘోషణ ఎందుకూ ?

ఉ—మనం చేస్తూండే దేశసేవ మూర్ఖజనానికికూడా బోధ
పడగలందులకు.

గో— మన సస్థవల్ల తెలుస్తూనే ఉంటుంది కదా ?

అ—నిశ్చయంగా! ఆ పస్థన్నీ తిన్నగా తెలియనివాళ్ళలో
కూడా ప్రచారంచేసి ప్రచలనం కలిగిస్తే ప్రశస్తం కదా !

గో—తెలిసేటట్టు ఒక్క డప్పు వెయిస్తే చాలేమో,టూకీ
గా నడుస్తుంది!

అ—డప్పు మరీ కఠోరంగా ఉంటుంది. బహిరంగసభే నా
జూకురకమైన డప్పు.

ని—జనానికోసం చేసినపస్థు జనానికి తెలియకుండా ఎల్లాఉం
టాయీ ? డప్పు ఏమనీ ?

అ—అబ్బ, కొన్నికొన్ని ఉండవచ్చునండీ! అల్లా అంటారే
మిటీ ! మనం అంతా ఈ సమాజం ఉద్యోగపదవుల్లో ఉండడ
మూ, వ్యవహరిస్తూండడమూ ఇదంతా ప్రజాబాహుళ్యంలో
ప్రకటనకావడం అనేది మనకి ఉత్తరోత్రా శ్రేయస్కరం అవు
నంటారా ? కాదంటారా ?

ని—అయితేకావచ్చు కాని మనం జనానికి చేసినదేముందీ?

అ—ఈ దార్ని వెళ్లే గొప్పగొప్ప వక్తల్ని, కవుల్ని ఆపి, గంభీరోపన్యాసా లిప్పించలేవా, కావ్యపఠనాలు చెయించలేదా!

ని—ఇప్పించాం, చెయించాం ! మనం చేసిందేముంది ?

అ—ఓయి వెరివాడా, అప్పుడు మన పేరు ఎంతనుందికి తెలిసింద రూప మనీ! మన యాజమాన్యంకింద అనన్నీ జగనివ్వడంలో మనం ఎంత ఔదార్యం కనిపరిచామో, చూడవేమయ్యా ? మన ఆనరా లేకపోతే ఉపన్యాసపు ముక్కలూ పద్యం ముక్కలూ ఎన్నడేనా మూచూస్తాడా? అయ్యా ఒహిరంగనభ తప్పకుండా ఉండాలి. ఓటుకి పెట్టనుంటారా ?

ని—అపసరం లేదంటూన్నది నే నొక్కణ్ణేగా ! ఒకటెందుకూ? మీదే జయం.

అ—ఇది స్థిరపడ్డది గనక, మరి అప్పుడు ఎవరూ అనేది ఆలోచించునాం. ఆంగ్లభాషలో ఉన్న “పలిత కేశాల్ని మున్నున చెయ్యవలెను” అనే సామెతని బట్టి, ఒకసారి ఒక తాతని. పిలిచాం ఆయన మున్నగురించి వణుకుతూ ఒకటొరకలగా చెప్పిస్తూ, జరింపినుపించుకోక గోలగానే ఉండిపోయారు. మున్ను పేరేనా విరాళం ఇవ్వకపోతాడా అనుకుని మరోసారి ఒకధనకుణ్ణి అధ్యక్షుడుగా తెస్తే అతగాడు ప్రమాణంబుల్నికూడా మనదగ్గర వసూలు చేసుకుపోయాడేగాని గవ్వేనా మనకి రాల్యలేకుండా ఇంకోసారి, ఎదురుకోలు సన్నాహానికి రెండుమూడు వందలుకూడా తగలేసి, ఒక మహాధికార్ని పిలవగా, వాడు మన సమాజానికి సెంటు భూమేనా రుద్రభూముల పక్కనేనా మంజూరుచెయ్యలేను.

వేరే ఒకసారి, ఒక పండితుణ్ణి పిలవగా, ఆ ఘటం మన్నీ ఊర్ని కలియగట్టి హడలతిట్టి, ఎవణ్ణీ నోరెత్తుకుండా నొక్కేసి, చక్కా పోయాడాయట. అందుకని, మనం ఈ విషయం బాగా ఆలోచించాలి.

ని—అన్న అధ్యక్షులక్షణాలూ మీలోనే ఉన్నాయిగనక, మీరే అంతరంగంలో ఉన్నట్టే బహిరంగంలోకూడా అధ్యక్షుడగా ఉండరాదూ ఆ పూట ?

అ—మీరు ఇష్టులుగనక అల్లా అన్నారు. కాని బాగుంటుందా మరీ ! లోకానికి వెరవద్దూ ?

ని—మూర్ఖులోకానికి జ్ఞానబృందం వెరవవలసిన పనేమిటి? గో—పోనీ, మన సమావేశ అధ్యక్షపదవికి- ప్రజ్వలూ, బిరుదులూ, యోగ్యతాపత్రాలూ గుదిగుచ్చి అధ్యక్షుల్ని గరిఖాస్తులు పంపుగోమంటే బాగుంటుంది. చిన్న దరిఖాస్తుఫీజు కూడా పెట్టచ్చు.

అ—మీరు వికటంగా మాట్లాడకండి.

గో—చేనట్లా మాట్లాడవలసిన పరిస్థితులు మీరు కల్పించకండి- తుమించి !

అ—ఇప్పుడు విషయం ఏమిటంటే, బహిరంగసభాధ్యక్షుణ్ణిగా ఎవర్ని పిలిస్తే మనకిలాభమూ అని ?

గో—అదేంటి నేచెబుతున్న దీనూ !

నే—నాదొక మనవి. మన్ని ఏకకుండా, ఉభయఖర్చులూ అతడేపెట్టుకుని, గొప్ప ప్రభుత్వోద్యోగంలో వెనకఉండం

చేత ఘాటుగా విమర్శించడం మానుకుని, ఇప్పుడు విరమణలో ఉన్నవారిని వెతికి, రాసి ఒప్పించి, మీతో చెబుతాను. పేరు వొదిలిపెట్టి తీర్మానం రాశాండి.

అ—సరి. మరి కార్యక్రమం నిర్ణయిద్దాం.

మ—సమావేశానికి 'ఓపెనరు' కూడా ఉండద్దూ?

అ—అంత అవసరం లేదు.

మ—అదేమిటండీ అల్లా సెలవిస్తారూ ! 'ఓపెనరు' మా మూలు సోడాబుడ్డికే అవసరం అయిపోవుడు, సమావేశానికి అవసరం కాకపోవడమేమిటి !

అ—ఈ మధ్య అదో ఫాషన్ అయినా, లేకండాకూడా బోలెడు సభలు జరిగాయి. మీరు ఊరుకుందురూ! అధ్యక్షుడు దొరకడమే దుర్బుటం అవుతూంటే, మరో ఘటంకుడా దొరుకుతాడు ఓపెనరుగా !

మ—అల్లాఅయితే సరే, పోనీ కొట్టెయ్యండి, ఎగ్లనోఅల్లా!

అ—ఉహూ కార్యక్రమానికేనా ఏముందీ ! నిరుతి కార్యక్రమం దగ్గర పెట్టుకోనడమున్నూ, అప్పటిఅనందర్థ ప్రమేయాలు ఏమన్నాఉంటే విసర్జించి తాజావి ఏమన్నా అవసరంఅయితే తగిలించి గ్రంథం నడవడమున్నూ.

ఇంతలో అడ్డెంటుగా "నలుగురు రాజుల" దగ్గిర్నీంచి అధ్యక్షుడికి ఆహ్వానం రాగా ఆయనా, సంభాషణలో ఎన్నడూ పాల్గొనక కాఫీమాత్రం గొంటూండే అతిజనుడూ వెళ్ళిపోయారు. తక్కిన నాలుగుగురం ఉన్నారు. 'కోరం' రెండే! చాలా

శ్లోకగా సమాజస్థిత్యాని వెరవేరడానికి 'కోరం' ఒకటిగా ఉ
తునే నయం అనేటువంటి తీర్మానం ఒకటి గోకించడా
ముదిట పట్టడదాం అనుకుని, అధ్యక్షుడు తను అచవనరం అయిపో
యానని ఇవవుతాడేమో అని మళ్ళీ అనుకుని ప్రతిపాదన
సంహరించుకుని 'కోరం' రెండుగా లోగడ నిర్ణయించించాను.
అధ్యక్షుడు వెళ్ళిపోడంతోనే ఉపాధ్యక్షుడు కుర్చీలలంకరించాడు
—ఇంత మొహంచేసుకుని !

ఉ—సరే. గ గ గా చూడండి. మొదట ప్రార్థన. 'జన
గణమన.....'

ని—తెలుగువాళ్ళ ప్రార్థనగా మరోటి ఉంటే నయమేమో!
గో—అక్ష ఉన్నాయి. ఉంటే, తెలుగువాళ్ళందరికీ
భర్జించేది తెలుగులో నిమిత్తంలేనిదే అనే సిద్ధాంతం మనం
మరిచి పోకూడదు.

ఉ—పోనిస్తురూ, గుంజంజేసిగా, అదే కానితాం. అయి
ద్దానికి బాద్దానికి చూర్పెంజుకూ ?

ని—పోనీ, ఎక్కడైనా అందులో 'అంధ్ర' రాసింది.
వ్యక్తి బట్టిగదా సంఘం !

కే—అబ్బ ! సంఘంకోసం వ్యక్తి పోజేమండీ ? అదీకాక,
పాడేవాళ్ళకి ఇప్పుడు కొత్తఅలవాటు ఎల్లా అవుతుందీ ! బాగా
పాడితే ముక్కలు ఎవై తేం ?

ఉ—అది సరి. అల్లానే ఉంచుదాం. తరవాత అధ్యక్షు
పారంభోపన్యాసం. సరే. పిదప కార్యదర్శినివేదిక.

నే—సరే, తయారుచేస్తాను.

ని—తెలుగులోనేనాండి ?

నే—నరిసరి. మనం తెలుగువాళ్ళమని అమోఘుని సంగా ఉండడానికోసమేనా అది అంగ్లంలో ఉండడం కర్తవ్యం కదండీ! అప్పుడుగాని నివేదికకి తగ్గ దజ్జా, తగ్గ గాంభీర్యమూ ఉండవలసింది - అని మీరే అంటారు రేపు.

ని—మూర్ఖజనానికి తెలియద్దూ !

నే—ఒళ్ళిముక్క తెలియకూడదు.

ని—మరి సభ ఎందుకూ ?

నే—ఇందులో ఏదో ఉందిరోయ్ అని మూర్ఖులు భయపడేటట్టు భాష ఉన్నప్పుడే మూర్ఖులు దణ్ణంపెట్టి ఒప్పుకునేది, తెలుసా ! అందుకని, ఇంగ్లీషునివేదిక ప్రశస్తం. సంస్కృత నివేదిక కుడా పనిజరుగుతుందిగాని ఇప్పుడు కష్టం. తేటతెలుగుని మూఁడు ముక్కల్లో సంగతి ఇదీ అని చెప్పండి. 'చీత్, ఇన్ ట్రా' అంటాడు సభ కొచ్చిన ప్రతిమూర్ఖుడూనూ !.

ని—అయితే మనసంగతి వెల్లడవడం ఎల్లా ?

నే—మన సంగతియొక్క వయినాలు వెల్లడవవుకాని మన సంగతి ఏదో గభీరమైంది ఉందని వెల్లడవుతుందిగా !

ని—చిత్తం. మీయిష్టం. నివేదిక యావత్తూ పదిహేను సిమిషాల్లో అయిపోతుందా !

నే—ఇంగ్లీషులో పది నిముషాలే చాలు— నా ఇంగ్లీషు తమకి చెప్పాలా !

ని—తరవాత సభ ముగియచ్చుగా, మరేముంటుందీ !

నే—ముగియచ్చు. కాని కార్యక్రమం ఇంతే అయితే జనం దండిగా రారు. అసలే రారేమో !

ని—అనేక అనవసర జనం ఎందుకూ రావడం ? ఇవ్వులు వస్తారు. చాలదా ?

నే—బహిరంగ సభ అని పేరెట్టినా, అంతరంగికులు మాత్రమే అక్కడికి వచ్చి, ఆ వచ్చినవాళ్ళుకూడా చెప్పల్లో కాలెట్టుకుని కూచుంటే, అధ్యక్షుడు నీళ్ళుకారిపోతాడు, సభ 'జయప్రదల'గా అయిందని ప్రకటిక పంపడానికేనా వీలుండదు.

మ—ఏదో ఆకర్షణ ఉంటేగాని అంతా రారు. బాలాదిగా అంతా వస్తేనే శోభ. లేకపోతే దాగుడుముచ్చీ లాడినట్టుంటుంది.

ని—'అందరూ విచ్చేయవార్థితులు' అందాం.

మ—అన్నాసరే రారు. వచ్చినవాళ్ళుకూడా, అధ్యక్షుడు ఎల్లాఉంటాడో చూసేసి, పలుపుల్లో కట్టిపెట్టినాసరే ఆక్కుండా తెంపగుని పారిపోతారు.

ని—'జనం' అంటే మీ ఉద్దేశం ఏమిటి ?

నే—ఉద్యోగులూ, ఆంగ్లోపాఠశాలలూ, విద్యార్థులూ, విద్యార్థినులూ, పిల్లలూ తల్లులూ, కుంకుమమ్మలూ బోడెమ్మలూ- వీరూ బస్తీలలో సభాజనం ! ఆంగ్లశూన్యలు విస్తారం పల్లెలలో సోద్యంచూడొచ్చే జనం !

ని—వీరందరినీ మన భవనాపరణలోకి ఆకర్షించే నిమిత్తం మనకి నిమిత్తంలేని కార్వక్రమం ఇంకా ఉండాలంటారా ?

నే—మరిఖ్యంగా ఉండాలి !

ని—మన వ్యవహారాలు మారుకోడానికి మన శాస్త్రాలు ఎంతవరకూ నిర్వహించామో చివేమించడానికి వీరందరినీ పోగు చేయడం ఎందుకూ ? పిస్త్యులు నలుగురు చాలనూ ?

నే—మీకు ఆంధ్రాభిమానం వేనట్టందే ! అడ్డంగా వాదిస్తూన్నారూ ?

ఉ—కొన్నికొన్ని ఆకర్షకాలు ఉండాలండీ నిరంశనం గారూ ! మీ రెగరులైడి. వెళ్ళిపోవీ అల్లానే వస్తోంది. వానన క్రియ తెలిసినంతసూత్రాన్ని సైతిదాల్లోనూ వాదనకి చొరపడడమేనా ! తగ్గండి.

గో—అల్పాహారం పెట్టించండి. అంతావస్తారు.

ఉ—ఇదా తమ సలహా ! వేరే అడగక్కర్లేదు.

నే—చందావసూళ్ళు నిత్యఖర్చుకి చాలక ఛస్తున్నాం. మూకజనానికి అల్పాహారాలు కుడానా ?

గో—అయితే తమరే సెలవివ్వండి.

గో—దిగ్గంతుల్లాంటి శాస్త్రసాధితులున్నారు. వారి సశరీరంగా రమ్మని పిలిపించి జనానికి బోధ చెయ్యించండి.

నే—అంతమందిలో బోధ ఎల్లాగండీ ? ఒక మూర్ఖుణ్ణి కూచోపెట్టి బోధించేటప్పుడే గురువు చెప్తున్నాం చేతులో పెడ తాడుగదా, సలబైమందిని కూచోపెట్టి బోధ చెయ్యడం

మాస్తున్నాంగదా, ఒకేక్షణంలో మహాప్రజకి బోధచెయ్యడం ఏలా ? బోధనవాసన కొట్టగానే వత్తని దిగు దిగు అని లేపిడి కొడతారు.

గో—అయినా సరే సమస్థుల్ని తెచ్చి బుంబంతాన్ని ఉపన్యాసాలు చెప్పించి ముచ్చసభ్యుల అజ్ఞానం పోగొట్టి దేశం యొక్క, అనగా సగం యొక్క, అనగా ఆసభయొక్క సాధారణ జ్ఞానముట్టం లేవగొట్టాలి. ఉపన్యసించేవాడు వేదికమీంచి దిక్కుపోతే సరీ !

గో—చక్కపోతే మోసేస్తారు.

సో—పోనీ, మంచి ఇతర ఆకర్షణలు ఏమిటి ? మీఠాహా కళలా ?

సో—అవును. లలిత కళ లున్నాయి. కాసి వాటిల్లో చెవికి తగిలే కళలు మాత్రమే సభకి మరీ తాజా !

గో—మన తల్లిసభ్యుల సోదరుల గానం పెట్టించండి.

సో—వాళ్ళ గాలిపాట సభకి చాల్తుందా ?

గో—చాలకపోతే చందా వెయిద్దాం.

సో—అది కాదయ్యా ! వీళ్ళపాట సామాన్యస్వామి ! అది తెగ ఎరుగుదురు గనక సభ్యులు ఆ గానం మెచ్చకపోతే ?

గో—పోలీసుల్ని కాపలా వేసి, మెచ్చుకునేటట్టు లాటిలతో తాళం వెయింతాం.

సో—జనం లేచిపోతే ?

గో—ఆవరణ గోడ దాటి వెళ్ళిపోడానికి అణా అణా

టోక్కెట్టు పెడదాం.

నే—ఇంతే మీ సలహాలు.

ని—గాత్రపాటా, యంత్రమా మీ రనేది?

నే—యంత్రమయేది గాత్రమయేది లోగడ ఎంతో కొంత మందిని ఆకర్షించి ఉన్నవాడు— ఎంతో ముహమాటం ఉంటే గాని ఊరకేరాడు. ఉల్భాగా వస్తేగాని మనకి 'జయప్రదం' కాదు. పోనీ వాస్తవికతనికే వచ్చి పాడేవాళ్ళని ఒప్పుకుందాం అంటే, అప్పుడుకుడా మద్దల ఫిడేళ్ళలాంటి పరికరాలకి బోలెడివ్వాలి; వచ్చిన జనాని ఇందరికీ 'క్లోరోఫారం' ఇవ్వాలి.

స—అయితే ఈ మధ్య భరతనాట్యం ఊరేగుతోంది, పెట్టించండి.

నే—అందునిమిత్తంకూడా ఖర్చు తప్పదు. అదీ కుదగదండీ!

గో—ఏదీ కుదరకపోతే, ఎందుకయ్యా నీ కీకాపత్రయం? శ్రమ మరోళ్ళనీ పేరు నీదీనా? ఏ ఖర్చు కూడదూ? నీసామ్మ కాదే. సంఘావసరమైన ప్రజ్ఞ గల వ్యక్తిని సంఘం పోషించక పోవడం అట్లా ఉండగా, ఆప్రజ్ఞ నేర్పినందుకు శాస్తిగా త్యాగంకూడా వాడే చెయ్యాలనా ఆ రెండూ లేనివాళ్ళ వాదన!

నే—కార్యదర్శకస్థాయి తెలుసుకుని మరీ మాట్లాడండి. మీరు కానీ వసూలు ఇవ్వలేదు సరికదా,...

గో—చిత్తం చిత్తం. తమరు అప్రస్తుతాలు రాసేకండి. చాలామట్టుకి వెళుతుంది.

ఉ—స్వామీ, అసలుసంగతి చూడండి. నాకు అర్జెంటు పనుంది. పోతాను.

గో—నాకు అర్జెంటుపని ఎంతమాత్రం లేదుగాని, నేనూ పోతాను. మొదట కాభూ పట్టుకోను, తగవాత నేనూ జారుకోను.

(అని వాల్చివస్తూ వెళ్ళిపోయారు. మహాజడడుగానూ, సరం జనం గారూ, నేనూ మిగిలాం.)

నే—ఏమయ్యోయ్, మీరేనా ఉండి ఈసుష్టికార్యక్రమ నిర్ణయం తుద నెగ్గించాలి.

మ—పోనీ మనవాళ్ళచేత ఎదేనా నాటకం ఆడించండి, జనం విరగబడివస్తారు.

ని—నిజమేనండి. మనం విద్యావంతులంగనక, చక్కటి సంస్కృతనాటకం కట్టించండి. బరువుకి బరువూ ఉంటుంది, ప్రతిష్టకి ప్రతిష్టా ఉంటుంది, ఆనందానికి ఆనందమూ ఉంటుంది, ఒకవేళ మన యత్నం పాడై ప్రదర్శనం ఎంతో ఏడిసినట్టున్నా సరే 'శాకుంతలం' లాంటిది ఆడా లంటాను. చావు తప్పనప్పుడు సరియైనవాడి చేతులో చావమన్నాడు.

నే—నిజమేగాని, మనకి మాటలు తెలియద్దూ, నోరు పెగలద్దూ ?

మ—అందుకని, అభినయం ఎక్కువచేసేసి, మాటలు బాహు తగ్గించేసి, ఆ కాసినీ తెలుగు లిపిలో రాసేనుగుంటే ! మూణ్ణిమిషాల్లో ఆడచ్చు !

సే—అడచ్చు. మీరు దుష్టులతుడు వేస్తారా?

మ—బాబో, అదేమిటండోయి, నేను మాఅమ్మకి ఒకణ్ణే కొడుకునిగుడాను.

సే—సంస్కృతనాటకాలు రెండుమూడు: హృద్యంగా ఉండేవి ఉన్న అసలు పైం లేదండీ! విన్నారా! అదే అసలు ఇబ్బంది. అగోటీనూ, ఇంకా తంటాలుపడి మనం చివరదాగా ఆడినా, నూటికి పిగ్గానుంకి అది తెలియదు.

స—అయితే, మనం ఇంగ్లీషునాల్లా గనక ఆంగ్ల నాటకం కడితే, చుట్టపక్కల్నించి ఆంగ్లేయులుకూడా వస్తారేమో!

సే—యూహిగా వస్తాడండీ, వచ్చి మరి వెళ్లరుకదానూ! కాని మనకి మాతృభాషాభిమానం లేదని ఎవరేనా అయితోగ్రహించక ఇంగ్లీషు మనం మానాలి. సత్తా లేక కాకు, టకటకలాడించే చ్యు గుం! తెలుసుకోలేకవాళ్ళుకూడా మెచ్చుకుని మరిపోతారు.

ని—మన కెవరికీ హిందీకూడా రాదుగనక. పోనీ, తెలుగు నాటకం ఎడేనా తియ్యండి, మరి గత్యంతరం చేయండి.

సే—అదే నాకు తోస్తోంది. ఒక వెయ్యి తెలుగునాటకాలున్నాయికాని నాబోటిగాడు వేషం వేద్దాంఅంటే మంచిది ఒకటి లేదండీ.

స—పోనీ ఒళ్ళి అదర్శనాటకం మీరు రాసిపారేసి, తయారుచేసిపారేసి, అడేసిపారేసి, ఊరుకోకూడదూ?

సే—నిమిషం. నేను నాటకం పుర్రకాల్లో రానేస్తాను. కాని

యుద్ధం.మూలాన్ని సందేహిస్తున్నాను.

మ—అదే చిక్కొచ్చింది. పోనీ రాయద్దు. పాతది ఏదేనా తియ్యండి. పద్యాలు రాగాలూ లేకపోతే ఆ నాటకాన్ని తం పటెయ్యాలి, చూసి మరీ తియ్యండి. మీరు పాడగలుగా అన్నట్టూ!

నే—పాడతానుగానండి, కళాదృష్టితో పాడతాను, వినే వాళ్లు కళాబుద్ధిప్రేతో విసి, మన్ని నృత్తినటుల్తో పోల్చి, తేలిక చేసి చెప్పలు గిరవతున్నారు.

ని—ఒళ్ళినాటికి గిరవటెయ్యరు. ఇప్పుడు చెప్పలు చాలా ఖరీదు. తెలుసునా?

మ—అయితే మన సభ్యు లింతమంది ఉన్నారు. ఒళ్ళి రాగ నాటకమేగా ఆడలేరుటండీ! రాగినాటకం లేకపోతే జనం ఛస్తే రారు. సుప్రసిద్ధ రాగినటుల్ని వచ్చి, ఉచితంగా, ఒక్క అరగంట, ఏదేనా ఆడిపించుకొని అటు రాయా?

నే—వస్తారు. మీరు ఎన్ని వందలు ఇస్తారు పెట్టుబడికి?

మ—నేను ఉచితం అన్నాను.

నే—నేనూ అంతే అంటున్నాను. వందలు రాకపోకల ఖర్చుల సమిత్తింమూత్రమే! ఆడేది ఉచితంగానే!

ని—పోనీ వచననాటకం ఆడిచూస్తేనండీ!

నే—తద్దినంలా ఉంటుంది.

ని—అందుకనే! వార్షికం అన్నా తద్దినమేగా!

నే—ఇన్ని కళలు తెలిసినవాళ్ళం, మనం వచననాటకం ను

తరామూ ఆడకూడదు, మన వివిశ్రసమాజంగడ్డమీద అటు పంటి పని జరగనియ్యకూడదు. తెలుగు వచనమొహానికి నాటకం ఏమిటండీ, బోడికి విగ్గులాగా!

మ—పోనీ ఎదేనా పొట్టినాటకం ఆడితే!

చే—మనం అంతా పొడుగేగా! పైగా, జనం ఇంకా పొడుగు ఎగిరితే గాని పొట్టినాటకం అంగుకోలేరు. పొట్టినాటకాని కిప్పటి జనం బలాదూర్!

ని—కార్యసర్వీ! నువ్వే సమర్థుడవయ్యా! ఏదో కార్యక్రమం చూడు. జనాన్ని ఆర్పించడానికి ఎవేనా ఉపన్యాసాలు పెట్టిస్తే!

నే—పెట్టించానచ్చు, పద్యాలు చదివించావచ్చు.

మ—నెనక పీష్వానారాయణరావురుంటివి ఉండేవి, అటువంటి ఫార్సు ఎదేనా ఆడిస్తే! ముతగరకంఫార్సులు లక్ష ఉంటాయి వెధవి!

నే—చేస్తాను వినండి. ఉపన్యాసమూ, కావ్యపఠనమూ ఫార్సు—ఈ మూడూకుడా మాటలతో పన్నే అనగా విలువ శూన్యంగా గలవి, గనక మనకి ఖర్చు లేనివి. దేశంలో ఉపన్యాసకులు రకరకా లున్నారు. శూన్యవిషయంమీద ప్రసంగించేవాళ్ళూ, నియమితవిషయం పుచ్చుకుని అది తప్ప తక్కిన, లోకమంతా ముచ్చటించేవాళ్ళూ, విషయం నిమిత్తమాత్రంగా పెట్టుకుని స్వంతదస్తరం విప్పేవాళ్ళూ, తమరు చెప్పే గొప్పవిషయాన్ని స్వీకరించిన సభాని చూసికోపించేవాళ్ళూ—ఇట్లాగా.

వీళ్ళలో అనుభవం అయినవాళ్లు రైలుఖర్చులు ముందు వంపిస్తే గాని రాదు. తెలివిలేని కార్యదర్శులు అల్లా చేస్తూంటారు. నేను అల్లాంటి పని చెయ్యను.

ని—మరి?

నే—“నీవంటివాడు ఆంధ్రంలోనూ, భూమిమీదాకూడా లేడూ! నీ ఉపన్యాసం మాడేరిదాకా ప్రవహించింది. మేం అందులోనే స్నానం రోజూనూ! నువ్వు నన్నేదాకా ఈ ఊరంతా ఉపోష్యాలుంటారు. పాపం మూటకట్టుకోకు!” అని అతడిమీద కవిత్వం చెబుతూ రాస్తాను. వచ్చేస్తాను.

ని—వచ్చి ఖర్చురామ్ముకి పేచీ పెడితే?

నే—పెట్టను. నాదూ చదువుకున్న ఆసామీ కదా! మనం బరితెగి వీధిని పడతాడా? లోపల ఏడుచుగుంటూ, పని చేసి పోతాడు. ఒకవేళ నోరుచెడి అడిగినాగానీ “ఉత్తరంలో రైలుఖర్చు ఇస్తానుని ఉందిటయ్యా! బుద్ధిలేదుటయ్యా నీకూ? ఈమాత్రం త్యాగం లేందే ఎవడిక్కాలయ్యా నీ చవటోపన్యాసం. ప్రజ్ఞ నీకు ఉందని నువ్వు కనిపెట్టడంతోటే సంఘం నిమిత్తం అది ధారపోయ్యుద్దుటయ్యా! నే చెప్పినతరువాతేగా నే రుగోపచునే స్వార్థత్యాగమూ!” అని మనం కొంచెం జోరు చేస్తినూ, నోరు మూసుకుని రోడ్డుచ్చుగుంటాడు. వాణ్ని మరి పిలవం. ఇల్లా పడగొట్టేగా మదలాని మైళ్ళనించి నేను మెత్త మెత్తటి ఉపన్యాసకుల్ని మన సమాజానికి తోలుకొచ్చిందీ! కాని, యిప్పుడు, గట్టివాళ్ళు ఖర్చులు లేందే వచ్చి చేతిచమురు

భాగోతం కట్టరు.—అనగా ఉపన్యాసం కక్కరు.

ని—సరే. ఎవరిని స్థిరపరుస్తారు!

నే—నాదృష్టిలో ఇద్దరున్నారు. వాళ్ళిద్దరుకూడా కొత్తగిత్తలే. ఒకడు భండారంతో పరిశ్రమలగురించి, రెండోవాడు లోకాంతర కపిత్వం గురించి 'గింభీరోపన్యాసాలు' 'జయప్రసంగా' ఇస్తామని ఊటలూరుతున్నారు. వాళ్ళకి ఛాన్సు ఇద్దాం.

ని—సరే. కావ్యపఠం?

నే—ఒకరిని రాత్రివచ్చాడు. తొమ్మిదణాలకాకికి బేరం స్థిరపడచ్చు.

ని—తొమ్మిదణాలు ఏమిటి?

నే—అతని ఏద్యాలు చూపుగంటనేను మన ఓహింగుగ సభలో అతని చదివడానికి మనం తులనం ఇస్తే, అంగ్లకవి ఒక డన్నట్టు, చెబున్నాడు మన సమాజానికి అర్థగూపాయి బహుమతి ఇస్తానన్నాడు.

ని—మీరేమన్నారు?

నే—తొమ్మిదణాలు ఇచ్చున్నాను.

ని—ఎందుకూ?

నే—నిర్వాహకసభ్యుల్లో ఒక్కక్కడికి ఒకఅణా తేల్గినా పంచడానికి వీలులేదు. అశిడు అచ్చుగున్నాడు.

మ—ఇంకా ఎవరే? నా ఆల్బం? ఇద్యకర్తల్ని తనతో తీసుకురమ్మనండి. పోనీ ఆరేటుచొప్పునే సమ్మానిద్దాం, వాళ్ళని గుడా!

ని—అతడు వాడతాడా?

నే—అ, కాని ఆ వాట వివపడ్డంతమేర గ్రహబాధలు తొలుగుతాయి అని భయం!

ని—అయితే పద్యస్వరస్యం యాత్తూ బల్బదృష్టి జనానికి తెలుస్తుం దంటారా?

నే—తెలియదు. అందుకేనే, అటునంటి కే, ఆంధ్ర మహాజనం మెచ్చుట, అని చెప్పానుకదండీ. ఈ మహాజనానికి అల్లా మెచ్చడం అలవాటైపోయింది.

ని—అదేం ధర్మం? అటునంటి అభిప్రాయం మంచి జనంలో కలిగించవలసిందా?

నే—అవును. అభిప్రాయమిటీ—అందు వొర్తిరుచి. అనగా తేలియకుండానే మెచ్చడం, అది సవీసమైన ఒక ఆంధ్రకళ!

ని—తెలుసుకుని కూడా మెచ్చుకుంటారేమో! అప్పుడుగాని మెప్పేరుటే!

నే—తెలుసుకునా? నా భారణసభ్యుణ్ణి ఎవణ్ణేనా చెప్పిట్టుకుని “ఏమిటి ఈ పద్యతాత్పర్యం” అని అనుకోవచ్చు. “నాయిష్టునువ్వెవడవ్, కనికోక్కడానకీ!” అంటూ కోప్పడతాడో లేదో! సభలో అల్లా అడుగురుగదా అని ప్రతివాడికీ ధర్మం. ‘ఓహో’ అంటే తీరిపోతుందని మెచ్చుకుంటున్నారట, దెబ్బలా పెందుకని— నేను చాలామందిని తరవాత కనుక్కుంటే చెప్పాను.

ని—తేభోజనం పెట్టేవాడు భోక్తా ఎదటికి స్వయంగా వచ్చి ‘పదార్థాలు’ ఎట్లా ఉన్నాయండీ అంటే, “దివ్య చకోరం

గా ఉన్నాయి, స్వర్గతుల్యంగా ఉన్నాయి, ఘట్టాక్షనుగా ఉన్నాయి" అంటారేగాని, తింటూ మరోమోస్తరుగా మాట్లాడతారా? అదే పూటకూశ్యపనిండి—అనగా కిక్కుర్తి పెట్టిడి, అప్పుడు యజమాని బండగా అడగడు, అడ్డుపోయినా భోక్తలు ఊహుకోరు!

మ—అబ్బ! చాలా ఆలస్యం అవుతోంది. కుక్కుమాలి ప్రహసనం ఏదేనా ఓటి ఆశ్చర్యం, అక్కడితో సభ విరగడైపోతుంది, తీరిపోతుంది!

ని—ప్రహసనం నీచం కదా! అందులో పాషండులూ చోరులూ పాత్రలుంటాలిగావునే! అప్పుడుగాని సర్వ వస్తుందా మరీ? ఏమి ర్యూ, కార్యకర్తీ!

నే—మీరు చెప్పేది 'సంస్కృత' ప్రహసనంగావును! అది కాదుగా ఇప్పుడూ!

మ—ఏమైతే, సర్వ సచ్చేది ప్రతీదీ నీచమే అంటాను! మీరు ప్రహసనాల్లో వేషం వేశారుగా! మీరే అభాగ్యీ ఏటిలో చెప్పండి.

నే—చిత్తం. నేనన్ననూటేమిటి, అడ్డమైనవాళ్ళూ ప్రహసనంలో వెయ్యచ్చునండి. నీచత్వానికి తయారీ ఏం కావాలి?

ని—అంత ఏలా?

నే—అవునండి. ఇందులో పాట అవససలేదు, కవిత్వంలేదు, తాళంలేదు, మేళంలేదు, వేషంలేదు, పాద్య రానక్కర్లేదు.

ని—అదేమిటి! మరెల్లా?

నే—వద్దాలై తే మనం మధ్యవధ్య ముక్క సద్దలేంగాని, ప్రహసనంలో మన స్వంతముక్కలూ స్వంతపైత్వమూ, మనం హాస్యం అనుకున్న వికారచేష్టలూ తిట్లూ, సంబోధనలూ కలిపేసి మాటలసంఘటి అప్పటిగో, పూర్వభుదో తెలియకుండా మొత్తంమీద పనిచెయ్యడానికి అవకాశా లున్నాయి. ప్రతి చోటికి కర్తృభక్తాడా! ప్రహసనం పెట్టిచ్చిందా, మనదే ప్రయోజిత్యం. పోయినా, కర్తని తిట్టిస్తాం.

మ—ఎవడేనా ప్రహసనం రాయడంకో పే నీచుడు. సత్తా ఉంటే గొప్పవేమన్నా రాయాలిగాని, అల్లీలపు తుక్కుముక్కలు పోగుచెయ్యడానికి తుంటరి ఎవడైనా సరిపోతాడి.

ని—అల్లాంటి ముక్కలన్నీ కంతతా పట్టి పెండుమూడు సార్లు మన కార్యదర్శిగానే వేషం వేశారుట, ఆట్టే తిట్టకండి. వీరు అంశకంటే నీచులని అర్థం అవుతుంది.

నే—ఎంతమాత్రం కాదు. నేను ఆకర్తతో చెప్పకుండా గుప్తదానం మంచిదిగనక, అతని ప్రహసనాల్లో వేసినంతరవాత కర్తముక్కలయొక్క నీచత్వం పోయి, నామూలాన్ని గౌరవం హెచ్చింది ఆముక్కలకి.

ని—కదందిక్కు ఏదీ లేకపోడంవల్ల జనాన్ని ఆకర్షించడానికి మనం , ప్రహసనం, తీసుకుంటున్నాంగనక, మరి యాగీమాని, ఆ ప్రయత్నం ఏదో చెయ్యండి. జనానికి గానమేనా ఉండాలి, హాస్యమేనా ఉండాలి. సార్వత్రికమైనవి మరి ఆట్టే లేవు.

నే—గానానికి డబ్బు పొయ్యలేం. చిక్కుమాలి హాస్యానికి సామ్యుగొడవ లేకు. మంగళ విద్యాధికులం గాన్ని చేపట్టడమే దాని జన్మకి మహాదళ! మనం ఇస్తున్న గౌరవమే దానికి వెయ్యి వేలు.

మ—సరే. కొండు ఉపన్యాసాలూ, కాన్ఫరెన్సులూ, ఒక నీచపు ఫార్ము—ఇవన్నమాట జూన్ని ఆకర్షించడానికి మనం నిర్ణయించుకున్న శబ్దానికే.

నే—చిత్తం.

ని—యరి సావ. క్యాక్రమం పూర్తిచేసి, అచ్చుకి పంపి య్యండి.

నే—సరే. అప్పుడేనా. అధ్యక్షుడి మాట తేల్చుకుని మరీ యిస్తాను.

[తరవాత సంచి కంగారు యావత్తూ నాదే అయింది. అల్ప హారాల ఏర్పాటు, డిన్నర్ ఖంజాయింపు, సభలో కూర్చోడానికి కట్టుదిట్టాలు, అధ్యక్షుడి సగౌరవం, ఆశ్రయించి కిన్నె ఉపన్యాసకుల్ని ప్రణాళికలో జోనపడాన్నిగురించి తంటాలు— ఇల్లాంటినన్నీ నామీదే కల్పితం. ఇవన్నీ ఓ యెత్తూ, ఆ మాయధారిపహసనం ఓ యెత్తూ అయింది. నేనందులో వెయ్యక తప్పింది కాదు. అడవేషానికి మొగాడు కుదరక స్త్రీవచ్చే ప్రహసనం పూనుకుని అయిదారు వేషాలుండే ఓ తుక్కుప్రహసనం తీశాం. మా బృందాన్ని కేకేశాం. నామనట్టు, నటయోగి, హాస్యార్థవం, హాస్యవానరం, నవరేడు మొదలైనవాళ్లని. వీళ్లకి

నాకూగుడాఫార్సులో ఉండగల తుక్కునాటలతో తెల్పులేదు. నామహాత్యం వెల్ల జరిగి నవ్వేస్తాను. నామనట్టు హాస్యకర్తగానిన వంకరమాటలకి తరిమిణిపట్టి సునుపుచేసి నవ్వించే జీనియస్ కాని, పాప్టు గాదు, చేష్ట లేదు, చేత కాదు. నటయోగిది యావత్తూ ఇంగ్లీషునవ్వుట, అతడు పల్లెటూళ్లన్నటూ పరలన్నటూ పడి ఫార్సుముక్కలు మాట్టుకుని నవ్వలూనుడల్లు లాగే శాడు. హాస్యార్ణవం ఎప్పుడూ ఇనతలకూడా నవ్వించే మాటలు చెబుతాడుగనక, అతనికి పార్సే అక్కలేదు. హాస్యనానగం మొహంకేసి చూస్తే మౌనమౌనకూడా నవ్వుతూన్నట్టు కనిపించడం వల్లసాన్నూ, అతనికి కోపం వచ్చేట్లు ముంపు తిట్టినప్పుడు అతడికి మరీ నవ్వుమొహం పుట్టడంచేతసాన్నూ, అతణ్ణి తెగతిట్టడానికి ఒక మనిషిని పెడితే చాలు అతడి నంతా నవ్వే. నవ్వేమి ఎంత మాత్రం గానం రానివాడనడంచేత, హాస్యానికి నిధి అని పేరు పొందాడు. ఇంకా ఇవతల సత్యకృత్యంలో బూతులు మాట్లాడేవాళ్లనీ, తోరణాలు తెంపేవాళ్లనీ మేం అనరాన్ని బట్టి ఉపయోగించుకోడానికి నియమించుకుని, ఎంతమంది కూడితే అంతనుందితో రిహార్సు వేస్తూ, పేలవంగా ఉన్నట్టు మాకు పోచించోట్ల మాటలు లాగేస్తూ చాలాశ్రమ పడ్డాం! నాకు వీలైనప్పుడల్లావెళ్ళి నేను మా అధ్యక్షుడితోపరిస్థితి చెబుతూండేవాణ్ణి గాని, మా కార్యనిర్వాహక వర్గం మళ్లీకలియలేదు. కార్యక్రమం వెయించేశాను. లండన్ దిగుమతీ అయినడాక్టర్ అఖిండ్ గారు అధ్యక్షుడు, ఎ. బి. ఘన్, సి. డి. ఖర్లు ఉపన్యాసకులు,

సవాణ్ బిరుదకవిగారి కావ్యశతనం, చివరకి ఫలానా ఫార్సు అని మాత్రం రాశాం-ఆపేరుతో ఎదైనా సరే ఆడెయ్యచ్చునని.]

వార్షికంలోజు వచ్చింది. 'జయప్రదంగా' జరిగిపోయింది. జన్మచాలామంది వచ్చారు. చోటు చాలలేదు. అబ్బో! స్త్రీలూ వచ్చారు, నాటకాలు పోయాయికాదూ! ఇక్కడ మేం తేరగా ఆడేవాళ్లం దొరికాంగా! మొదట కార్యక్రమం ముసుగుముసుగు గా ఉండిగాని, క్రమేపీ తెరిపిచ్చింది. ప్రహసనం రాకుండానే సవ్యతోచ్చారు. అనందర్థాలు జరిగిప్పుడు నవ్వేశారని మా అయిష్టలు అంటారుకాని, రాబోయే ప్రహసనాన్ని తల్చుకుని అని నే నంటాను. నాకు ఓ మెడ లిచ్చారు. వద్దంటే విన్నారు. కారు. నటమోగికి నామీద కోపం వచ్చింది. నామనట్టు ఉర్రేట్టు గుంటానన్నాడు. అయినాసరే నాకు మెడల్ ఇచ్చారు. మొర్నాడు ఊళ్ళో ఒక మహారాజు ఈ ప్రహసనంలో అగ్గీలా లున్నాయి, మర్యాదస్తులువినచ్చునే గాని ఆడకూడ దన్నాడు. అగ్గీలా లెక్కడ అని అడిగాం. అంతటా అన్నాడు. సమస్కరించాం. తనురాలేదు, అల్లాఅని విన్నా నన్నాడు. కొన్నిచోట్ల చప్పగా ఉండినీ మా మేలు కోరేవారన్నారు. హాస్యక ర్తముక్కలవే అని మేం అనేశాం. కొన్నిచోట్ల జోరుగా ఉందన్నారు. ఆ స్థలాలన్నీ మా స్వరచనే అని చెప్పేశాం. తరవాతరోజు పత్రికలో డాక్టర్ అఖండే గారి అధ్యక్షతకింద మా సమాజవార్షిక సభ 'జయప్రదంగా, జరిగిందని పడింది. అంతటితో అయిందనుకున్నాను. ఒక్కొక్కటిచొప్పునే వస్తూండే బిల్లులు చెల్లించుకుని బయటపడడం

ఎల్లానా అని చూస్తూండగా, ఒక ఉత్తరం వచ్చి, నా మనశ్శాంతి అంతా పాడుచేసింది. నానాశ్రమలూ పడి, మేం, పోనీ అనిజాలి పడి ఓ ఫార్సు ప్రదర్శించాం అన్నానే, ఆ కర్తవ్యగిన్నించి! తన ఫార్సుట, తన కే హక్కుండిట, ఇంతోటి హక్కు తనతో చెప్ప కుండా పట్టిగ్గా అది అడి మేం భంగపరిచాంట, మాది నేరంట ! మొదట్లోంచి అనుకుంటూనే ఉన్నాను. ఆ ఫార్సు అసలు తుక్కు రకం. కడంవాళ్లు పట్టస్తారుగాని, లేకపోతే, అంత నాసిరకం నేను తలపెట్టను. ఎ తమంది ఫార్సుగాళ్లు నాకాళ్లమీద పడ్డారూ త మవి ఆడమనీ! వాళ్ల పేరు నిలిచేటందుకు వాళ్లవిమానేసి నాకు నచ్చినవాళ్లవి వాళ్లతో చెప్పేదేమి టని అడేసి- ఈరీతిగా రచయి తల్ని అంకర్ని నిత్యముగౌరవిస్తూనే ఉంటాను. వీడి కేవచ్చిం దో! ఈమాట కార్యక్రమంలో వెయ్యకుండా పట్టిగ్గా అడిస్తా ను, ఎవడు చూడొచ్చాడూ వీడివి అడద్దని ప్రచారం చేస్తాను. దూరపు ఊళ్లలో అడొస్తాను! వెనకాలే వస్తాడా? పాండిత్యం లేని ఈమాటలు వాడి ముత్తాతమ్మాటట: పైగా, మేం ఏమి బాపు కున్నాం చెప్పండి, ఇంకోళ్లని ఆనందపరచడానికేకదా మేం తీసు గుంటా, అతడికి ఇంత ఏమపెందుకు చెప్పండి! మేం ఏమీ లాభం పొందలేదే: నీచత్వంఅంటే ఇల్లా ఉంటుంది. కష్టపడి ఉన్నానేమో నాకు ఒళ్లు మండి పోయింది. తక్షణం మానటబ్బుం దాన్నీ, మహాజన్మస్థి కేకేశాను. అప్పుడే నిరంజనంకూడా వచ్చాడు. ఆ ఉత్తరం అందరికీ చూపించాను.

ని—ఇది చిక్కేనండీ! అతడికి రాయకపోయారా.

నే—ఇదోటా! నేను లోగడ మూడుసార్లు ఆడాను. అప్పుడు ఏమయ్యాడు వీడూ!

ని—ఆ సంగతి అతనికి తెలియదేమో!

నామ—నేను బోలెడుచోట్ల వాక్యాలు దిద్ది వాటికి మెరుగు పెట్టి అందులో ఏ కోశాన్నీ స్ఫురించని హాస్యచేష్టలు చేసి, చచ్చి చెడి జనాన్ని నవ్వించాను. అంత శ్రమా పడితే నాది నేరమా? వీడా అల్లా అనడం!

నట—నేను ఇదే అడి మెడల్చుకూడా పుచ్చుకున్నాను. ఇల్లా అని తెలిస్తే ఈ దిక్కుమాలి ముక్కలు కంఠతా పట్టక పోదునే? ఛీ, జిహ్వా కాలిపించుకుంటా!

ని—తోందరపడకు. ఎక్కడని కాలిపిస్తానో! నీపెదవి మొవలు గుండెవరకూ ఆ దిక్కుమాలిన ముక్కలు వ్యాపించిఉన్నాయి.

నట—ఏడిశాయి.

నే—ఆ రచన అతనిదిట.

నట—ఏడిసింది! ఇందులో ప్రతిముక్కా చెత్తరకపు నిఘంటువులోకుడా ఉంది. రచన వాడిదేమిటి?

నామ—చాలామాటలు నిఘంటువులోకుడా లేవు. కుళ్ళిపోయిన పాతఘక్కి బజారు సరుకు. అధముడుకుడా ఇంతకంటే అరిందాగా రాయచ్చు.

నామ—నే నల్లాంటి ఫార్సులు యాభైరాస్తాను ఎడంచేత్తో.

నట—నేను రాసి ఎవళ్ళకీ చూపించను, లాగేస్తారు.

నామ—అసలు ఇతర ప్రహసనాలు లక్ష ఉన్నాయి. ఇదే

ఫారా, బోడిఫారూ !

ని—అల్లాంటప్పుడు, ఈ చవటమాటల ఫారే దిక్కుగా మారెందుకు బయల్దేరారయ్యా ?

నామ—నూ మంచితనంకొద్దీనూ ! వాడిపేరుకొంచెం ఈ ప్రాంతాల మూఢుల్లో ప్రచారంచేసిపెడదాం, అహోరిస్తున్నాడని.

ని—మితో అసహించాడా ?

నట—లేదు. మేం జాలివెయ్యగానే, ఆగలేం ! వెంటనే నత్కరిస్తాం ! మేం ఏమీ విలవ కోగలేదే ? వాడిదేగా పేరూ ?

నే—ఆ పేరు అందరికీ తెలుసుకుగదా, ఇంకా వేస్తే ఓఘాలుత్వం, పైగా కాగితంకరువురోజుల్లో జాగా కుశలం అని చెప్పేసి కార్యక్రమ ప్రత్యల్లోకుడా అతని పేరు మేం రానియ్యందే ! జనం ఒక వేళ అటని తిడితే, అతడిపేరు మరుగ్గా ఉండడం మాకంటే అతడికి ఎంత నయమో తెలుసా !

ని—అతనికి మీరు మొదటే రాయవలిసింది. మనం అద్వలమో అనద్వలమో అతనికి తెలియద్దూ ! పాడైతే ?

నే—అంగుకనే కాదుటయ్యా, అతని పేరు లాగేసిందీ ! ఎవడైనా ఆ బుక్కు చదివి వస్తాడేమో అనేభయంచొప్పునా !

ని—హక్కు వాదులుకోమనడం న్యాయమా !

నే—ఉండని స్పష్టంగా అతడేడవ వద్దుటయ్యా ! ఆమాటల అస్తివాడిదనీ !

ని—అల్లా ఉంటుందే !

నే—లేందే !

ని—మీరు చదువుకున్న వాళ్లు గదా అని ఊరుకుని ఉంటారు. “సర్వ స్వామ్యసంకలితం ” అని ఉంటుంది.

నే—ఓరి దాని మొహంమండా! దాని అర్థం ఇదా !

ని—అయిఉండాలికొంతవరకు. నేరాలూ శిక్షలూ ఎందుకు, మీరు కృతజ్ఞతకోసం గుడా తెలియపరచవచ్చును గదా— అనుభవం గల విద్యావంతులు!! కర్తనూటలవల్ల నటుడు పుడతాడు. మీరుప్రత్యక్షం చేసే ఆనందం గురించి వినడానికి కర్త తగదా ?

నే—సరే, యిప్పు డేమిటంటారు ?

ని—మామూలుప్రకారం చేసెయ్యండి. ఊరుకోమనండి. ఖర్చులేని పనేగా !

నే—సరే. మీరు రాయండి. చెప్తాను క్షమాపణ.

ని—రాస్తాను. “కర్తకు—” జమే. మీరు ఏడవవద్దు. ఎంతేస్తాం? మీకు గౌరవం లేవాలని మేం పడ్డ శ్రమకి మీరు చూపిన కృతఘ్నుతవల్ల రోజులు ఎల్లాంటివి వచ్చాయో మీరు చూపించారు! ఇష్టమిదా ఎవడేనా ఈ పని చేస్తాడా? మీ యందు ఎంతఅభిమానం ఉండడంచేత మీ పేరు నోటీసులో లేకుండాచేశామో మీకేం తెలుసూ ! కొద్దివాళ్ళపేర్లుమాత్రమే అందులో వేసి, గొప్పవాళ్ళవన్నీ తీశేశాం. అందుకని మీ పేరు దాల్లో లేదు. అదికాక, మాకు మరో చిక్కులేక మీ చిక్కుమాలిమాటలు అడుతున్నాం అని మొదట్లోనే మీకు రాసి ఉండవలసిందే.

